

# ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

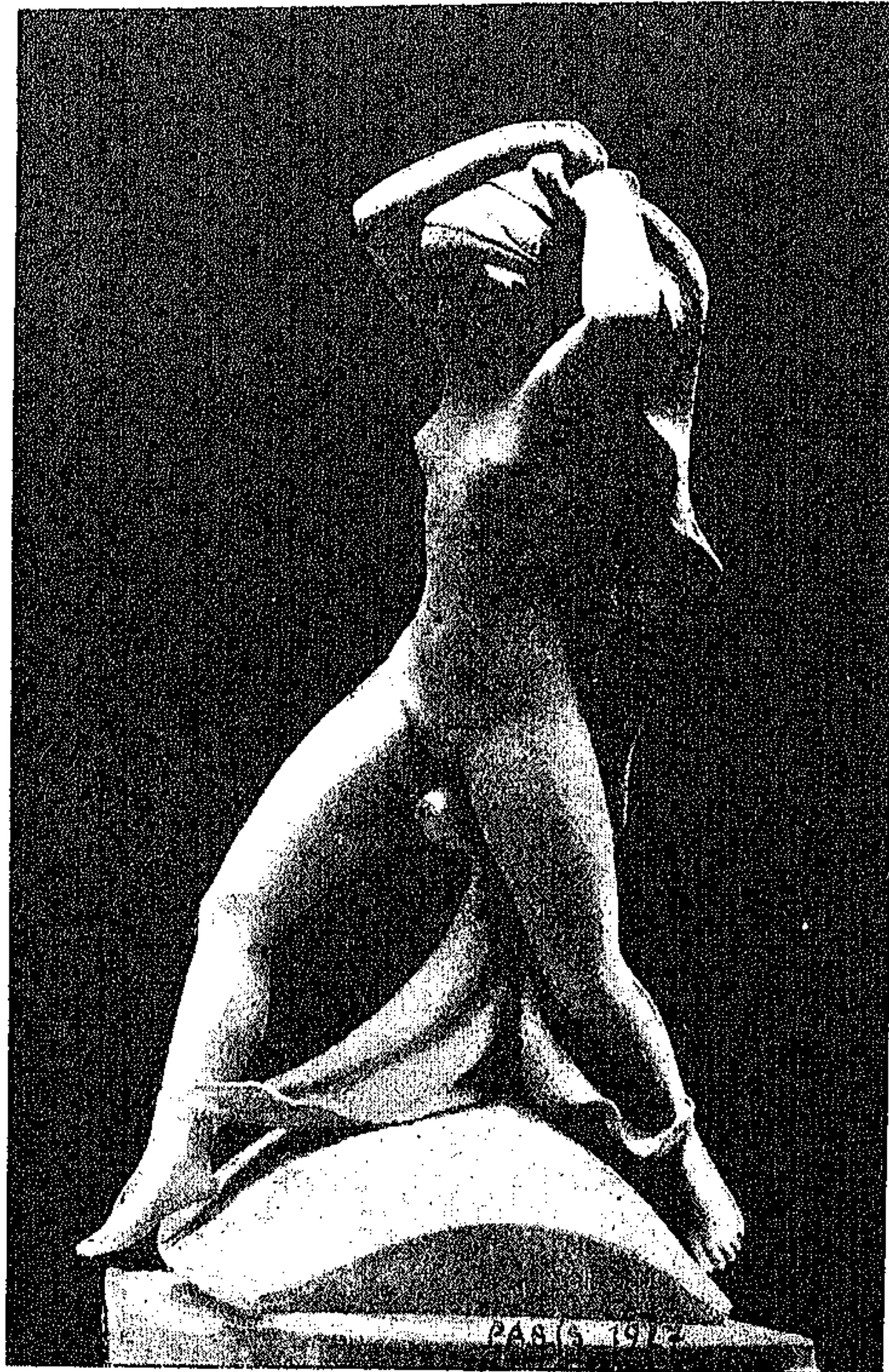
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

1928



ΙΩΑΝΝΗΣ Δ ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ<sup>Α</sup>, ΕΚΔΟΤΑΙ  
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", - ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 50  
ΑΘΗΝΑΙ





Μ. ΤΟΜΠΡΟΥ

ΟΡΑΜΑ

# ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Β'—1928

ΑΘΗΝΑΙ, 1 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ

ΤΕΥΧΟΣ 3—27

## ΣΜΥΡΝΙΩΤΙΚΑ

### 1. Ο ΔΕΣΠΟΤΗΣ

(1453—1919)

— Σήκω, βρέ, κι' ὁ Δεσπότης περνᾷ.  
Τὸ ποτήρι  
ζυγῶ' το πίσω. Ἡ Πατρίδα περνᾷ,  
Κακομοίρη.

Τὰ σκουριά μας στὸ χέρι· κι' ὁ νοῦς  
καὶ τὰ μάτια  
ἔμπροστά του σκυρτά. Τ' εἶν' ὁ Νοῦς  
Κι' ἡ ματιὰ μὲς στὰ γκρόμα παλάτια...

Τὸ Σταυρό μας! Τῶν Ἁγίων μας τ' Ἅγια  
εἶν' Αὐτός·  
Κ' εἶναι μὲς τὰ βιβλία μας τ' Ἅγια  
ὁ Γραφτός.

Βασιλιάς μας παλιός. Τοῦ ραγιᾶ  
ὁ Κριτῆς νά! καὶ ὁ Ἀφέντης  
Κ' εἶν' αὐτός στὸ διαγμὸ τοῦ ραγιᾶ  
ὁ στερνός ὁ Λεβέντης.

Μπρός στὸν Τούρκο σηκώνει γιὰ μᾶς  
τὸ Κεράλι·  
Στὸν ντορβά τῶχει πάντα γιὰ μᾶς  
ἀπ' τὴ μιὰ στιγμή σ' ἄλλη.

Παραμέραε. Περνᾷ κ' εὐλογεῖ,  
Σκύψε κάτου.  
— Τὴν Ἀνάστασι φέρνει στὴ γῆ  
ἀπ' τὴ γῆ τοῦ Θανάτου!

### 2. Ο ΝΤΑΗΣ

Εἶμαι καὶ τόδειξα! Μὰ ὄχι σὲ λόγια  
καὶ σὲ κανγάδες,  
μ' ἀδέσφια, βλάμηδες, συγγενολόγια,  
σὰν τοὺς φρονιάδες.

Δὲ βεῖχα ἀκούμπι μου γιὰ τὸ νταιλίκι  
τὸ μπεκουλίκι·  
καὶ τὸ ζωνάρι μου δὲν ρίχνω χάμιου  
γιὰ τὴν ὀσκιὰ μου.

Ἐμένα ἡ φλέβα μου στοὺς Γαλατάδες  
τοῦ Φασουλᾶ,  
ποῦ μ' ἔνα ἀψόσπαστο σκαμνὶ ψηλὰ  
πισσοκολάγανε τοὺς τουρκαλάδες.

Καὶ σὰν καμπάνιζαν τὴ Βαγγελίστρα  
στὴς ἐκκλησιές,  
γύρω ἀπ' τὴν ἁγιά μας τὴν πολεμίστρα  
κάστρο ἐπυργώνανε ἡ κορμωστασιές.



Ἐγὼ τὴν κλῆρα μου, τὴν τίμα κάμα  
τόζω γιὰ Ἰάμα,  
μόνο τῆς πίστες μας πάντα νὰ μείνη  
πλάκ' ἀσημόστραφτη μ' ἐχθροῦ ρου-  
μπίνι.

Κι' ἄλλοι τὸν ἄπιστο πῶρθη, καὶ ἄλλοι του  
γιὰ καρσιλίκι.  
Θεριοὶ καὶ γόργονα θάβγη καρσί του  
ἀπ' τὸ μανίκι.

(Ἐκ τῆς σειράς: «Ἰῆς Πατριδος»).

MIX. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

## LA CRITIQUE EST... DIFFICILE

Μαζὶ μὲ τὸ θαυμάσιον βιβλίον του, κυ-  
κλοφορεῖ εὐρύτατα αὐτὸν τὸν καιρὸν καὶ τὸ  
θαυμάσιον ἀνέκδοτον, τὸ ὅποσον διηγήθη εἰς  
βάρος τῶν ἀστείων κριτικῶν του ὁ κ. Ζαχ.  
Παπαντωνίου:

— Ἐνας ἀλήτης, — ἔλεγε κάποτε ὁ ἰδιο-  
κτῆτης μιᾶς μεγάλης χαρτοπαικτικῆς Λέ-  
σχης τῶν Ἀθηνῶν, — ἕνας ἀλήτης, μ' ἕνα δι-  
δραχμο στὴν τσέπη, ἔρχεται νὰ μοῦ ση-  
κώσῃ τὸ μπάγκο!... Μὰ πῶς, κύριε, θὰ  
μοῦ σηκώσῃς τὸ μπάγκο;... Ἐδῶ βλέπεις  
σκάλες, σάλες, γαλιά, τραπέζια, ἐπιπλα, ἡλε-  
κτρικά, πλοῦτο, ἔξοδα, κεφάλαια. Δὲν τὸ ξέρεις  
πῶς θὰ πάρω καὶ τὸ δίδραχμό σου καὶ θὰ φύ-  
γῃς ἀπένταρος; Δὲ σηκώνουν μπάγκους  
μ' ἕνα δίδραχμο, κύριε!

Ἔτσι κι' οἱ νέοι κριτικοί, — ἐσυμπέρανε ὁ  
κ. Παπαντωνίου. Μ' ἕνα δίδραχμο, ποῦ  
εἶναι ζήτημα ἂν τὸ χουν στὴν τσέπη κι' αὐτό,  
θέλουν νὰ μᾶς πάρουν τὸ μπάγκο. Ἀλλὰ  
τὴν παθαίνουν ὅπως κι' ὁ ἀλήτης στὴ με-  
γάλη Λέσχη.

Εἶνε ἡ ἀλήθεια. Οἱ νέοι κριτικοί, ἀνθρω-  
ποι συνήθως στεῖροι καὶ ἀμαθεῖς, — μόνο  
ποῦ μποροῦν νὰ κρατοῦν μιὰ πένα καὶ γρά-  
φουν ὅπου μποροῦν, — ριχνονται ἐναντίον  
κάθε ἀξίας καὶ πολεμοῦν νὰ τὴν ἐκμηδενί-  
σουν. Ἀφοῦ δὲν ὑπάρχουν αὐτοί, δὲν πρέπει  
νὰ ὑπάρχη κανένας ἄλλος. Τόσον δὲ εἶναι  
τὸ θράσος των, ὥστε ὅταν ἀκουσάν τὸ ἀ-

Κι' ἄλλοι στὸν ἄμοιρο ποῦ τὴν παντιέρα  
θὰ βλαστημήσῃ  
μὲς στὸ μεζάρι τῆς ἄς πελεκήσῃ  
τουρμπάν' ἢ μάνα του, — πουλιῶν φο-  
βέρα!..

Εἶμαι καὶ φαίνομαι. Νταῆς στ' ἀλήθεια  
κι' ὄχι στὰ λόγια  
μ' ἀδέρφια, βλάμηδες, συγγενολόγια...  
Ἐμένα ἢ δόξα μου στὰ Παραμύθια...

νέκδοτον τοῦ κ. Παπαντωνίου, ἀπήντησαν:  
— Καὶ γιατί ὄχι; Καὶ μ' ἕνα δίδραχμο  
μπορεῖ νὰ σηκώσῃ κανεὶς τὸ μεγαλύτερο  
μπάγκο, ὅταν ὁ μπάγκος αὐτὸς δὲν βγάζει  
παρὰ μπάνες.

Ἀκοῦτε σεῖς; Μπάνες τὰ διηγήματα τοῦ  
Παπαντωνίου, τὰ ποιήματα τοῦ Παλαμά,  
τὰ ρομάντσα τοῦ Ξενοπούλου, τὰ δράματα  
τοῦ Χόρν, τὰ τραγούδια τοῦ Δροσίνη. Μπάν-  
ες ὅ,τι καλύτερο βγάζει σήμερα ἡ Λογο-  
τεχνία μας. Καὶ ἀμπατάξ αἱ κριτικαὶ τῶν  
στεῖρων καὶ τῶν ἀμαθῶν, ἢ τὸ βιβλιαράκι  
ποῦ μὲ χίλια στανιά καὶ στιψίματα  
κατορθώνουν νὰ βγάζουν στὴ χάση καὶ  
στὴ φέξη. Γιατί τί ἔχουν παραγάγει,  
τί ἔχουν προσφέρει, τί εἶναι τέλος πάν-  
των αὐτοὶ οἱ νέοι, ποῦ οἱ περισσότεροι  
ἔχουν πιά γηράσει; Τίποτα, τίποτα! Μὲ  
κίνδυνον νὰ προκαλέσω τὴν ὀργὴν καὶ κα-  
νένα σημεῖωμα τοῦ διευθυντοῦ τῆς «Νέας  
Ἑστίας», ὁ ὅποσος τόσον συμπαθεῖ τοὺς νέ-  
ους, δὲν μπορῶ νὰ μὴν ἐπαναλάβω ἐδῶ τὸ  
κεῖνο ποῦ εἶπε μιαν ἡμέραν ὁ ἴδιος ὁ κ. Πα-  
παντωνίου: «Ὁ Σπύρος Μελάς εἶναι τὸ  
τελευταῖο ταλέντο ποῦ ἐφάνη στὴν Ἑλ-  
λάδα. Ἡ κατοπινὴ γενεὰ δὲν παρουσίασε  
οὔτ' ἕνα!» Ποῖος δὲν τὸ ξέρει, ποῖος δὲν τὸ  
βλέπει; Τὰ ταλέντα ποῦ ἐφάνησαν μετὰ  
τὸν Σπύρον Μελά, — ὡς νὰ ἐλέγαμεν μετὰ  
τὸν Φιλοπολιμένα, — εἶναι τόσον ὠχρά, τὸ

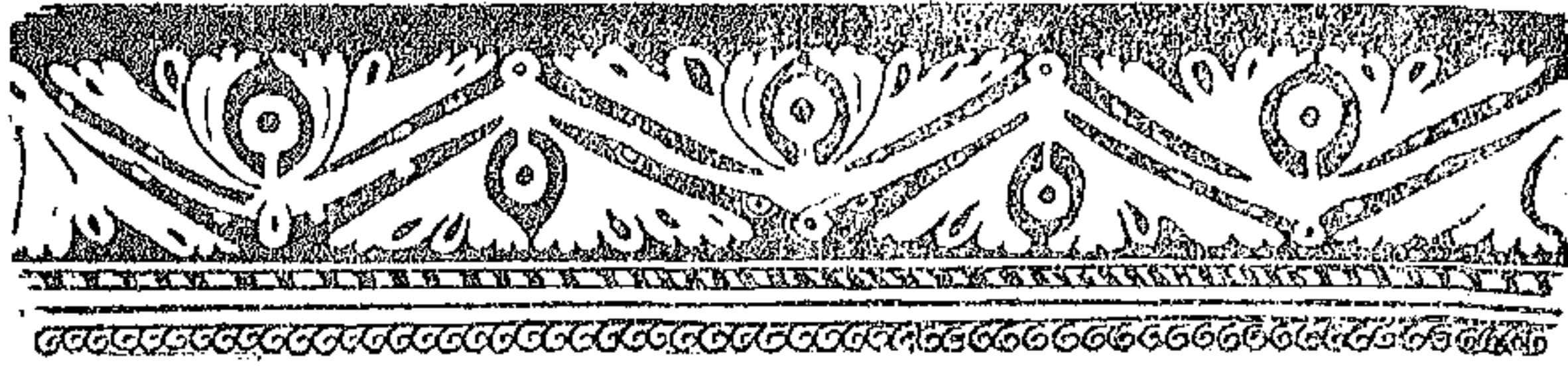
σον ἰσχνά, ὥστε νὰ μὴ λογαριάζονται  
καθόλου. Ὁ κ. Ξενοπούλος παραδέχεται  
μερικοὺς νέους διηγηματογράφους καὶ ἄλ-  
λους τόσους ποιητάς. Ἐνας ἄλλος ὅμως,  
λιγάκι αὐστηρότερος, λιγάκι ἀπαιτητικώτε-  
ρος, μπορεῖ, ἔχει κάθε δικαίωμα, νὰ τοὺς ἀρ-  
νήται ὅλους. Πραγματικῶς, δὲν μᾶς ἔχουν δώ-  
σει τίποτε ποῦ κάτι νὰ ξιζῇ. Εἰς τὸ διήγημα  
παραδείγματος χάριν ποῦ εἶναι τὸ «Ἀμάρ-  
τημα τῆς μητρός μου», οἱ «Νέοι Θεοί», ἢ  
«Ἀναθρεφτὴ» ἐνὸς σημερινοῦ νέου; Εἰς τὸ θέ-  
ατρον ποῦ εἶναι οἱ «Πετροχάριδες» ἢ ὁ «Γιὸς  
τοῦ Ἰσκιου»; Εἰς τὴν ποίησιν ποῦ εἶναι οἱ  
«Σκαρβαῖοι καὶ Τερρακότες»; Μὴ ψάχνετε,  
γιατί δὲν θὰ βρῆτε... Ὁ Παλαμάς, ὁ Δροσί-  
νης, ὁ Καρκαβίτσας, ὁ Ξενοπούλος, ὁ Γρυπά-  
ρης, ὁ Παπαντωνίου, ὁ Μελάς, ὁ Χόρν, εἰς ἡλι-  
κίαν εἰκοσιπέντε ἐτῶν ἦσαν κιάλα διάσημοι.  
Ὅχι ἀπὸ κριτικᾶς, ἀλλ' ἀπὸ ἔργα. Ποῖος ἀπὸ  
τοὺς σημερινοὺς νέους, τοὺς εἰκοσιπενταετείς  
καὶ τοὺς τριακονταετείς, ἔγινε τόσο γνω-  
στὸς ἀπὸ τὰ ἔργα του; Μερικοὶ μόνον ἀπέκ-  
τησαν φήμην, ἐπικρίνοντες, ὑβρίζοντες διαρ-  
κῶς τὰ ἔργα τῶν παλαιῶν.

Οἱ νέοι μας, βλέπετε, δὲν κάμνουν σχε-  
δὸν ἄλλο ἀπὸ κριτικὴν, ἢ μάλλον ἐπίκρισιν.  
Φυσικά, κι' ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς μερικοί, στὰ  
νάτα των, ἔγραψαν κριτικᾶς. Ἀλλὰ ὅταν ἡ-  
σθάνοντο τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξάρουν, νὰ ἐπαι-  
νέσουν, νὰ ἐκφράσουν τὸν ἐνθουσιασμό των.  
Ἐνῶ οἱ νέοι μας δὲν κρίνουν παρὰ διὰ τὴν  
ἀρνηθῶν, νὰ κατηγορήσουν, νὰ γκρεμίσουν.  
Αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπὸς των ἄλλο ζήτημα  
ἂν δὲν τὸ κατορθώνουν... μ' ἕνα δίδραχμο  
στὴν τσέπη. Ποτὲ δὲν ἐνθουσιάζονται, τί-  
ποτε δὲν τοὺς ἀρέσει, τίποτε δὲν ἀνέχονται.  
Ἡ Ἀρνησις ὑπὸ μορφήν ἀρθροῦ εἰς περιο-  
δικὸν ἢ ἐφημερίδα. Τὸ περιεργον εἶναι ὅτι  
οὔτε τὰ ἔργα τῶν νέων δὲν ἐπαινοῦν συχνά  
οἱ νέοι κριτικοί. Ἐρώγονται καὶ μεταξὺ των  
σάν τὰ «κακὰ προγόγια». Ἀπεναντίας οἱ  
παλαιοί, ὅταν ἦσαν νέοι καὶ ἔκαμναν καὶ  
κριτικὴν, ἐπαινοῦσαν τόσο καὶ τὰ ἔργα τῶν  
ὀμηλικῶν, ὥστε τοὺς κατηγοροῦσαν — γε-  
γονός, — ὅτι εἶχαν «Ἐταιρείαν ἀμοιβαίου  
θαυμασμοῦ». Ἴδου τί δὲν θὰ μπορούσε ποτὲ  
κανεὶς νὰ προσάψῃ εἰς τοὺς σημερινοὺς νέους.  
Ἄν ἔχουν Ἐταιρείαν, εἶναι μιὰ Ἐταιρεία

ἀλληλοφαγώματος καὶ γενικοῦ σπαραγ-  
μοῦ...

Ὅλ' αὐτὰ τὰ ἐξηγεῖ ἡ στεριότης, ἡ ἀ-  
πουσία κάθε γεροῦ ταλέντου, ἡ ἔλλειψις  
κάθε γενναίου ἔργου. Ἄν οἱ νέοι αὐτοὶ ἦ-  
σαν δημιουργοί, παραγωγοί, ἐργάται τέλος-  
πάντων ἢ δουλευτάδες, — ὅπως θέλει καὶ  
τοὺς ποιητάς ὁ κ. Ψυχάρης, — πρῶτον θὰ ἔ-  
γραψαν ὀλιγωτέρας κριτικᾶς, καὶ δεύτερον αἱ  
κριτικαὶ των θὰ ἦσαν διαφορετικαί. Μόνον  
ἐκεῖνος ποῦ ἐργάζεται μπορεῖ νὰ σέβεται,  
ν' ἀναγνωρίζῃ, νὰ ἐπαινῇ ἀφόβως τὴν ἐργα-  
σίαν τοῦ ἄλλου. Ὅποιος δὲν ἔχει παρὰ φι-  
λοδοξίαν χωρὶς τὸ φυσικὸν δῶρον ποῦ θὰ  
τὴν ἱκανοποιούσε, ζηλεύει τὴν ἐργασίαν τοῦ  
ἄλλου, κι' αὐτὴ ἡ ζήλεια τὸν κάμνει ἐχθρὸν  
καὶ διώκτην τοῦ παντός. Ἐπειτα, ἡ ἀρνη-  
τικὴ κριτικὴ εἶναι ὁ μόνος τρόπος διὰ τὴν ἀ-  
κουσθῆν, ν' ἀποκτήσῃ κάποιον φήμην κι' ἕνας  
φιλόδοξος στεῖρος. Τὴν μέθοδον αὐτὴν δὲν  
ἀπηξίωσεν οὔτε αὐτὸς ὁ Σπύρος Μελάς, ἕνας  
ἀνθρωπος τόσον ἐξυπνος, τόσον ἐκφραστικὸς  
καὶ τόσο διαβασμένος, ὥστε νὰ μπορῇ, μὲ  
κάποιαν θέλησιν, νὰ φαίνεται καὶ ἀληθινὸς  
δημιουργός. Πόσο μάλλον αὐτοὶ ποῦ δὲν  
ἔχουν οὔτε τὸ ὕφος, οὔτε τὸ ταλέντο, οὔτε  
τὸ ἔργον τοῦ Μελά. Μοιραίως θὰ ζητήσουν  
νὰ κάμουν κρότον ὑβρίζοντες τοὺς πάντας.  
Ἡ νὰ σηκώσουν τὴν μπάγκαν τοῦ κεφα-  
λαιούχου ποντάρωντες διαρκῶς τὸ δίδραχ-  
μόν των, τὸ ἀπαντῶν των. Συντόμως θὰ  
τὸ χάσουν κι' αὐτὸ καὶ θὰ φύγουν ἀπὸ τὴν  
Λέσχην ἀπένταροι καὶ ντροπιασμένοι. Θέλω  
νὰ πῶ, ὅτι οἱ φουκαράδες αὐτοὶ δὲν τὰ  
βγάζουν μὲ κεφαλαιούχους σάν τὸν Παλαμά,  
σάν τὸν Παπαντωνίου καὶ τοὺς ἄλλους ποῦ  
κτυποῦν. Ἀλλ' ὅσο φαιδρὸν καὶ ἂν εἶναι τὸ  
θέαμα ποῦ παρουσιάζουν, ὡς σημεῖον τῶν  
καιρῶν καταντᾷ θλιβερότατον. Ἡ γενεὰ  
αὐτὴ τῶν στεῖρων ἀρνητῶν διακόπτει τὴν  
συνέχειαν, τὴν παράδοσιν, καὶ τίποτε κα-  
λὸν δὲν προοιωνίζει διὰ τὸ μέλλον. Ἡ ἐρ-  
χομένη γενεὰ, κι' ἂν ἀκόμη δὲν θὰ εἶναι  
τόσο στεῖρα, θὰ ὑποχρεωθῇ νὰρχίσῃ ἀπὸ  
τὴν ἀρχὴν, νὰ δημιουργήσῃ ἀπο ἕνα χάος.  
Καὶ ὑπ' αὐτοὺς τοὺς ὄρους, θὰ ῥγήσῃ πολὺ  
νάναφανῆ, καὶ ὁ Ἀναμεινόμενος ὑπὸ τοῦ κ.  
Πέτρου Χάρη «μεγάλος πεζογράφος»...





## Ἡ ἄξια τοῦ Σολωμικοῦ Ἔργου<sup>(\*)</sup>

Ἄφοῦ ὁ Σολωμὸς εἶναι ὁ «μεγαλύτερος» ποιητὴς τῆς Νέας Ἑλλάδας (στὸ «εἶδος» του), ἡ δημοσίευσή πολλῶν ἀνεξδότων ἔργων του θὰ ἔπρεπε ν' ἀποτελέσει τὸ σημαντικώτερο φιλολογικὸ γεγονός τοῦ τελευταίου καιροῦ. Γιατὶ ὁ Σολωμὸς δὲν λογιάζεται μονάχα ὡς ὁ πρῶτος τῆς νέας μας Ποίησης, (γιὰ πολλοὺς δὲν ὑπάρχει δεῦτερος), μὰ εἶναι μαζί καὶ τὸ πῶς ἐνδιαφέρο κριτικὸ τῆς θέμα, (γιὰ πολλοὺς τὸ μόνο). Γιατὶ λοιπὸν πέρασε σχεδὸν ἀπαρατήρητος ὁ πλούσιος σὲ περιεχόμενον κ' ἐμφάνισή τόμος τῶν «Ἀνεξδότων Ἔργων» του, ποὺ μᾶς ἔδωσε ὁ κ. Κ. Καιροφύλας; Ἐξὸν ἀπὸ τὸν κ. Νισβάνα<sup>1)</sup>, ἀπὸ τὸν κ. Γ. Σπαταλά<sup>2)</sup> κ' ἔβαν ψευδώνυμο λιβελλογράφου, ὅλοι οἱ ἄλλοι ἐπαγγελματίες σολωμιστὲς σιωπήσανε ὡς τὴν ὥρα. <sup>3)</sup> Γιατί;

Ἐδῶ, θαρρῶ, συμβαίνουν μερικὰ περιέργεια πράγματα.

α) Οἱ περισσότεροι σχεδὸν θαυμαστὲς τοῦ Σολωμοῦ στὴν κριτικὴ εἶναι οἱ ἴδιοι ἀποτυχημένοι ποιητὲς στὴν πράξη. Μὰ ὁ ἀδύνατος ἄνθρωπος εἶναι πάντα ἓνας ἄνθρωπος ἀδύνατος. Ὅ,τι χάνει στὴ σφαῖρα τῆς δημιουργικῆς ἐνέργειας θέλει νὰ τὸ κερδίσει στὴ σφαῖρα τῆς αντιδραστικῆς ἄρνησης. Ἀρνιῶνται λοιπὸν ὅλη τὴ σύγχρονη λογοτεχνία καί, γιὰ νὰ δώσουν κῦρος σ' αὐτὴ τους τὴν ἀστειότητα, τὴν ἀρνιῶνται στὸ ὄνομα τοῦ Σολωμοῦ. Κάθε γεγονός, ποὺ θὰ ἔβιγε κάπως τὸ εἶδωλό τους ἢ καταδικάζεται ἢ ἀγνωεῖται. Ζωηρὴ ἀ-

νάγκη πνευματικῆς αὐτοσυντηρησίας. Ἄμα τοὺς ἀφαιρέσεις τὴν ἀνοησία, τοὺς ἀφαιρέσεις ὅ,τι πολυτιμώτερο ἔχουνε. Γιατὶ τὰ «Ἀνεξδότα Ἔργα», καθὼς κι ὁ «Ἄγνωστος Σολωμὸς» τοῦ ἴδιου κ. Καιροφύλα, ὑπαχρεώνουνε σὲ κάποια ἀναθεώρηση τῶν «ἀπὸ τὰ πρὶν» ἰδεῶν γιὰ τὸν ποιητὴ καὶ τὸν ἄνθρωπο. Καὶ μιὰ τέτοια ἀθέλητη ἀναθεώρηση εἶναι ἀπώλεια προσωπικότητος.

β) Μὰ ἡ ἀμυνα τῆς αὐτοσυντηρησίας εἶνε ἐνστικτο τυφλὸ. Ἐἴτε θέλουνε εἴτε ὄχι, δὲ μποροῦνε ν' ἀντικρύζουνε τὴν πραγματικότητα καὶ νὰ κανονίζουνε τὶς ἐχτίμησές τους σύμφωνα μὲ τὰ «δεδομένα» τῆς ἐμπειρίας. Κι αὐτὴ ἡ ἀδυναμία ἀνεβάζεται σὲ θεωρητικὴν «ἀρχή». Ὁ ὀραματισμὸς κ' ἡ ἀποκάλυψη, ἡ ἀπουσία τῆς παλλόμενης ζωῆς ἀπὸ τὴ σκέψη καὶ τὸ συναίσθημα, λογιάζονται γιὰ τὰ ἀνώτερα γνωριστικὰ μέσα τῆς σκέψης καὶ τοῦ συναίσθηματος καὶ τῆς ζωῆς.

γ) Μὰ ἡ «ἀπὸ τὰ πρὶν» ἰδέα δὲν εἶναι οὔτε ἐμφυτὴ οὔτε λεύτερο δημιούργημα τοῦ «ἐγώ». Εἶναι ἡ ἀντανάκλαση τῆς ὁμαδικῆς πίστεως (λέγε : πρόληψης) μέσα στὴν ἀτομικὴ συνείδηση. Ἡ ἰδέα εἶναι λεύτερη μονάχα ἀπέναντι τῆς πραγματικότητος, μὰ σιλάβια τῆς κοινῆς γνώμης καὶ τῆς παράδοσης. Ὁ ἰδεαλιστὴς εἶνε ὁ ἄνθρωπος-κοπάδι. Μπορεῖ νὰ περᾶ ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς ἀντίρροπες τῆς πραγματικότητος, ὅπως περνᾷ ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ βόλια ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἀπάνω του «τίμο ξύλο»... Ὡστε σκόπιμη ἄρνηση, ἀδυναμία προσαρμογῆς μὲ τὴν πραγματικότητα καὶ δουλεῖα στὴν κοινὴ γνώμη καὶ παράδοση εἶναι οἱ κύριες αἰτίες τῆς ἐμφαντικῆς σιωπῆς τῶν «ὄρατων» πολεμιστῶν.

Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ἔδῶ, πὼς Κριτικὴ

ἢ ἰδεαλισμὸς εἶναι δυὸ ὄροι ἀντινομικοί. Κρίνω θὰ πεῖ σχετίζω ἓνα γεγονός μ' ἓνα ἄλλο, κι ὄχι ἓνα γεγονός μὲ τὴν ἰδέα του!



Καὶ τώρα ἄς δοῦμε σὲ ποιὰ συμπεράσματα μᾶς ὀδηγοῦνε τὰ δυὸ βιβλία τοῦ Καιροφύλα, ἂν παραβλέψουμε κάποια, πολὺ λίγα, ἐρμηνευτικὰ τους λάθη.



### ΥΠΕΡΒΟΛΙΚΗ ΚΑΛῆ ΠΙΣΤΗ ΠΟΛΥΛΑ

Ἄν θυμηθοῦμε τίς δυσκολίες, ποὺ ἀδερφὸς τοῦ Σολωμοῦ, ἔφερε στὴν ἐκδοσὴ τῶν σωζόμενων χειρογράφων του, θὰ παραδεχοῦμε πὼς ὁ Πολυλάς ἔκανε ὅ,τι ἦταν ἀνθρώπινα δυνατὸ νὰ γίνῃ κ' ἔβγαλε μὲς ἀπὸ τὸ μπερδεμένο χάος τῶν χαρτιῶν τοῦ ποιητῆ ὅ,τι μποροῦσε καλύτερο νὰ βγεῖ. Εἶχε ὅμως παράλληλα καὶ μεγάλη συνείδηση τῆς εὐθύνης του, πὼς ἔπρεπε νὰ παραδώσει στὸ θάνασμα τῶν ὑστερινῶν γενεῶν ἓνα ποιητὴ στὸ ἔθνος τῆς ἀξίας του καὶ τῆς φήμης του. Ποιητὴ **μεγάλου** κ' **ἐθνικοῦ**. (Γιὰ κείνη τὴν ἐποχὴ ἐθνικὸς καὶ μέγας εἶταν ἔννοιες παράγωγες). Κ' ἔπειδὴ ἡ εἰλικρίνεια τοῦ ἀνθρώπου ποὺ πιστεύει κι ἀγαπᾷ, νομίζω πολὺ φυσικὸ πὼς εἶχε χρέος ὄχι μονάχα νὰ «ντεσιφράρει» τὰ κείμενα, μὰ καὶ νὰ μᾶς δώσει πολλὰς φορὲς τὸ «πνεῦμα» τους εἰς βάρος τοῦ «γράμματος».

Ἔτσι τὴν περίφημη ἐκείνη φράση : «Κεῖσε μέσα στὴν ψυχὴ σου τὴν Ἑλλάδα καὶ θὰ αἰσθανθεῖς μέσα σου νὰ λαχταρίζεις κάθε εἶδος μεγαλείου», φράση, ποὺ ἀπάνω της χυστήκανε ἀπὸ τοὺς κατοπινούς λόγιους τόσες ψηλὲς ἐθνικοσωβινιστικὲς κολόννες, ὁ Πολυλάς δὲν μᾶς τὴν ἔδωσε ὅπως εἶναι. Τὸ ἰδιόγραφο κείμενο τοῦ Σολωμοῦ λέγει : «Κεῖσε μέσα στὴν ψυχὴ σου τὴν Ἑλλάδα (ἢ ἄλλο πρᾶγμα) θὰ αἰσθανθεῖς νὰ λαχταρίζεις μέσα σου κάθε εἶδος μεγαλείου καὶ θὰ σαι εὐτυχισμένος». Ὁ Πολυλάς παρέλειψε τὴν παρένθεση : «ἢ ἄλλο πρᾶγμα» δηλ. τὸ σημαντικώτερο στοιχεῖο τῆς φράσης, τὸ φιλοσοφικὸ τῆς κέντρο, καθὼς καὶ τὸ συμπέρασμα τῆς : «καὶ θὰ σαι εὐτυχισμένος». Γιατί ; Γιατὶ ἡ παρένθεση ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὸ νόημα τὴν ἐθνικιστικὴ ἀποκλειστικότητα καὶ τοῦ δίνει ἓνα πλάτος γενι-

κῆς ψυχολογικῆς ἀλήθειας, ποὺ δὲ βόλευε τὴν πατριωτικὴ συμπερασματολογία τοῦ Πολυλά. Προσέξτε σὲ ποιὰ στιγμή ἀναφέρει σὰν κατακλεῖδα κυρωτικῆ τῶν λόγων του τὴν περίφημη αὐτὴ φράση : «Τοῦτο τὸ ἑλληνικὸ Μέλλον, τὸ ὁποῖον ὁ Σολωμὸς μὲ ποιητικὸν τρόπον ἀρχέτυπον ἠθέλησεν, ἂν δὲν σφάλω, νὰ συμβολοποιήσῃ εἰς τοὺς ἀθάνατους ἐκείνους στίχους<sup>1)</sup>, εἴταν πρᾶγμα εἰς τὸ ὁποῖον αὐτὸς μὲ ἀκλόνητο θάρρος ἐπίστευε, καὶ τοῦτο **μαρτυρεῖται** καὶ ἀπὸ τὴν ἐξῆς ἀπλή φράση, ἡ ὁποία σώζεται εἰς ἓνα του ἰδιόγραφο : «Κεῖσε τὴν Ἑλλάδα κλπ». Θὰ ὁμολογήσετε α) πὼς ἡ παρένθεση «ἄλλο πρᾶγμα» θὰ **μαρτυροῦσε** πολὺ διαφορετικώτερα ἢ πολὺ γενικώτερα ἀπ' ὅ,τι τό θελε ὁ Πολυλάς, καὶ β) πὼς ἔξαιρε τὴ φράση ὄχι ὡς προσωρικὴ ἀνάμνηση, μὰ ὡς «**κείμενο**».

Ἡ σωστή, ἀποκαταστημένη στὴν ἀκεραιότητά της φράση, ὄχι μονάχα δὲ ζημιώνει τὸ Σολωμό, μὰ καὶ τὸν ἀποδείχνει γιὰ μιὰν ἀληθινὰ ἀνώτερη διάνοια, ἀντὶς γιὰ ἓνα εὐκόλο πατριώτη. Ἐπειτα ἡ ὀλοκληρωμένη φράση συμφωνεῖ περισσότερο μὲ τὸ «πνεῦμα», μὲ τὴν φιλοσοφία καὶ τὴν ποιητικὴ τῆς ὀριμότητος τοῦ Σολωμοῦ, ὅταν πῶς εἶχε ξεπεράσει τὰ σκαλιὰ τοῦ ἐθνικισμοῦ, ὅπου μονάχα νέος εἶχε σταθεῖ. Εἶναι τὸ ἁρμονικὸ pendant τοῦ ἄλλου του ἐκείνου βαθιοῦ ἀφορισμοῦ : «Τὸ ἔθνος πρέπει νὰ μάθει νὰ θεωρεῖ ἐθνικὸν ὅ,τι εἶναι ἀληθές». Ἡ Ἀλήθεια παραπάνου ἀπὸ τὸ πατριωτικὸ αἶσθημα ἢ ἔξω ἀπὸ κάθε πατριωτικὴ προσηγορία!

Μὰ γιατί ἀκόμα ὁ Πολυλάς παρέλειψε καὶ τὸ τέλος τῆς φράσεως : «καὶ θὰ σαι εὐτυχισμένος» ; Ἴσως γιατί θὰ πίστευε πὼς ἡ εὐτυχία, ὡς σκοπὸς καὶ κύρωσι τοῦ ἐσωτερικοῦ μεγαλείου, δὲ συμβιβάζεται μὲ τὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ μεγαλείου, ποὺ οὐσία του εἶναι ἡ **ἀνιδιοτέλεια**. Μάλιστα, σύμφωνα μὲ τὴν σιλλερικὴν φιλοσοφία, δὲν εἶναι ἡ εὐτυχία, μὰ ἡ καταστροφή της ποὺ ἀποδείχνει τὴν πραγματικὴ πνευματικὴ ἐλευθερία. Κι ὅμως τὸ τέλος αὐτὸ τῆς φράσης καὶ καλὰ βαλμένο εἶναι καὶ δὲν περισσεύει. Σημαίνει : «ὄχι ἀπαλλαχτεῖς ἀπὸ τὶς μικρό-

<sup>\*)</sup> Ἐξάφορμης τῶν «Ἀνεξδότων ἔργων τοῦ Σολωμοῦ». Ἐκδοσὴ «Στοιχιστὴ». Ἀθήνα 1927.

<sup>1)</sup> Στὴν ἐφημερίδα «Ἐστία».

<sup>2)</sup> Περιοδικὸ «Νέα Ζωή» (Ἰούλιος—Ἀύγουστος) 1927.

<sup>3)</sup> Ἐξάφορμης τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Καιροφύλα ἔγραψε φωτεινότερο ἄρθρο στὴ «Νέα Ἐστία» καὶ ὁ κ. Μαρίνος Σιγοῦρος.—Σ.τ. Δ.

<sup>1)</sup> Ἐννοεῖ τὸ προοίμιον τοῦ Γ'. Σχεδ. τῶν Ἐ. Π. «Μητέρα μεγαλόψυχη στὸν πόνο καὶ στὴ δόξα...»



τητες τῆς ζωῆς, θὰ δώσης ἕναν ἀξιο σκοπὸν στὸ πνεῦμα σου καὶ στὴν ἐνέργειά σου, καὶ θὰ ζῆς τὴ γαλήνη καὶ τὴν περιφάνεια τοῦ ἀνθρώπου ποὺ νιώθει τὸν ἑαυτό του ὄργανο ἐκλογῆς μιᾶς ἀνώτερης ἀποστολῆς». Ἐτσι ολοκληρωμένην αὐτὴν τὴν ἴδια φράση μπορεί νὰ τὴν πάρουμε γιὰ ἔμβλημα καὶ ἀνθρώποι τῆς πρὸ ἀντίθετης ἰδεολογίας καὶ πράξης, ἐνῶ περιορισμένην στὰ στενά ὄρια τοῦ ἔθνομαι, καὶ σημαίνοντας «γίνε πατριώτης» (πᾶν τὸ Δεῖνα καὶ τὸν Τάδε), καταντᾶ λίγο-πολύ δημοσκοπικὴ καὶ δὲ συμφωνεῖ μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ὄριμης ἐποχῆς τοῦ Σολωμοῦ.

Μὲ τὴν ἴδια πρόθεση κ' ὑπερβολικὴ καλὴ πίστη θὰ μπορούσαμε νὰ ἐξηγήσουμε, γιατί ὁ Πολυλᾶς δὲ δημοσίεψε τὴ «Γυναῖκα τῆς Ζάκυνθος», σάτυρα ποὺ θὰ μπορούσε νὰ λογιστεῖ γιὰ ἀντιειδική, ὅσο κι' ἂν οὐσιαστικὰ δὲν εἶναι. Γιατί ἡ πιστοποίηση πὸς ὑπῆρχανε, ἀπάνου στὴ μεγαλύτερη φωνὴ τῆς Ἐπανάστασης καὶ στὶς τραγικότερες στιγμὲς τῆς, Ἕλληνες ποὺ, ἂν δὲν πολεμοῦσαν οἱ ἴδιοι, μὰ οὔτε συμμετείχαν ἔστω καὶ πλατωνικὰ στὶς θυσίες τῶν ἄλλων, τὸνναντίο δειχόνταν ἀπάνθρωπα ἐγωῖστές καὶ συντηρητικοὶ ἐναντία στὰ θλιβερὰ «θύματα τῆς φρυγῆς καὶ τοῦ χαμοῦ», εἶναι μιὰ ἀλήθεια ἀσύμφορη ἀπὸ πατριωτικὴ ἀποψη. «Μὲ συγγίσανε αὐτὲς οἱ... (δηλ. οἱ προσφυγίνες τοῦ Μεσολογγίου) ὅλες οἱ γυναῖκες τοῦ κόσμου εἶναι...», λέγει ἡ ἀριστοκράτισσα κυρὰ τῆς Ζάκυνθος, ποὺ χαρακτηρίζει τὴν Ἐπανάσταση γιὰ προδοσία κι' ἀχαριστία ἐναντία στὸν Τοῦρκο.

§ 12.—Εἶμαι στὴν πατρίδα μου καὶ στὸ σπίτι μου' καὶ ἡ ἀφεντιά σου δὲν εἶσυνα στὴν πατρίδα σου καὶ στὸ σπίτι σου;

§ 13.—Καὶ τί σᾶς ἔλειπε; Καὶ τί κακὸ εἶδατε ἀπὸ τὸν Τοῦρκο; Δὲ σᾶς ἀφηνε φραῖτά, δούλους καὶ περιβόλια;...

§ 14.—Σᾶς εἶπα ἐγὼ ἴσως νὰ χτυπήσετε τὸν Τοῦρκο, ποὺ ἐρχόστενε τώρα σ' ἐμὲ νὰ μοῦ γυρέψετε καὶ νὰ μὲ βρῖσετε;

§ 15.—Ναῖσκε! Ἐβγήκατε ὄξω νὰ κάμετε παλληκαρίες' καὶ κατὶ ἐκάμετε στὴν ἀρχή, γιατί ἐπήρετε τὰ ἄντρα παλληκάρια τῆς Τουρκίας ξάφνου...» κτλ.



Δὲν εἶναι πλάσμα ἢ ἐφεύρημα ποιητικῆς φαντασίας αὐτὰ ποὺ μᾶς λέγει ὁ Σολω-

μὸς μὲ πρωτόφρανη ρεαλιστικὴ ζωηρότητα. Γνώρισε τὴν ἀλήθεια τους ἀπὸ πολὺ καινὰ. Καὶ δὲ θάτανε μιὰ μονάχα γυναῖκα, μὰ πολλοί, καὶ γυναῖκες κι' ἄντρες, ποὺ θάχανε πάρει αὐτὴ τὴν ἐχθρικὴ στάση ἐναντία στὴν Ἐπανάσταση. Δὲν εἶναι ἀτομικὴ ἐξαίρεση, μὰ ἡ γενικὴ ψυχολογία τῆς τοτεσινῆς ἀριστοκρατίας σ' ὄλη τὴν Ἐυρώπη' ἐναντία στοὺς «ρέμπελους». Ἡ πείρα ὄχι πολὺ μακρινοῦ παρελθόντος, ὅταν ὁ λαὸς τῶν Ἐσφάνησων μὲ τὴν κατοχὴ τῶν «δημοκρατικῶν» Γάλλων ἐπαναστάτησε ἐναντία στοὺς προνομιοῦχους «νόμπιλους» καὶ τοὺς κακοποίησε ἀρκετά, εἴτανε ἀκόμα πολὺ φρέσκη.

Ἡ ἀγανάχτηση λοιπὸν τοῦ πατριώτη Σολωμοῦ, ἐνὸς προωδευμένου ἀριστοκράτη, ποὺ εἶχε ἀγκαλιάσει τὶς ἐπαναστατικὲς ἰδέες τῆς ἐποχῆς, δὲ στρέφεται ἐναντία σὲ μιὰ γυναῖκα, μὰ ἐναντία στὴ συντηρητικὴ ἀντιδραστικότητά, στὸν ταξικὸ ἐγωῖσμό τῆς ἴδιας του κοινωνικῆς τάξης.

Ὅμως τὴν εὐθύνη γιὰ τὴ μὴ δημοσίεψή τῆς «Γυναῖκας τῆς Ζάκυνθος» δὲν τὴν ἔχει τυπικὰ ὁ Πολυλᾶς. Ὅταν δημοσίεψε τὸ ἀπόσπασμα: «Κ' ἐσυνέβηκε αὐτὲς τὶς ἡμέρες κτλ.» γιὰ πρῶτὸ σχεδίασμα (λάθος) τῶν «Ἐλ. Πολιορκημένων», ὑποσημείωσε: «Τοῦ πεζοῦ αὐτοῦ ἀπλοελληνικοῦ σχεδίου-σματος δὲν ἐδυνήθηκα νὰ σώσω τίποτε περισσότερο...» Μᾶς ἀφήνει νὰ ἐννοήσουμε πὸς ὁ ἀδελφὸς τοῦ Σολωμοῦ Δημήτριος δὲν παραχώρησε ὀλόκληρο τὸ σωζόμενο ποίημα μὲ τὸ φόβο εἶτε, πὸς σατυρίζεται ἡ γυναῖκα του, εἶτε πὸς ξεσκεπάζεται ἡ ταπεινὴ ψυχολογία τῆς ἀριστοκρατίας. Ὁ ἴδιος ὁ Πολυλᾶς, στὸν ἐπίλογο τῶν «Προλεγόμενων» του, μᾶς πληροφορεῖ πὸς ὁ ἀδελφὸς τοῦ Σολωμοῦ «μετάβιας ἔστρεψε νὰ δημοσιευθοῦν τὰ ἀνέκδοτα, μάλιστα τὰ ἀτελῆ σχεδιάσματα τῆς ὑστερινῆς ἐποχῆς». Ὅστόσο, μὲ τὸ νὰ μὴ μᾶς ἀναφέρει ρητὰ, πὸς ὑπῆρχε κι' ἄλλο ποίημα ἔξω ἀπὸ «τὸ δημοσιευόμενο ἀπόσπασμα», μᾶς ἀφήσε μὲ τὴν ἐντύπωσή πὸς δὲν ὑπῆρχε ἄλλο κ' ἔτσι ἔγινε, θέλοντας ἢ μὴ, συνυπεύθυνος μὲ τὸ Δημήτριο Σολωμό.

Μιὰ ἄλλη ἀκόμα ἐξήγηση μπορούσε νὰ δοθεῖ: πὸς ὁ Πολυλᾶς θεώρησε τὴ «Γυναῖκα τῆς Ζάκυνθος» γιὰ προσχέδιο, γιὰ πρῶτον πυρῆνα τῶν «Ε. Π.» κ' ἔτσι θεώρησε περιττὸ νὰ τὴ δημοσιέψει. Ὅλη αὐτὴ

ἡ ἐξήγηση δὲν στέκει. Γιατί α') ἡ «Γ. τῆς Ζ.» εἶναι καὶ κατὰ τὸ θέμα καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ κατὰ τὴν ἔχταση «αὐτοτελὲς» ποίημα. β') Ἀφοῦ δημοσίεψε ἕνα ἀπόσπασμα, ποὺ κι' αὐτὸ δὲν ἔχει καμιά οὐσιαστικὴ σχέση μὲ τοὺς «Ε. Π.», ἔπρεπε νὰ δημοσιέψει ὀλόκληρο τὸ «προσχέδιο». Καὶ γ') ὁμολογώντας πὸς «δὲν ἐδυνήθηκα νὰ σώσω ἄλλο», παραδέχεται πὸς κι' αὐτὸ τὸ ἄλλο ἄξιζε νὰ γνωριστεῖ, μὰ δὲν τοῦ δώσανε τὴν ἀδεια, κι' ὄχι πὸς τοῦ δώσανε τὴν ἀδεια, μὰ τὸ ποίημα δὲν ἄξιζε νὰ δημοσιευτεῖ.

Μὲ τὴν ἴδια ὑπερβολικὴ καλὴ πίστη ὁ Πολυλᾶς δὲν ἔλαβε ὑπ' ὄψη τοῦ τίς διαγραφές, ποὺ ὁ ἴδιος ὁ Σολωμὸς εἶχε κάνει στὰ χειρόγραφα του. Π. Χ. ἀπὸ τὸν ἕμνο στὸ Λόρδο Μπαίρον ὁ Σολωμὸς εἶχε σβῆσει σχεδὸν τὶς μισὲς στρόφους, σημειώνοντας πολλὰς φορές δίπλα, ὅλος ἀηδία κι' ἀγανάχτηση, τὴ λέξη τοῦ Καμπρών. Εἶναι ἀκόμα γνωστὸ, πὸς ὁ Σολωμὸς δὲν ἠθέλη ν' ἀκούει στὴν ὀριμότητα τῆς αἰσθητικῆς του συνείδησης γιὰ τὰ παλιά του ποιήματα. Ὅσο ὁ Πολυλᾶς θεώρησε χρέος του νὰ τι δημοσιέψει (καὶ καλὰ ἔκανε ὡς αὐτοῦ). Τὶς κατηγορηματικὲς ὅμως διαγραφές τοῦ ποιητῆ ἔπρεπε νὰ τίς σεβαστεῖ. Ἐτσι δὲ διαμφισβητοῦμε τὴν καλὴ του πίστη, διαμφισβητοῦμε ὅμως τὴν ἀντικειμενικὴ ἀξία τῆς κριτικῆς του ἐκδόσης.



Μὰ καὶ μιὰ ἄλλη ἐλευθερία τοῦ Πολυλᾶ μᾶς δίνει αὐτὸ τὸ δικαίωμα. Ὅμολογεῖ ὁ ἴδιος, πὸς πρόστεσε μέσα στὰ σωζόμενα χειρόγραφα ὄσους στίχους ἔσφξε κ' ἡ δική του μνήμη. Ὅταν ὅμως ὁ κριτικὸς ἐκδότης δὲν ἔχει πολλὴ ἐμπιστοσύνη στὸ γράμμα τῶν κειμένων, εἶναι πολὺ πιὸ δύσκολο νὰ γει κανεὶς ἐμπιστοσύνη στὴ μνήμη ὁποιανοῦ. Θάτανε βέβαια μεγάλη ζημιὰ νὰ μὴ μᾶς παράδωνε ὅ,τι ἡ μνήμη του κρατοῦσε. Ὅμως θάπρεπε νὰ μᾶς ξεχωρίσει καθαρὰ ποῖο εἶναι κείμενο (scriptum) καὶ ποῖο εἶναι μνήμη (verbum). Ἡ ἀπλὴ ἀντιπαράθεση τοῦ γνήσιου φωτοτυπωμένου κειμένου τοῦ «Πόρφυρα» μὲ κείνο, ποὺ δημοσίεψε ὁ Πολυλᾶς, δείχνει πὸς ἡ συμβολὴ τῆς μνήμης του εἶναι πάρα πολλή.

Τὸ πρῶτο λοιπὸν χτέος ἐκείνου ποὺ καταπιάνεται μὲ τὴν αἰσθητικὴ κ' ἰδεολογικὴ ἔρευνα τοῦ σολωμικοῦ ἔργου, εἶναι νὰ ξαίρει ὀρισμένα κατὰ πόσο κρίνει Σολωμὸ καὶ κατὰ πόσο Πολυλᾶ. Ἐτσι προβάλλει κατηγορηματικὴ ἢ ἀνάγκη νὰ γίνε μιὰ νέα ἐκδόση ἕλων τῶν εὐρισκόμενων χειρόγραφων τοῦ ποιητῆ μὲ ἀμετάφραστο τὸ ἰταλικὸ μέρος τόσο τῶν κειμένων, ὅσο καὶ τῶν σημειώσεων. Φοβοῦμαι, εἰδικὰ γιὰ τοὺς «Στοχασμούς», μὴν εἶναι συμπληρωμένοι ἀπὸ τὸν Πολυλᾶ, καὶ πρέπει νὰ ξαίρουμε τὸ πὼς. Φαίνεται πὸς οἱ «Στοχασμοὶ» θάναναι πιὸ σύντομα καὶ μνημοτεχνικὰ διατυπωμένοι, ἀφοῦ δὲν ἀποβλέπανε στὴ δημοσιότητα. (Συγκρίνατε τὴ σαφήνεια καὶ τάξη τῶν «σημειώσεων» μὲ τὴν ἀσάφεια καὶ ἀταξία τῶν «στοχασμῶν»).



Ὅμως ἀπ' ὅλες αὐτὲς τὶς παρατηρήσεις δὲ βγαίνει γιὰ ἀναγκαῖα ἀκολουθία, πὸς κ' ἡ κριτικὴ ἀξία τῶν Προλεγόμενων τοῦ Πολυλᾶ εἶναι τάχα μικρὴ. Τοῦναντίο ἡ βαθύτητα τῆς φιλοσοφημένης σκέψης, ἡ σεμνότητα τοῦ ὕφους, ἡ εὐκρίνεια καὶ θερμότητα τοῦ τόνου καὶ πρὸ παντὸς ἡ κλασσικὴ ἀκριβολογία καὶ συντομία εἶναι μοναδικὰ στὸ εἶδος τους. Κανένας ὑστερινὸς ἀναμασσητῆς κι' ἀραιωτῆς τῶν πολυλαϊκῶν Προλεγόμενων δὲν ἔχει νὰ δείξει οὔτε τὸ ἐλάχιστο ἀπὸ τίς ἀρετὲς τοῦ Δασκάλου. Τοῦναντίο ὁ συναισθηματικὸς ταρτουρισμὸς, ἡ διανοητικὴ στενότητα κ' ἡ ψυχικὴ ξεραῖλα τῶν ὑστερινῶν ἔρχονται στιγμὲς, ποὺ σοῦ κάνουν ἀντιπαθητικὰ καὶ τὴν κριτικὴ τοῦ Πολυλᾶ καὶ τὴν ποίηση τοῦ Σολωμοῦ.

Ἄς ξαναειπωθεῖ ἄλλη μιὰ φορά, πὸς μονάχα μὲ τὸ φακὸ τοῦ σιλλερικοῦ κ' ἐγγελευτοῦ ἰδεαλισμοῦ μπορεί νὰ ἐξεταστεῖ τὸ σημαντικώτερο ἔργο τοῦ Σολωμοῦ (τῆς Κερκυραϊκῆς ἐποχῆς). Κι' αὐτὸ ἔκανε κι' ὁ Πολυλᾶς. Ὅμως ὁ κριτικὸς δὲν πρέπει νάναί κι' ὁ ἴδιος ἰδεαλιστής, ἂν δὲν θέλει νὰ παρασυρτεῖ σὲ «ἀπολυτολογίες». Ἀνθρώπος καὶ Ἔργο, ἰδανικὰ ὕλης κ' ἔκφρασης δὲ μπορούνε νὰ ἐξετάζονται ἔξω ἀπὸ τὸ ἱστορικὸ τους περιβάλλο. Κι' αὐτὸ δὲν τόκανε ὁ Πολυλᾶς.



B'

### ΝΕΑ ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΙΚΟΥ ΤΑΛΕΝΤΟΥ

«Ἡ Γυναῖκα τῆς Ζάκυνθος», τὸ ἰταλικὸ σατυρικό ποίημα «ἡ Γέννησις» κ' ἡ τελευταία σατυρική σάτυρα «οἱ Κρημάδες» εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα ἔργα τοῦ Σολωμοῦ. Ἄν τὰ ξαίρουμε εὐθὺς ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἡ ἰδέα πού θάξουμε γιὰ τὸν Ποιητὴ, θάτανε πολὺ διαφορετικώτερη, δηλ. ἀνώτερη. Ἄς σημειώσω ἐδῶ, πὼς ὁ κ. Γ. Σπαταλιᾶς βρῖσκει νὰ μὴν ἔχουνε «ἀπολύτως καμίαν ἀξία» οἱ ἰταλικὲς σάτυρες τοῦ Σολωμοῦ. Ἄν ἡ διαφωνία στὴν κριτικὴ ἐκτίμηση καλλιτεχνικῶν ἔργων δὲν εἶναι μονάχα ζήτημα προσωπικοῦ γούστου, μὰ ἔχει κ' ἀντικειμενικὴ δικαιολογία, θάλεγα πὼς «ἡ Γέννησις», ἔξω ἀπὸ τὸ σφιχτὸ δέσιμο τῶν νοημάτων, τὴ λιτὴ κ' ἐπιγραμματικὴ ἔκφραση, θυμίζει τὴν ἴδια σοβαροφανὴ διάθεση μὲ τὴν ὁποία ὁ Σαίξπηρ σατυρίζει τοὺς φαρματᾶδες τραγοῦδους τῆς ἐποχῆς του στὸν Ἄμλετ.

Σταματῶ κυρίως στὴ «Γυναῖκα τῆς Ζάκυνθος». Εἶναι ποίημα μὲ πολὺ μῆτρο, μεγάλη ρεαλιστικὴ παρατηρητικὴ, καὶ φαρμακερὴ ἀγανάχτηση ἀνθρώπου, πού ἔχει ψηλὴ συνείδησι τῆς Ἀλήθειας, μαζὶ μὲ μιὰ σπαραχτικὴ συμπόνια γιὰ τὰ θύματα τῆς Μοίρας. Ὅλες οἱ μεγάλες ἀρετὲς τοῦ Σολωμοῦ εἶν' ἐδῶ συγκεντρωμένες κ' ἀνάθετες: δημιουργικὸ ξεχείλισμα, ἐπιγραμματικὴ ἀκριβολογία, νεανικὴ ἐπιθετικὴ, ἀμεσότητα συγκίνησης κ' ἔκφρασης. Εἶχα ἤδη διακρίνει αὐτὲς τὲς ἀρετὲς στὸ ἀπόσπασμα γιὰ τὲς προσφυγίνες τοῦ Μεσολογγιοῦ. Εἶχα πεῖ, πὼς ἡ σελίδα αὐτὴ εἶναι «ἀξία τῆς Βίβλου, ἀξία τοῦ Ἰωάννου». («Ὁ Σολωμὸς χωρὶς μεταφυσική», σελ. 185). Τώρα ὅμως πού ἔχουμε μπροστά μας ἕνα μακρότατο σύνολο, μποροῦμε νὰ βεβαιώσουμε, χωρὶς δισταγμὸ, πὼς ὁ Σολωμὸς εἶτανε πρὸ παντὸς φλέβα νάτουραλιστικὴ καὶ σατυρική, (ξαίρουμε πὼς εἶχε τὴν ἰκανότητα ὄχι μονάχα ν' ἀγαπᾷ, μὰ καὶ νὰ μισεῖ καὶ νὰ περιφρονεῖ θανάσιμα), νοῦς πού μποροῦσε νὰ περνᾷ, χωρὶς «ἐσκεμμένη» προσπάθεια, πέρα ἀπὸ ἐπιφάνειες τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν λόγων καὶ νὰ συλλαβαίνει τὴν οὐσία τῶν πραγμάτων καὶ τῶν γεγονό-

των σὲ ὅλη τῆς τῆ φυσικὴ δύναμη. Ἐπίσης εἶταν ἕνας ποιητὴς (αὐτὸ εἶναι ἄλλοστε καθε ποιητὴς), πού τὲς ἀτομικὲς του ὑπόθεσεις μποροῦσε νὰ τὲς αἰσθάνεται τόσο βολιὰ καὶ τόσο ἔντονα, καὶ νὰ τὲς ἐκφράζει αἰσθητικὰ τόσο δυνατὰ καὶ τόσο ὀριστικά, πού νὰ παίρνουνε «ἀντικειμενικὸ» κ' «αἰώνιο» ἐνδιαφέρον (subspecie aeternitatis!). Εἶναι τρομερὴ παρεξήγηση αὐτὸ πού κάνανε μιὰ φορὰ οἱ παλιοὶ διανοούμενοι νὰ φαντάζονται, πὼς τὰ «θέματα τῆς τέχνης» χωρίζονται σὲ «πρόσκαιρα» (ἢ ἐπίκαιρα) καὶ σ' «αἰώνια». Πρῶτα-πρῶτα κανένα θέμα «καθ' ἑαυτὸ» δὲν ἔχει οὔτε αἰωνιότητα οὔτε ἀπόλυτη αἰσθητικὴ ἀξία· ἔπειτα κάθε θέμα γίνεται «αἰώνιο», ξεπερνᾷ τὰ ὅρια «τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου», (φράση, πού δὲ λέγει τίποτα· γιὰτὶ ἕνα ἔργο ἢ καλύτερα ἕνα εἶδος Τέχνης θάτανε αἰώνιο, ἂν μποροῦσε γὰ γεννᾷ παντοεινὰ παρόμοιου τύπου ἔργα), μόνο ἂν ἐκφραστεῖ τέλεια. Κ' ἡ τελειότητα αὐτὴ δὲ λείπει τίποτα, ἂν τὴν πάρουμε ἀπόλυτα· γιὰτὶ κάθε εἶδος Τέχνης ἔχει τὴ δική του μορφικὴ τελειότητα. Συγκρίνατε τὴ μορφικὴ τελειότητα τῆς ἑλληνικῆς κ' αἰγυπτιακῆς γλυπτικῆς, τῆς ἰταλικῆς καὶ γιαπωνέζικης ζωγραφικῆς κτλ. καὶ θὰ ἰδεῖτε ἄμέσως, πὼς ἡ ἔννοια τῆς τελειότητος εἶναι σχετικὴ. Αὐτὸ γίνεται καὶ θὰ γίνεται «ἐπ' ἀπειρον», ὅσο θὰ ὑπάρχει ζωὴ, δηλ. κίνηση καὶ μεταβολή.

Ὅχι πὼς ὁ Σολωμὸς δὲν εἶτανε ἰδεαλιστής: Ὁ ἰδεαλισμὸς εἶτανε ὁ φιλοσοφικὸς κ' αἰσθητικὸς συρμὸς (ἄρα θεσμὸς, ἄρα πραγματικὴ) τῆς ἐποχῆς του. Ὅμως στὰ καλύτερά του ποιήματα ἀνεβαίνει ἀπὸ τὰ πράγματα κ' ἀπὸ τὰ γεγονότα στὴν ἰδεαλιστικὴ τους «κάθαρση» (ἄρα σχετικὸς). Κι' αὐτὸ ὄχι πάντα. Πρβλ. «Εἰς μοναχὴν» (1829). Εἰς Φραγκίσκαν Φραῖζερ (1849) κτλ. Ἐνῶ στὰ «μεγαλοπνοότερά» του, ἀποφασισμένος νὰ κλείσει τὴν ψυχὴ του στὲς ἀμεσὲς ἐντύψεις καὶ νὰ μὴ τὲς δέχεται παρὰ περασμένες πρῶτα ἀπὸ τὸ «πρῶσιμα» τῆς ἰδέας, ἀπὸ τὸ πουργατόριο τοῦ ἀφαιρεμένου θεωρητικοῦ Λόγου, χάνει τὴν ἀνυπόμνητὴ του δημιουργικὴ γονιμότητα, γράφει πολὺ δύσκολα ἢ παρατάει γιὰ πολὺν καιρὸ ἢ γιὰ πάντα τὰ θέματά του—καὶ βέβαια σ' αὐτὸ δὲ φταίει μονάχα ὁ «ἀπὸ τὰ πρῶτα» ἰδεαλισμὸς, μὰ καὶ τὰ γερατειὰ καὶ τὸ πά-

θος τοῦ πιότου. Μέσα στὸ καλύτερο κ' ἰδεαλιστικώτερο ἔργο του, τοὺς «Ἐλεύθερους Πολιορκημένους», δὲν εἶναι δύσκολονὰ ξεχωρίσει κανεὶς, πὼς τὰ ὀραιοτέρα ἀποσπάσματα, οἱ γνησιώτερες ποιητικὲς στιγμὲς, εἶναι κείνες πού πραγματοποιοῦνε τὴν ἀγάπη του γιὰ τὴ φύση καθὼς καὶ πραγματικὲς ἀνθρώπινες κατάστασεις, (πείνα, φόβος, κούραση). Π. χ. τ' ἀποσπάσματα 1, 2, 3, 4, 5 τοῦ Β' Σχεδίασματος εἶναι τὸ ἀληθινώτερο μέρος τοῦ ποιήματος. Ἐνῶ τὰ ἐπίλοιπα, πού δὲν κρατιοῦνται ἀπὸ τὴν πραγματικότητα, μὰ βγαίνουνε ἀπὸ τὸ κεφάλι, γιὰ νὰ γίνουνε διὰ τῆς βίας πραγματικότητες, εἶναι,—ἔξω ἀπὸ λιγαστοὺς σκόρπιους στίχους—μεταφυσικὰ κενολογήματα χωρὶς ζωντανὸ παλμὸ καὶ μεταδόσιμη συγκίνηση μέσα τους. Δὲν εἶναι ὅμως ν' ἀπορεῖ κανεὶς, πὼς κυρίως γύρω στὰ τελευταῖα

οἱ κριτικοί, πού δὲν ἔχουνε οὔτε πνευματικὴ γερωσύνη οὔτε γνήσια καλαισθητικὴ εὐαισθησία, κάνουνε κούρσες φιλοτιμίας καὶ σαντιμανταλισμοῦ.

Ἄλλο συμπέρασμα, πού βγάινουμε ἀπὸ τὰ νέα «Ἀνέκδοτα Ἔργα» τοῦ Σολωμοῦ, εἶναι πὼς εἶτανε σπουδαῖος (μπορῶ νὰ πῶ: ἀσύγκριτος κ' ἀνυπέροβλητος ὡς τώρα) στυλίστας πεζογράφος. Κι' ἂν θέλαμε νὰ κρίναμε ἀπὸ τὴν ποσότητα, θὰ βεβαιώναμε πὼς ὁ Σολωμὸς μᾶς ἄφησε πολὺ περισσότερες ὀραῖες σελίδες στὸ πεζό, παρὰ σὲ στίχους. Ἴδὼν ἀδικοῦμε, ὅταν τὸν ὀνομάζουμε μονάχα «ποιητὴ», ὅπως τὸν ἀδικοῦμε κ' ὅταν τότε λέμε μονάχα «ἐθνικό». Γιὰτὶ ὁ Σολωμὸς εἶτανε καὶ μεγάλος πεζογράφος, ἄρα μεγάλος Λογοτέχνης, ὅπως εἶτανε περισσότερο ἀνθρώπινος παρὰ ἔθνικός.

(\*Ακολουθεῖ)

Κ. ΒΑΡΝΑΛΗΣ

GABRIELE D'ANNUNZIO

## ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΑΠ' ΤΗ ΜΟΥΣΑ

Μάρινας, ἀπαλόδεσμη Θεὰ γλυκολαλοῦσα,  
πιά δὲ θὰ πιοῦν τὰ χεῖρά μου τάγνά σου τὰ φιλιά,  
στὸ πλούσιο στήθος σου ποτέ, στὰ μαῦρα σου μαλλιά,  
πιά δὲ θὰ γείρω, Μοῦσα!

Μάρινας, φεύγεις; ἄκαρδη!.. Ἄς ἦτανε νὰ ζοῦσα  
στὰ πόδια σου, χαδεύοντας ὄνειρα φοιτηνά,  
γιὰ λιγαστὲς πάλιν ἀνγές, γιὰ λίγα δειλινά,  
μὰρκοῦσε μένα, Μοῦσα.

Σὲ χάνω ἀπὸ τὰ μάτια μου Σκιά μαυρομαλλοῦσα,  
φεύγεις κ' οὔτε ἕνα φίλημα δὲ μοῦδωσες στερνό.  
Γύρνε τὸ κεφάλι σου κ' ἕνα χαιρετισμὸ  
στεῖλε μου μόνο, Μοῦσα.

Φεύγεις ἐπὶ πού στάθιμες στὴ σκέπη μου Ὀδηγοῦσα,  
χωρὶς κἀν νὰ μ' ὑποσχεθῆς ἂν θὰ σὲ ξαναῖδῶ,  
μέπα σὲ πέπλα γαλανὰ πετάς στὸν οὐρανὸ  
καὶ πιά σὲ χάνω, Μοῦσα!

Μ' ἕνα σπινθῆρα ἀπ' τὴ φωτιά τῶν σπλάχνων σου θὰ ζοῦσα  
πανεύτυχος, ἂν μάρφινες, καὶ θάχυνεν αὐτὸς  
μεσ' τὸν πυρρὸ τῆς τέχνης μου, πού κείτεται σβυστός,  
τὸ φῶς τοῦ Ὁραίου, Μοῦσα!

Ἄν γύριζες μ' εὐλάβειαν, Ἐσὲ θὰ προσκυνοῦσα  
σὲ μιὰν αἰθέρειαν ἔκσταση, σὺν ἱερέις πιστός,  
καὶ κάτω ἀπ' τὴν πνοούλα σου θάμουν γονατιστός  
κ' εὐτυχισμένος, Μοῦσα...

Γύρνα καὶ πάλι γελαστὴ καὶ ἀηδονολαλοῦσα!  
Ἄκουσε κἀνε τὰ στεργὰ λόγια πού θὰ σοῦ πῶ,  
Δεκάξη χρόνων ποιητὴς εἶμαι καὶ σ' ἀγαπῶ  
σὺν τὴ ζωὴ μου, ὦ Μοῦσα!

PITA N. ΜΠΟΥΜΗ





## ΟΤΑΝ ΠΕΘΑΝΕ Η ΑΓΓΕΛΑ

ΔΙΗΓΗΜΑ (\*)

Ύστερα από λίγο, γτύπησε τήν πόρτα του κελλιού ένας άντρας ψηλός και καλοκαμωμένος. Ο παππας άνοιξε και, σαν τόν είδε, τόν αγκάλιασε και φιλήθησαν. Ήταν ο αδερφός του Δημήτρη, πού κάθε Χριστούγεννα μιάμιση μέρα περνούσε σπίτι του κι άλλο τόσο μέ τ' αδέρφια του.

Οι δυο άντρες κοιτάχτηκαν με αγάπη μιιά στιγμή. Ο Δημήτρης χαμογελοῦσε και τὸ χαμόγελό του είχε μιιά αγαθότητα, ἴσως επειδή ἦταν λίγο παχύς.

Σκεδὸν εἶχε ξεχάσει ὁ παπαΣταῦρος ὅτι θάρχονταν, ὕστερα ἀπ' τὰ τρομερὰ περιστατικά πού τούτυχαν σήμερα.

— Σ' ἔρριξε ὁ Θεός εἶπε σιγανά.

— Μπά, τί εἶναι αὐτά ; Τί τρέχει ; ἔκαμε λίγο ἀνήσυχος ὁ Δημήτρης.

Σκέφτηκε ὅμως πῶς θὰ ἦταν μιιά συνηθισμένη φράση τοῦ παπᾶ και πάλι τὸ χαμόγελο φάνηκε στὰ χεῖλη του.

— Δέν εἶδες τὸ Γιάννη τώρα δά ; ρώτησε ἀδιάφορα τάχα ὁ παπαΣταῦρος

— Ὅχι, μπά ! Ἐγὼ μόλις ἔρχομαι ἀπ' τὸ τραῖνο. Ποῦ πάει ;

— Τώρα δά βγήκε ὄξω . . . Δέν ξέρω τί ἔπαθε αὐτὸ τὸ παιδί. Θὰ σοῦ πῶ. Τί γίνονται στὸ σπίτι, ἢ Ἐλένη, τὰ παιδιά ;

— Καλὰ ὄλοι, χαιρετισμούς. . . Τί τρέχει με τὸ Γιάννη;

Κούνησε τὸ κεφάλι του ὁ παππας.

— Ὡστε τώρα ἤρθες ; ρώτησε γιὰ νὰ κερδίσει λίγον καιρὸ.

— Ναί, μόλις εἶχε μιιά μικρὴ καθυστέρηση τὸ τραῖνο. Λάβατε τὸ γράμμα μου ;

— Βέβαια. Σήμερα μάλιστα, εἶμαστε σ' ἕνα σπίτι προσκαλεσμένοι τὸ γιόμα κι ἤθελαν νὰ μᾶς κρατήσουν και τὸ βράδυ. . . Εἶ-

χαν τήν ξεδιαντροπιὰ δηλαδή, νὰ ποῦνε νὰ μείνουμε. . .

Χάιδεψε τὰ γένεια του, ἀναστέναξε και διηγήθηκε ὅλη τήν ἱστορία, πολὺ τραγικά.

Ὁ Δημήτρης ἦταν ἄλλος ἄνθρωπος ὅμως κι ἐχτιμοῦσε τὸ κάθε πρᾶμα στὴ ἀξία του. Οὔτε θύμωνε ποτέ, οὔτε φώναζε και τὸ χαμόγελο ἀνθοῦσε τὸν περσότερον καιρὸ στὰ χεῖλια του. Εἶχε τὴ γνώμη, πῶς ἀφοῦ ὁ Γιάννης ἤθελε αὐτὰ τὸ κορίτσι, τ' ἀγαποῦσε, δέν ἔπρεπε νὰ ἐμποδίσουν τὸ τυνοικέσιο. Νὰ πηγαιναιν γιὰ καμιὰ προίκα ; Βέβαια δέν εἶναι ἀσκημη, μὰ δὲ μπορεῖ νὰ πεῖ κανένας πῶς ἢ εὐτυχία βρίσκεται αὐτοῦ. Ὅχι !

— Ἀκόμα δὲ φαίνεται, εἶπε.

— Κι ἐγὼ παραξενεύομαι, ἔκαμε ὁ παππας.

— Μὴν τοῦ εἶπες τίποτα βαρσιὰ λόγια ; . . .

— Μπά, μπά ! ποιὸς τὸν ξέρει ὅμως, πῶς τὰ παίρνει.

— Δὲ βγαίνουμε νὰ ἰδοῦμε ;

Πήγαν στὴν ἀγορά. Μόνο ἕνα ζαχαροπλαστεῖο ἦταν ἀνοιχτὸ κι ὀλόφωτο, γεμάτο κόσμο. Ἐκεῖ δέν ἦταν ὁ Γιάννης. Ἐκαμαν μιιά βόλτα στὴν πλατεῖα σιγανομιλώντας. Εἶχαν ἕνα φόβο μέσα τους κι οἱ δυο, μὴν πῆγε ν' αὐτοχτονήσει, μὰ δέν τολμοῦσαν νὰ ξεστομίσουν τίποτα.

Ξαναγύρισαν ὡς τὸ φῶς τοῦ ζαχαροπλαστείου.

Ἀκουμπισμένος στὴν κλεισμένη πόρτα ἕνὸς μαγαζιοῦ ὁ Γιάννης και κρυμμένος στὸ σκοτάδι, τοὺς ἔβλεπε κι ἢ καρδιά του χτυποῦσε δυνατὰ.

\*\*\*

Ὁ γάμος ἔγινε σ' ἕνα μῆνα, με χαρὲς και γλέντια. Ὁ Γιάννης εἶχε πιάσει ἕνα σπιτάκι, μὰ τὸ κλειδωσαν κι ἔφυγαν γιὰ ταξίδι.

Ἦταν χειμῶνας ἀκόμα και πήραν τὸ τραῖνο.

Ὅταν γύρισαν, ὕστερ' ἀπὸ δεκαπέντε μέρες, και μπήκανε στὸ σπίτι τους, νὰ κι ὁ καλόγερος με ἄσκημα μαντάτα : Ὁ παπαΣταῦρος ἦταν ἀρρωστος. Δὲ θέλησε νὰ τοὺς πεῖ ἂν ἦταν βαρσιὰ ἢ ὄχι, μὰ σὲ λίγο πού πήγαν, ἔμαθαν ὅτι εἶχε πνευμονία. . .

Και σὲ λίγες μέρες πέθανε, με μιιά θλίψη βαθεῖα ριζωμένη στὴν ψυχὴ του, πού ὁ Γιάννης δέν τὸν ρώτησε και δέν τὸν ἄκουσε. Ἡ τελευταία του εὐκὴ ἦταν νὰ μὴ μετανοιώσει γιὰ ὅ,τι ἔκαμε ἀπ' τὸ κεφάλι του.

Ὁ νέος ἔκλαψε ἀπαρηγόρητα ἐκείνον πού τοῦ στάθηκε δεῦτερος πατέρας. Πόσες τύψεις δέν τὸν κράτησαν ἄυπνο, νύχτες ὀλόκληρες ! Δὲ μπόρεσε ποτέ νὰ δικαιολογήσει τὸν ἑαυτὸ του.

Κι ὁ χρόνος ἔφερε τὴ λησμονία.

Ἐνα μαγιάτικο δειλινὸ, κάθονταν ἢ Ἄγγελα κοντὰ στὸ παράθυρο και μπάλωνε κάτι ἄσπρουρα. Τώρα ἦταν ἀλλοιώτικη κάπως. Εἶχε παχύνει στὸ πρόσωπο λίγο, κι ἔμοιαζε νὰ ὀμόρφηνε. Τὰ φορέματα τῆς ἔδιναν τὸ παρουσιαστικὸ γυναικας πιά, και τὸ φουστάνι ἀρκετὰ μακρὺ, ἔκανε νὰ φαίνεται πῶς ψήλωσε μιιά παλάμη, ὅταν στέκονταν ὀρθή.

Ὅλη τὴ μέρα σκεδὸν ἦταν μόνη, γιὰτι ὁ Γιάννης δὲ μπορούσε νὰ λείψη ἀπὸ τὸ κατᾶστημα. Κι αὐτὴ περνοῦσε τίς ὥρες τῆς με μικροδουλειᾶς τοῦ σπιτιοῦ μὰ ἦταν τόσο λίγες, πού ὁ περσότερος καιρὸς τῆς ἔμενε λεύτερος. Τότε συλλογιζόνταν περασμένα ἢ τὰ μπροστινά.

Σήμερα, καθὼς μπάλωνε, θυμόταν με νοσταλγία τίς δεκαπέντε πρῶτες μέρες ὕστερα ἀπ' τὸ γάμο, πού τίς πέρασαν τόσο ὀμορφα και πού γίνονταν πιὸ θελητικὲς στὴ θύμηση, ὅσο μάκραιναν πίσω. Μὰ ὅταν γύρισαν ἀπὸ τὸ ταξίδι τους, ὕστερα ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ παπᾶ, εἶχε φροντίδα νὰ παρηγορεῖ τὸν ἄντρα τῆς, πού ἔκανε σὰ μικρὸ παιδί.

Ὅλα λησμονιοῦνται στὸν κόσμο τοῦτον. . .

Μιιά στιγμή γέλασε ἢ γυναίκα. Θυμήθηκε τὴν ἀγάπη τῆς με τὸ Γιάννη. Ήταν ἀλήθεια και γιὰ γέλια ! Καμιὰ κρυφὴ ματιούλα, ἕνα κοκκίνισμα, αὐτὸ ἦταν ὄλο. Πόσες φορὲς δέν ἀποφάσισε νὰ τοῦ μιλήσει

αὐτὴ, βλέποντάς τον τόσο δειλό ! Και θὰ τόκανε, μὰ ἐκεῖνος φρόντιζε νὰ μὴν εἶναι ποτέ μόνοι τους, και κανένα λογάκι πού πετοῦσε αὐτὴ, ἢ ἔκανε πῶς δέν τάκουε ἢ πῶς δέν τὸ καταλάβαινε και μόνο κοκκίνιζε !

Ἦταν ἥλιος ἀκόμα ὅταν ἤρθε ὁ Γιάννης. Φίλησε τὴν Ἄγγελα στὸ δροσερὸ τῆς μάγουλο και κάθησε στὸ μοναδικὸ τους καναπέδακι.

— Ἐλα, κάθησε δῶ και σύ, εἶπε κοιτάζοντας με τρυφερότητα τὴ γυναίκα του.

— Πῶς τέτοια ὦρα ; ρώτησε κείνη, πού χαμογελοῦσε ἀκόμα ἀπ' τίς θύμησης.

Ἐρριξε σ' ἕνα πανεράκι τὸ ροῦχο πού κρατοῦσε και κάθησε κοντὰ του.

Πέρασε τὸ χέρι του στὴ μέση τῆς.

— Δέν ξέρεις πῶσο εἶσαι ὀμορφη, ἔκαμε.

Ἡ Ἄγγελα γέλασε με τὴν καρδιά τῆς.

— Μοῦ τὸ ἔχεις πεῖ τόσες φορὲς, εἶπε μὰ τότε. . . ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, ἤτουναι ντροπαλὸς !

Τὸν αγκάλιασε και τὸν φίλησε στὰ μάτια, γελώντας ἀκόμα.

Κι ὕστερα :

— Μὰ δὲ μοῦ εἶπες, πῶς σχόλασες τόσο γρήγορα ; ρώτησε πάλι. ἢ

— Νά, κάποιος μοῦ παράγγειλε, νὰ πάω νὰ τὸν ἰδῶ γιὰ μιιά ὑπόθεση και πηγαίνοντας πέρασα.

— Μὴν ἔχεις ραντεβού ἐρωτικὸ ; ἔκαμε ἢ γυναίκα.

Γέλασαν.

— Ναί, εἶπε ὁ νέος, μ' ἕνα γερομυστακλή !

Ἰλυκομιλήσαν λίγο ἀκόμα κι ὕστερα σηκώθηκε ὁ Γιάννης και φόρεσε τὸ καπέλο του.

— Πάω, εἶπε, ἕνας ἔμπορας πατριώτης μου με ζήτησε κι οὔτε ξέρω τί με θέλει. Τὸν γνωρίζεις, μοῦ φαίνεται, εἶχε ρθεῖ στὸ γάμο μας. Ὁ Χριστόφορος ὁ Δαραλέκος, αὐτὸς πού ἔχει μισοπαράλυτο τὸ ἕνα πόδι.

— Ναί. Τὸ βράδυ μὴν ἀργήσεις.

— Σὲ μιιά, μιάμιση ὦρα, θὰ εἶμαι δῶ, γιὰτι δὲ θὰ ξαναπάω στὸ μαγαζι, πήρα ἄδεια.

Ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς ἔστειλε ἕνα φιλάκι και τράβηξε γιὰ τὸν ἔμπορο.

Τὸν βρῆκε νὰ κάνει λογαριασμοὺς στὸ γραφεῖο του, πού τὸν ἔκρυβε ἀπ' τὰ μάτια τοῦ κόσμου, μέσα στὸ μαγαζι. Ήταν χω-

(\*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο και τέλος.



μένος σὲ κάτι χοντρά κατάστιχα. Έγραψε ἑνα-δύο ἀριθμούς ἀκόμα κι ὕστερα σήκωσε τὸ κεφάλι του. Εἶχε κάτασπρα μαλλιά καὶ γένεια, ἀλλὰ δὲν ἔμοιαζε γιὰ πολὺ γέρος· μιὰ βλοσυροκομμένη χοντρή μύτη κατέβαινε ὡς τὸ στόμα.

— Γεϊ σου, κὴρ Χριστόφορε, τοῦ εἶχε πεῖ μόλις ἦρθε ὁ Γιάννης μὲ τὸ τυπικὸ χαμόγελο, μὰ ἐκεῖνος τῶρ' ἀποκρίθηκε.

— Καλῶς τὴν κὴρ Γιαννάκη μου, ἔκαμε χαμηλωτώντας· ἔλα κάτσε ἐδῶ δὲ στὴν κερκίδα. Ἦ μού γίνεσαι; ἡ κυρία σου καλὰ;

— Καλὰ, εὐχαριστῶ, εἶπε ὁ ἄλλος καὶ κάθησε.

— Ένα κερκεδάκι θὰ τὸ πάρεις βέβαια. Κώττι, τρέξε νὰ φέρεις ἕναν κερκὴ—πῶς τὸν θέλεις;

— Μὰ δὲν εἶναι ἀνάγκη...

— Σώπα δὲ, καημένε! ἔκαμε ὁ ἀσπρομάλλης μ' ἕναν ἐγκάρδιο μορφασμό· στὰ χίλια χρόνια ποὺ σὲ βλέπουμε!

Σώπαταν λιγάκι.

— Μοῦ πράγγειλες ἀπὸ νορῆς, ἀπὸ τίς δυό, μὰ δὲ μποροῦτε νὰ φύγω, ἔκοψε τὴ στιγμή ὁ Γιάννης.

— Δὲν ἦταν καὶ τόση βία δὲ! Νὰ κουβεντιάσουμε ἤθελα...

Τὸ παιδί γύρισε μὲ τὸν κερκὴ, τὸν ἄφησε στὸ τραπέζι τοῦ γραφείου πάνω καὶ πήγε καὶ κάθησε πίσω ἀπὸ μιὰ μύστρα.

— Κι ἄς τὰ λέμε λοιπόν, ἐξακολούθησε ὁ ἔμπορος. Ἐγὼ ξέρεις, Γιάννη μου, ἔχω ἕνα χτηματάκι στὸ χωριό, ἀπὸ τὴ γυναίκα μου· ἐκεῖ δίπλα στὸ δικό σου. Ἐσύ, καθὼς εἶδα, τὸ ἔχεις σκεδὸν ἀκαλλιέργητο, κι ἐπειδὴ θέλω νὰ τὸ μεγαλώσω τὸ δικό μου, ποὺ εἶναι μικρό, σὲ φώναξα νὰ συνεννοηθοῦμε, ἀν ἤθελες νὰ τὸ δώσεις. Νὰ μὲ συγχωρεῖς κιόλας, ποὺ δὲν ἦρθα νὰ σὲ βρῶ ἐγὼ, μὰ τὸ ξέρεις δὲ, τὸ πόδι μου εἶναι σκεδὸν ἀχρηστο.

Ὁ Γιάννης διαμαρτυρήθηκε σουφρώνοντας τὰ χεῖλια καὶ σηκώνοντας τὰ βλέφαρα.

— Μπά, οὔτε λόγος! εἶπε.

Ὁ Δαραλέκος χαμογέλασε, τάχα πὼς εὐχαριστοῦσε.

— Ἄν λογαριάζεις νὰ τὸ πουλήσεις, ἔκαμε, δὲν πιστεύω νὰ τὰ χαλάσουμε.

Κουβέντιασαν κάμποση ὥρα ἀκόμα.

Όταν ἔφυγε, ὁ Γιάννης ἦταν σκεπτικὸς.

«Ἦ διάβολο νὰ κάμω», συλλογιζόνταν.

Δὲν πήγε ἴσια στὸ σπίτι, μὰ πήρε ἕναν ἐξοχικὸ δρόμο.

«Τὸ χτήμα ἐγὼ, ἀλήθεια, ἀκαλλιέργητο κι ἀκαλλιέργητο τὸ ἔχω σκεδόν. Παίρνω καὶ δὲν παίρνω τετρακόσιες δραχμὲς τὸ χρόνο!»

Ἐβαλε καὶ τὰ ἔτσι καὶ τ' ἄλλοιως μὲ τὸ νοῦ του, μὰ δὲ μποροῦσε νὰ πάρει μιὰ ἀπόφαση. Ἐβριχνε καμμιὰ ματιὰ ἐδῶ-ἐκεῖ στὰ περιβόλια καὶ ξεχνούσε τὸ χτήμα, γιὰ νὰ τὸ θυμηθεῖ πάλι καὶ νὰ συλλογιστεῖ ἐπιπόλαια, ἀν κι εἶχε μεγάλο ἐνδιαφέρον γι' αὐτὴ τὴ δουλειά. Γιατὶ τὴν τελευταία εἶχαν κισθανθεῖ κάτι μικρὲς οικονομικὲς στενοχώριες. Βλέπεις, μιὰ οἰκογένεια δὲ βγαίνει εὐκολὰ πέρα.

«Δὲν εἶναι παῖξε-γέλασε δεκαπέντε, εἴκοσι χιλιάδες· ξαλαφρώνουμε γενναῖα! Βέβαια, καὶ τί διάβολο νὰ τὸ κάμω ἐγὼ;... Ἦνας μπελᾶς πρραπάνω εἶναι... Γιὰ κοιτάξε δῶ μέσα τὴ λουλούδι καὶ κακὸ! Χρωματιστὴ θάλασσα! Καὶ τὸ σπιτάκι στὴ μέση, μιὰ χαρὰ... Δὲ σοῦ λέω, καλὰ εἶναι νάχεις ἕνα χτήμα, μὰ ἐκεῖ ποὺ βρίσκεται τὸ δικό μου, δὲν πιστεύω νὰ πάω μιὰ φορὰ... Νὰ, τοῦτα εἶναι χτήματα, ἐδῶ! Ὅριστε, πέντε λεπτά, μὲ τὸ ρολόγι, ὄξω ἀπ' τὴν πόλη! Μὲ τὸ νερό τους, μὲ τὸ σπιτάκι τους, καλοπεριποιημένα. Μάλιστα, ἕνα τέτοιο χτήμα... Ὅμως ὁ κόσμος τί θὰ πεῖ σὰν τὸ πουλήσω;—Βρήκαν ἀπὸ τὸν πατέρα τους καὶ τὰ σκορπίζουν, δὲν παιδεύτηκαν νὰ τὰ φιάσουν. Ναι ἔτσι λένε γιὰ τόσους καὶ τόσους».

Καὶ προχωροῦσε σιγά-σιγά. Θὰ ἤθελε νὰ διώξει τίς σκέψεις μιὰ κι αὐστάνονταν πὼς ποτέ του δὲν τὰ κατάφερνε καλὰ, γιὰ νὰ πάρει κάποια ἀπόφαση, μὰ πάλι ἦταν ἀνάγκη νὰ πεῖ ἕνα ναὶ ἢ ὄχι. Σὲ λίγο ἄρχισε νὰ στενοχωριέται καὶ βράδυνε τὸ βῆμα του, σὰν νὰ πήγαινε γιὰ ἐξέταση στὸν ἀνακριτὴ καὶ κοντοστέκονταν, νὰ μετρήσει καλὰ τὸ τί θάλεγε.

Ἐπρεπε νὰ πάρει μιὰ ἀπόφαση τέλος πάντων. Τὰ πράματα ἦταν τόσο ἀπλὰ ἄλλωστε, ποὺ δὲν χρειάζονταν καὶ κανένα μεγάλο μυαλό! Ἀνάγκη ἀπὸ λεπτά εἶχαν. Ὁ μιστὸς του ἔφτανε γιὰ τὰ καθεμερνὰ, μὰ μποροῦσαν ν' ἀγοράσουν μερικὰ ἐπιπλα, τοῦτο, ἐκεῖνο... κι ἔβαναν καὶ στὴν τράπεζα λίγες χιλιαδοῦλες...

Αὐτὴ τὴ δουλειά, ὁ μακαρίτης ὁ παπὰς θάξερε νὰ τὴν κανονίσει ὅπως ἔπρεπε.

Ἦρθε στὸ νοῦ του ἡ ἐποχὴ ποὺ ζοῦσε ὁ μακάριος, καὶ θυμήθηκε ὅλον τὸ βίο καὶ τὴν πολιτεία τους. Καὶ μάκραινε ὅσο μποροῦσε πὸ πολὺ τίς θύμησες αὐτές, ποὺ εἶχαν παρουσιαστεῖ σὰν ξύλο σωτηρίας σὲ θαλασσοπνιγμένο, γιὰτὶ τὸν ἀπασχολοῦσαν καὶ δὲν ἄφηναν νάρθουνε πάλι οἱ σκέψεις γιὰ τὸ χτήμα. Ἐκεῖνες ὅμως ξετρύπωναν στὸ μυαλό του, ἀνάμεσα ἀπ' τίς ἄλλες, κι ὅσο κι ἂν τίς ἐδιωχνε, ἐπέμεναν. Στὸ τέλος κυριάρχησαν καὶ τὸν στενοχωροῦσαν δυνατά.

Ἐἶχε φτάσει ὄξω, μακρὰ στὸν κάμπο. Ἦνας καρτσιέρης, μὲ τὴ σούστα του γεμάτη λαχανικά, πέρασε σιγανοτραγουδώντας. Ἦ εὐτυχισμένος ἄνθρωπος, ποὺ ἡ μόνη του φροντίδα ἦταν νὰ σηκωθεῖ πρωτὶ καὶ νὰ ζήσει τὸ ἄλογό του! Κάτι χοντρά ζῶα ἔβασκαν ἤσυχα, στὸ λειβάδι, εὐτυχισμένα.

Ἄξαφνα ἄστραψε τὸ πρόσωπο τοῦ νέου ἀπὸ χαρὰ καὶ γύρισε πίσω. Μὲ γρήγορο βῆμα πήγαινε κατὰ τὴν πόλη.

«Κοίταξε ποὺ δὲ μοῦ πήγε στὸ μυαλό! ἔλεγε μέσα του. Κουτὸς ποὺ ἤμουν τόσην ὥρα νὰ μὴν τὸ σκεφτῶ!... Βέβαια μὲ τὴν Ἄγγελα θὰ τὸ ἀποφασίσουμε τί πρέπει νὰ γίνει. Ἦ ν' ἀποφασίσουμε!... σὲ ὅτι πεῖ αὐτὴ, ἐγὼ δὲ λέω ὄχι. Μὰ τὴν ἀλήθεια! κρυὰ δὲ θὰ στήσουμε τώρα!»

Ἦ χαρὰ του ἦταν ὀλότελα παιδική, γιὰτὶ εἶχε βρεῖ μιὰ λύση ἐπιτέλους. Τοῦ ἔρχονταν νὰ πηδήσει, μὰ πῶς μποροῦσε, διάβολε, ποὺ ἦταν παντρεμένος, ἄντρας πιά!

Ἐφτασε στὸ σπίτι κι ἀμέσως ἔκαμε λόγο τῆς Ἄγγελας γιὰ τὸ χτήμα. Τῆς ἐξήγησε καλὰ πῶς ἦταν τὰ πράματα, κι ἐκεῖνη εἶπε ἀμέσως νὰ τὸ δώσουν· ξελάσπωναν γερὰ τούτη τὴν περίσταση. Δὲν ἔφερε καμμιὰ ἀντίρρηση αὐτὸς.

Τὸ βράδυ, ὅταν κάθησαν στὸ τραπέζι, ὁ Γιάννης ὄλο καὶ μιλοῦσε, γελοῦμενος κι ἀφρόντιστος.

— Σὰ γαρδῆλι μοῦ εἶσαι ἀπόψε, τοῦ ἔκαμε ἡ γυναίκα του.

Μόλις ἀπόφαγαν, ἡ Ἄγγελα πήρε τὴ λάμπα καὶ τὴν ἔβαλε σ' ἕνα τραπέζακι, ποὺ ἦταν πίσω ἀπ' τὸ Γιάννη, λίγο πλάγια.

— Τέλος πάντων δὲ θὰ μοῦ πεῖς, τί εἶναι αὐτὸ ποὺ κάνεις τόσην καιρὸ τώρα; ρώτησ' ἐκεῖνος· μάγια εἶναι;

Ἦ νέα γέλασε.

— Μάγια, εἶπε, γιὰ νὰ μὴ σὲ πλανέσει καμιά.

— Ἀπόψε ὅμως θὰ μοῦ δώσεις ἐξήγηση, γιὰτὶ ἄλλοιως...

Ἐπέμεινε πολὺ κι ἀναγκάστηκε νὰ τοῦ τὸ πεῖ ἐκεῖνη σὰν ἄστετο:

— Νὰ, μὰ τὴν ἀλήθεια δὲν εἶσαι καὶ τόσο ὁμορφος—μὴ σοῦ κακοφανεῖ. Ἦ μύτη σου εἶναι πάρα πολὺ λεπτὴ στὴν ἄκρη καὶ μ' αὐτὸ τὸ ἐξάγκωμα, ποὺ ἔχει στὴ μέση, ἀσκημίζει. Τὸ μέτωπό σου μικρὸ καὶ τὰ μαλλιά σου στάχνα! Τὸ πλατύ σου σαγόνι δὲν ταιριάζει μὲ τὸ μικρὸ σου προσωπάκι! Οὐφ! Ἦκεῖνο ποὺ μόνο ἀξίζει σὲ σένα, εἶναι τὰ μάτια. Ἐλα ὅμως, ποὺ ἀντὶς γιὰ μουστάκι ἔχεις δυὸ τρεῖς ξανθὲς τριχούλες!

Ἐέλασε.

— Ἀλήθεια δὲ λέω; ρώτησε.

Κι ὁ Γιάννης γελοῦσε.

— Ναι, ἔκαμε, ἀλλὰ θέλω νὰ μοῦ πεῖς δυὸ πράματα: Πρῶτα, γιὰτὶ μὲ πήρες ἀφοῦ ἤμουν ἀσκημος· κι ὕστερα, τί ἔχουν νὰ κάμουν ὄλ' αὐτὰ μὲ τὴ λάμπα, ποὺ τὴ βάνεις στὸ τραπέζακι πίσω μου;

— Στὸ πρῶτο ρώτημα δὲ θ' ἀποκριθῶ. Ὅσο γιὰ τὸ φῶς, ὅταν τὸ βάνω ἐκεῖ, σὲ φωτίζει ἀπ' τὸ πλάγι καὶ σὲ φέρνει ὁμορφον.

— Μπά!

— Ναι, σὰ σὲ ζουγραφιά.

\*\*\*

Ἦρθε καὶ μιὰ χαρὰ μεγάλη στὸ σπίτι ἕνας μπεμπεδάκος ἤσυχος. Ἄρχισαν ὅμως τότε τὰ ἔξοδα. Γιατροί, μαμμές, φάρμακα.

— Εὐτυχῶς ποὺ πήραμε τίς δεκαοχτὼ χιλιαδοῦλες ἀπὸ τὸ χτήμα, ἔλεγε καὶ ξανάλεγε ὁ Γιάννης· δὲν ἔχουμε ἀνάγκη. Πῶς τὰ καταφέρνει αὐτὴ ἡ Ἄγγελα, πῶς τὰ καταφέρνει!

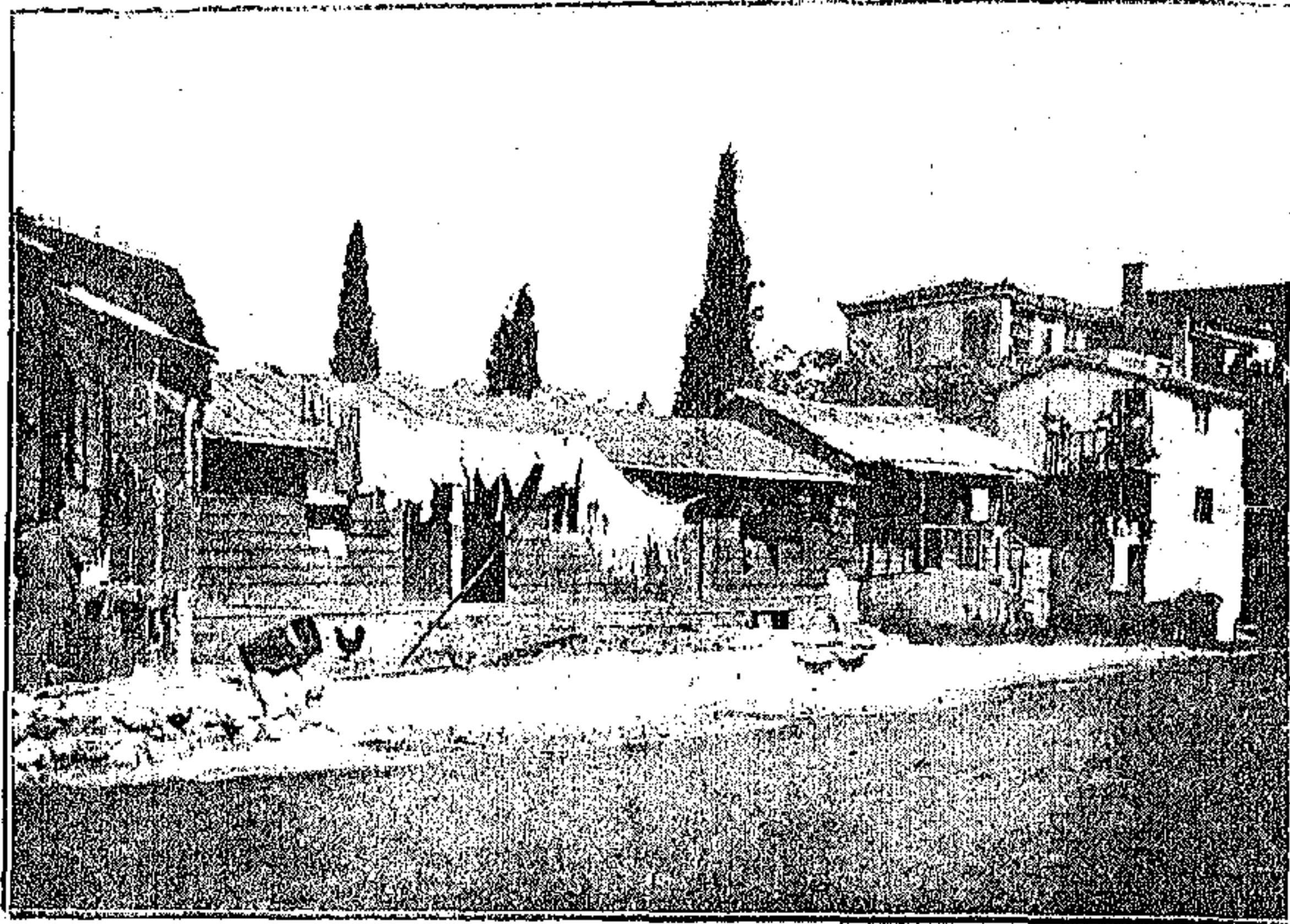
Καὶ κάθονταν ὄρες ὀλόκληρες, νὰ κοιτάζει τὸ «Δρακάκη του», ποὺ κοιμόνταν ἀτέλειωτα, καὶ νὰ τοῦ μουρμουρίζει χίλια δυὸ τρυφερὰ λογάκια.

— Δικό μου εἶναι τοῦτο τὸ μικρὸ;... Ὅχι δὲ, δὲν τὸ πιστεύω!... Ἐἶναι ἀπαράλλαχτο σὰν τὴ μάνα του!

Αὐτὲς τίς δυὸ-τρεῖς φράσεις τίς ἔλεγε κάθε τόσο, ἀνάμεσα στὶς ἄλλες κουβεντούλες.

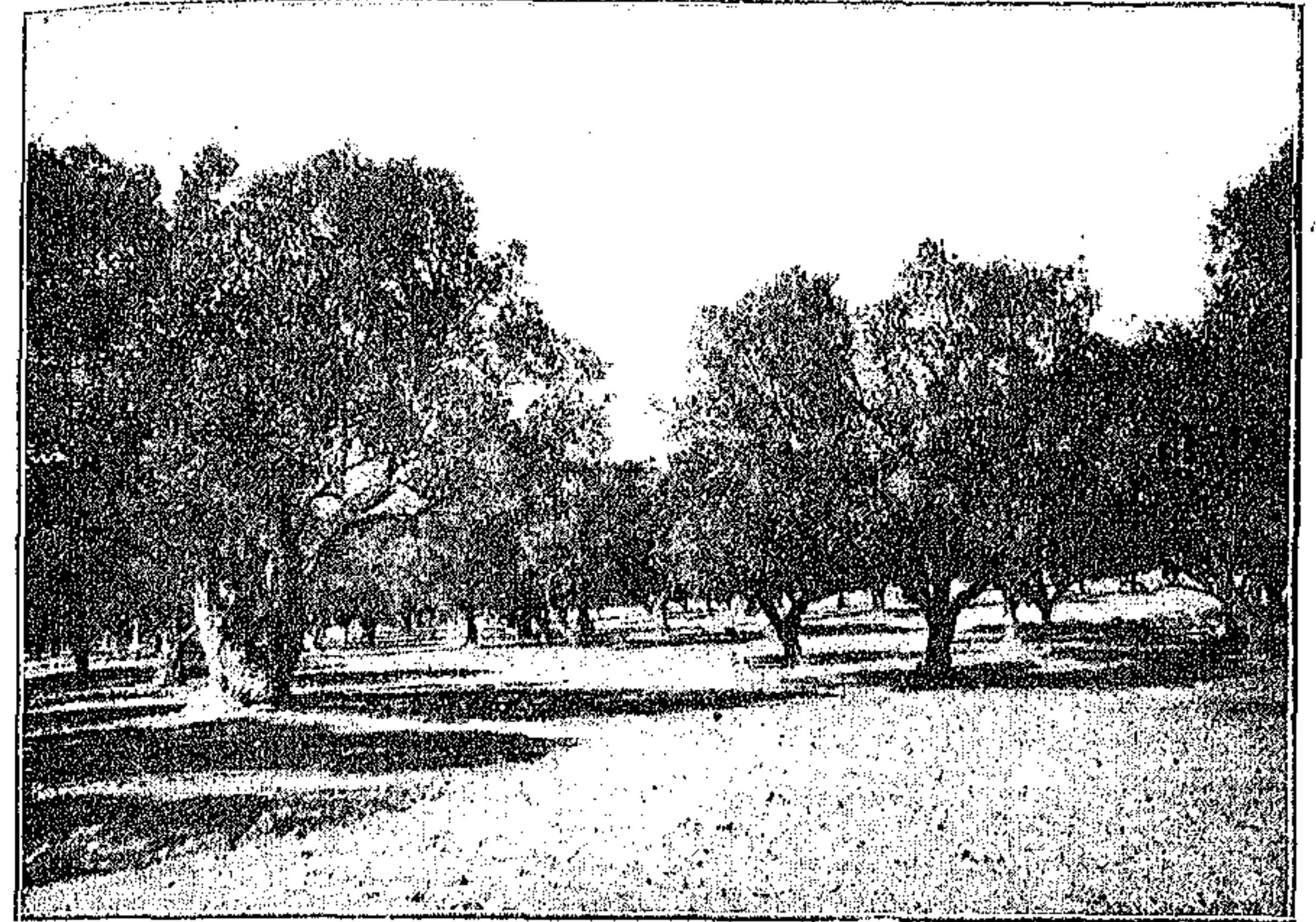
Μὰ ἔξοδα κι ἀγάπες τοῦ κάκου, γιὰτὶ ὁ





ΠΑΛΙΑ ΑΘΗΝΑ

Φωτογραφία του κ. Κώστα Θεοχάρη



Ο ΕΛΑΙΩΝΑΣ (ΑΤΤΙΚΗ)

Φωτογραφία του κ. Γεώργιου Θεοδωροπούλου

Δράκος, μόλις θάρχισε να νιώθει τι είναι το φως, το άφησε ήσυχα για πάντα.

Η Άγγελα δεν ξανασηκώθηκε απ' το κρεβάτι της λεχωνιάς, που έγινε της αρρώστιας. Η μιὰ ασθένεια έρχονταν πίσω απ' την άλλη, και στο τέλος, μιὰ γρίπη βαρεία, της έδωσε χτύπημα γερό, που έκαμε τους γιατρούς ν' απελτιστούνε πιά για τή ζωή της.

Ένα καντήλι έκαιγε μερόνυχτα μπροστά στην εικόνα της Παναγίας, πάνω απ' το κρεβάτι της άρρωστης, και στην Παρθένο μόνο είχαν μιὰ έλπίδα ακόμα.

Η μάνα της Άγγελας, ή Κατερινούλα κι ο παπαΔανήλης ήταν στο σπίτι κι άγρυπνούσαν με τή σειρά στο προσκέφαλο της νέας.

Ο Γιάννης, παράδοξα, δεν απελπίζονταν. Όσο έβλεπε τή γυναίκα του ζωντανή άκόμα, κι άς χαροπάλευε, είχε σέ τι ν' αφιερίονε τις σκέψεις του, γιατί να δουλεύει. Μπορούσε ν' αποφασίζει και μόνος του για

τό τι θάκανε, αφού όλα γίνονταν για κείνη. Μιά μέρα έστρωσαν το τραπέζι και κάθισαν να φάνε όλοι, εκτός από την Κατερίνα που έμεινε κοντά στην Άγγελα.

— Τι κάνουν μέσα ; ρώτησε με μισοσβησβένη φωνή ή άρρωστη.

— Γράνε, Άγγελα μου, της αποκρίθηκε σιγανά ή μικρή.

— Πές του Γιάννη να ρθει.

Πήγε και του φώναξε στο άλλο δωμάτιο το κορίτσι.

— Τι θέλεις, Άγγελα μου ; έκαμε μπαϊνοννας με μιὰ μπουκιά στο στόμα ο άντρας.

Πίσω απ' την πόρτα, είχαν ρθει ο καλόγερος κι ή μάνα του, για να ιδούν τι τρέχει. Στο άνοιγμα φαινονταν τα κεφάλια τους και στα πρόσωπά τους ήταν ζωγραφισμένη άνησυχία.

— Τι κάνετε μέσα ; ρώτησε ή Άγγελα.

— Γράμε.

— Γιατί τρώτε ;

Με όλο του τό φαρμάκι, χαμογέλασε κείνος.

— Γιόμα είναι και τρώμε είπε.

— Αφού εγώ δεν τρώω !

Τ' άχνό της πρόσωπο δεν είχε καμιά έκφραση και τα μάτια λαμποκοπούσαν, σαν ήλιο που βασιλευαν. Ένα χέρι ισχνό ξεβγαινε απ' τό σκέπασμα.

— Αφού γώ δεν τρώω, έξακολούθησε, δε θέλω να τρώτε και σεις !

Τάλεγε μ' έναν τρόπο που έμοιαζε με μικρό παιδάκι, να ζητάει επίμονα, πεισματικά, κάποιο καπρίτσιο να του κάμουν.

Φάνηκε κι από ένα χαμόγελο στα δυό πρόσωπα πίσω απ' τό άνοιγμα της πόρτας.

Από τότε φρόντιζαν να μη λείπουν όλοι μαζί στην ώρα του φαγητού.

Δυό τρεις φορές τή νύχτα, που έτυχε τό νούμερο ν' αποκοιμηθεί, σηκώθηκε ή Άγγελα πάνω σε παροξυσμό και πήγε να πέσει απ' τό παράθυρο κάτω. Αναγκάστηκαν να δένουν ένα σκοινι πάνω της καθώς στις κούνιες των μικρών παιδιών.

Μά λίγο είχαν να τή φροντίζουν ακόμα.

Κι έσβυσε...

Ύστερ' από την πρώτη θλίψη, που δεν άφηγε τό Γιάννη να σκεφτεί τίποτ' άλλο εκτός από τή χαμένη του τήν εύτυχία, που ο πόνος κι ή απελπισία του κρατούσαν τή σκέψη απόλυτα, άρχισε ο χρόνος να δουλεύει και να σκεπάζει τα περασμένα με τόν άδυσώπητο πέπλο του, που πύκνωνε σιγά-σιγά σαν ένας καπνός που γίνεται όμίχλη. Μά τόσο άργά, τόσο απελπιστικά άργά !

Κάθονταν ο νέος στο έρημο δωμάτιό του, εκείνο τό φωτεινό και χαρούμενο απόγειομα' ήταν σιμά σ' ένα τραπέζακι, τό ίδιο που έβανε τή λάμπα ή Άγγελα για να τόν βλέπει σαν σέ ζωγραφιά' άκουμπούσε τα χέρια του στο έπιπλο και τό κεφάλι σε κείνα.

«Και τώρα, συλλογίζονταν, τώρα τι θα γίνω όλομόναχος στον κόσμο ;»

Δε μπορούσε να δώσει μιὰ άπόκριση στο ίδιο του ρώτημα. Απ' τόν παπα-Δανήλη δεν έμεινε εύχαριστημένος, ούτε κείνος έδειχνε πως ήθελε να ζήσουν μαζί πιά, αφού



τὰ λεπτὰ ἀπ' τὸ χτῆμα εἶχαν τελειώσει.  
... Τὴ θάλασσα;

Ἐσκυψε τὸ κεφάλι του κι ἔμενε σὰ χα-  
μένος, σὰ νεκρός, μ' ἀδειανὸ τὸ στήθος του,  
ἄψυχος. Καμιά σκέψη δὲν τὸν κρατοῦσε.

Χτύπησαν, μὰ οὔτε κουνήθηκε διόλου.  
Ἐνας ἄνθρωπος ἀνοιξε καὶ μπήκε ἦταν ὁ  
Δημήτρης ὁ ἀδερφός του. Στάθηκε μιά στι-  
γμὴ κοιτάζοντας τὸ νέο, καὶ μ' ἀλαφρὰ βή-

ματα, γιατί νόμισε πὼς κοιμᾶται, πῆγε  
κοντάτου. Ἐμεινε γιὰ λίγο δισταχτικὸς κι  
ὕστερα ἀκούμπησε τὸ χέρι του, πάνω στὸν  
ὤμο τοῦ Γιάννη.

Ἐκεῖνος σήκωσε τὸ κεφάλι, σὰν ἀπὸ βύ-  
θος, καὶ κοίταξε τὸν ἀδερφό του. Ἐνα λε-  
πτὸ δὲν ἔμοιαζε νὰ νιώθει τίποτα· μὰ ὕστε-  
ρα, κάπιο φῶς φάνηκε στὸ πρόσωπό του,  
ποῦ βέβαια πρῶτα θ' ἀναψε στὴν ψυχὴ.  
Παρουσιάζονταν ἕνας καινούριος ἀφέντης.

ΝΙΚΟΣ Δ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

## ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

# ΙΔΡΥΣΙΣ ΕΘΝΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΕΝ ΕΠΤΑΝΗΣΩ, ΤΩ 1833 (\*)

Ἡ κυβέρνησις τοῦ Ἠνωμένου Κράτους  
τῶν Ἰονίων Νήσων, ἥτις περὶ ὄλων ἐφρόν-  
τιζεν, εἶχε συλλάβῃ τὴν ἰδέαν καὶ τῆς ἰδρύ-  
σεως **Μουσείου**, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν ἱστο-  
ρίαν τῶν Ἑλληνικῶν Μουσείων ἔχει τὰ  
πρωτεῖα, ἕνεκα τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἰδρύθη.  
Ἦτο ἀρμοστὴς τῶν ἡμετέρων νήσων ὁ  
λอร์ด Νοῦγεντ, ἀνὴρ φιλελεύθερός καὶ φι-  
λέλληνας, ὅτε ἐπὶ πρώτῃ Μαρτίου τοῦ ἔτους  
1833 ἐγένετο ἡ ἐναρξὶς τῆς τετάρτης περιό-  
δου τῆς ἑπτανησιακῆς Βουλῆς. Ὁ Νοῦγεντ  
εἰς τὸν λόγον του, πρὸς τοὺς ἄλλοις, εἶπεν:  
«... Ἐνα (1) τῶν ἀξιολογοτέρων χρεῶν τοῦ  
»Κράτους εἶναι ἡ ἐπιμέλεια τῆς Δημοσίας  
»Αγωγῆς. Αὕτη εἶναι ἡ τροφή ἀπὸ τὴν ὁ-  
»ποῖαν τὸ Κράτος πορίζεται ὑγείαν, ἀξίη-  
»σιν καὶ δύναμιν. Ἦτο ἡ κακοτυχία αὐτοῦ  
»τοῦ Κράτους νὰ ἴδῃ τινὰς τῶν λαμπροτέ-  
»ρων του ἐλπίδων διαδοχικῶς ἀφανισμέ-  
»νας. Ἐκεῖνη τῆς δημοσίας Ἀγωγῆς εἰς  
»τοὺς ἀνωτέρους κλάδους σχολαστικῆς μα-  
»θήσεως ἐμαρᾶνθη σχεδὸν εἰς τὴν ἀρχὴν

»της, ἐξ αἰτίας τοῦ θανάτου τοῦ κόμητος  
»Γκίλφορντ. Τὸ ἄγρυπνον ἐκείνου πνεῦμα,  
»ἡ κηδεμονοῦσα ἐλευθερότης του, ἔδωσαν  
»εἰς αὐτὸν τὸν κλάδον τῆς δημοσίας ὑπε-  
»ρεσίας ἐλαστικότητα καὶ δύναμιν, ἡ ὁποία  
»ἀπενεκρώθη μετὰ τὸν θάνατόν του. Τὰ  
»γράμματα, αἱ ἐπιστήμαι, τιμῶσι τὴν μνή-  
»μην του, κλαίουσιν ἐπὶ τοῦ τάφου του.  
» Ἄς τὴν δικαιοσύμην πραγματοποιοῦντες  
»τὸ ἀντικείμενον τῶν κόπων του. Συσταί-  
»νω τὴν κατάστασιν τῆς Ἀκαδημίας εἰς  
»τὰς θερμὰς καὶ ἐπιμελεῖς φροντίδας σας.  
» Ὡς μέρος τοῦ ἰδίου ὑποκειμένου σὰς προ-  
»βάλλω νὰ συντρέξετε μετὰ τὴν **Βουλῆν** (1) εἰς  
»τὴν καθίδρυσιν **Ἐθνικοῦ Μουσείου** ἐ-  
»νωμένου μετὰ μίαν **Δημοσίαν Βιβλιοθή-**  
»**κην**. Τὸ νὰ συνάξετε καὶ νὰ διατηρεῖτε  
»μέσα εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἰδίας σας γῆς  
»τὰ ἀρχαῖα τῆς μνημεῖα καὶ τὰ τοπικά της  
»προϊόντα, χρησιμεύει, ὄχι μόνον νὰ δια-  
»σαφίσῃ τὴν ἱστορίαν, νὰ προοδεύσῃ τὰς  
»ἐπιστήμας καὶ νὰ δώσῃ ὑποδείγματα τε-  
»χνῶν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα νὰ ἐμπνευσθῇ ἡ φι-  
»λοκαλία εἰς τὴν ἀξάνουσαν νεολαίαν τῶν  
»Ἰονικῶν Νήσων, ἀλλ' ὡσαύτως νὰ προο-  
»δεύσῃ καὶ νὰ ζωογονήσῃ ἐκεῖνην τὴν ἐν-  
»τιμον ἑπαρσίαν, ἡ ὁποία κάμνει τοὺς ἀν-  
»θρώπους νὰ ἀγαποῦν τὸν τόπον τῆς γεν-

(1) Τότε ἐν Ἑπτανήσῳ ἡ **Γερουσία** ἐλέγετο  
**Βουλὴ** καὶ ἡ Βουλὴ ἐλέγετο **Γερουσία**, **Νομο-**  
**θετικὴ Συνέλευσις**.

»νήσεώς των ἀκόμη περισσότερο, ἐνῶ θεο-  
»ροῦν μετὰ τὰ μάτια τοὺς τὰ λείψανα τῆς πα-  
»λαιῆς τῆς δόξης. Αὐτὸ τὸ αἶσθημα αἰώ-  
»νες καταδυναστείας καὶ κακοκυβερνήσεως  
»δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ἀποσβύσουν εἰς κανὲν  
»ἀπὸ αὐτὰ τὰ Κράτη, ὅσα μετέχον ἀπὸ  
»τὸ ἔθνικόν τοῦ Ἑλληνος ὄνομα, αἶσθημα  
»χωρὶς τοῦ ὁποῖου ἡ ἱερὰ τοῦ πατριωτι-  
»σμοῦ φλόγα κατασταίνεται κρύος ὑπολογι-  
»σμοῦ ἀτομικῆς μόνον ὠφελείας, προερχο-  
»μένης εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὴν λαμπρότητα τῆς  
»πατρίδος μας...»

\* \*

Γενομένων ἀνασκαφῶν εἰς τὸ νησίδιον  
Βίδον, τὸ πάλαι Πτυχία, ἀνευρέθησαν πα-  
λαιὰ γάλκινα ἀγγεῖα. Ἡ Γερουσία τότε  
συνέστησεν ἐπιτροπὴν πρὸς διεύθυνσιν τοῦ  
**Ἐθνικοῦ Μουσείου**, συγκειμένην ὑπὸ τοῦ  
Ἀνδρέου Μουστοξύδου, τοῦ Στάμου Γαγ-  
κάδη, τοῦ Παύλου Προσαλένδου καὶ τοῦ  
Ἀγγλοῦ John Czaufurd.

Ὁ ἀρμοστὴς Νοῦγεντ ἐπίσης διέταξε νὰ  
γίνουσαν ἀνασκαφαὶ εἰς τὰ πέριξ τῆς Παλαιο-  
πόλεως, ἐκεῖθεν τῆς Γαριτζῆς, ἐνθα καὶ  
ἄλλοτε εἶχον γίνεσθαι ἀνασκαφαὶ καὶ εὐρέθη-  
σαν ἀρχαῖα.

Ἦτο μία εὐγενὴς ἀρχαιολογικὴ κίνησις,  
διότι ὑπῆρχον ἀληθῶς ἐπιστήμονες, ἐργα-  
ζόμενοι ὑπὲρ τῆς πραγματοποιήσεως ἔργου  
περιποιοῦντος τιμὴν εἰς τὸν τόπον καὶ ὠ-  
φέλειαν εἰς τοὺς σπουδάζοντας παρέχοντος.

Τέλος ἐπικυρώθη ὁ ἐξῆς νόμος:

Ἠνωμένον Κράτος τῶν Ἰονικῶν Νήσων,  
Κορφοί, 16 Φεβρουαρίου 1833, Ε. Ν  
Ἐν τῇ Βουλῇ—ἀπόφασις (1).

Ἐπὶ σκοπῷ νὰ εὐκολυνθῇ ἡ σύστασις  
καθιδρυμάτων ἀρχαιολογίας, ὡς βοηθη-  
τικῶν καταστημάτων τῆς Δημοσίας Ἐκπαι-  
δεύσεως.

Ἀποφασίζεται

Ἀρ. 1. Συσταίνεται εἰς τοὺς Κορφοὺς  
ἕνα **Ἰονικὸν Μουσεῖον**.

Ἀρ. 2. Ὁ διωρισμένος τόπος δι' αὐτὸ  
τὸ κατάστημα θὰ σχηματίξῃ μέρος ἐκείνου  
τοῦ σχολείου τῶν Ὁραίων Τεχνῶν.

Ἀρ. 3. Κάθε πρᾶγμα ὁποῦ θὰ κρίνε-  
ται ὅτι εἶναι προῖον τεχνῶν ἢ βιομηχανίας

(1) Διατηροῦμεν τὴν γλῶσσαν ὡς τότε ἐτυπώθη.

τῶν ἀρχαίων χρόνων, θὰ φυλάττεται ἐκεῖ.

Ἀρ. 4. Τὰ ἀρχαῖα καὶ ὅσα ἰδιαίτερα  
ὑποκείμενα τύχει νὰ ἔχη τοιαῦτα εἶδη ὑπὸ  
φύλαξιν τοὺς ἀνήκοντα εἰς τὴν Κυβέρνησιν  
ἢ εἰς τὸ ἐπιχώριον δικαίωμα καρμίας τῶν  
ἑπτὰ Νήσων, θὰ τὰ παραδύσων εἰς τὴν  
ἐπιφορτισμένην μετὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ εἰρη-  
μένου καταστήματος ἐπιτροπῆν.

Ἀρ. 5. Ὅσοι εἰς τὸ Κράτος τοῦτο τύχη  
νὰ ἔχουν παρόμοια εἶδη, ὡς ἰδιαίτερον  
τοὺς περιουσίαν, ἠμποροῦν νὰ τὰ καταθέ-  
σουν εἰς τὸ Μουσεῖον διὰ νὰ φυλαχθῶν  
ὅσον καιρὸν θελήσων, καὶ νὰ τὰ ξαναλμ-  
βάνουν ὀπίσω εἰς κάθε τοὺς ἀναζητήσαν.

Ἀρ. 6. Ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ εἶξῆς  
κάθε πρᾶγμα τοιοῦτον εἶδους, ὁποῦ κατὰ  
τύχην ἢ ἀπὸ μίαν ἐπίτηδες ἔφρευαν ἠμπο-  
ρεῖ νὰ ἀνακαλυφθῇ, νὰ κατατεθῇ εἰς τὸ  
Μουσεῖον διὰ νὰ φυλαχθῇ καὶ θὰ ἐπι-  
στραφῇ εἰς τὸν οἰκοκύριον του κάθε φορὰν  
ὁποῦ τὸ ζητήσῃ.

Ἀρ. 8. Θὰ παρῶν ἀκολούθως τὰ ἀ-  
ναγκαῖα μέτρα, ὥστε νὰ βαλθῶν εἰς πρᾶ-  
ξιν μέσα συντελεστικά νὰ γίνουσαν, εἰς διά-  
φορα μέρη τῆς Ἑθνικῆς Ἐπικρατείας, ἐξω-  
ρῶντες πρὸς πλουτισμὸν τοῦ Μουσείου ἀπὸ  
ἀρχαιότητας ἀναφερομένας εἰς τὴν καθί-  
δρυσίν του, διὰ νὰ κατασταθῶν ὠφέλιμοι  
εἰς τὴν σπουδὴν τῶν τεχνῶν εἰς τὸ Ἰονικὸν  
Κράτος.

Ἀρ. 9. Τὰ δικαιώματα τῶν κτητόρων,  
τόσον τῶν γαιῶν, ὁποῦ ἠθέλον γίνῃ ἀνά-  
λογοι ἔρευναι, τόσον τῶν εἰδῶν ὁποῦ ἠμ-  
ποροῦν νὰ εὐρεθῶν ἐκεῖ, θὰ σεβασθῶν  
κατὰ τοὺς περὶ αὐτῶν νόμους.

Ἀρ. 10. Θὰ ὀνομασθῶν εἰς τὰς μεση-  
βρινὰς Νήσους τοῦ Κράτους, μέλη ἀντεπι-  
στέλλοντα τῆς εἰρημένης ἐπιτροπῆς ἀπὸ ἄν-  
θρώπους πεπαιδευμένους, εἰς τοὺς ὁποῖους  
θὰ στέλλωνται αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ἐ-  
πιφορτισίν τοὺς καθοδηγήσει.

Ἀρ. 11. Ἡ ἐπιτροπὴ θὰ ἀπασχολήσῃ  
μετὰ τὸ μέσον τῆς Ἰονικῆς Ἐφημερίδος τὸν  
ζῆλον της, εἰς τὸ νὰ προκαλέσῃ τὸν πα-  
τριωτισμὸν ὅσων κατὰ τὸ παρὸν ἔχουν θο-  
χαιότητος εἰς ὠφέλειαν τοῦ Ἐθνικοῦ Μου-  
σείου καὶ νὰ διεγείρουν εἰς τὰς ἄλλας νή-  
σους τὴν ἐπιθυμίαν ἐρευνῶν ὁποῖα νὰ  
τείνουσαν εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν.

Ἀρ. 12. Ἡ Βουλὴ ἐπιφυλάττεται νὰ  
ἐγκρίνῃ κάθε ἄλλο μέτρον, ἀποβλέπον τὸ



ἐξημένην Κατάστημα, ἐπὶ ἀναφορῶν τῆς ἐπιτροπῆς, εἰς τὴν ὁποίαν αὐτὸ ἐμπιστεύθη.

Ἄρ. 13. Ἡ πινακίδα θὰ τυπωθῆ εἰς τὰς δύο γλώσσας, τὴν Νεοελληνικὴν καὶ Ἰταλικήν, καὶ θὰ δημοσιευθῆ πρὸς γενικὴν εἰδοποίησιν.

Θεοτόκης

Νοῦγεντ

Πρόεδρος τῆς Βουλῆς Α. Μ. Α. (1)

Ἐδ. Σ. Βάυνες

Ἐξαπορήτων τῆς Βουλῆς εἰς τὸ γενικὸν Διαμέρισμα

Γ. Κίγγ

Ἐξαπορήτων τοῦ Α. Μ. Α.

Ὁ νόμος αὗτος ἦτο πολὺ πρακτικὸς πρὸς πλουτισμὸν Μουσείου, διότι κατὰ τὸ ἄρ. 5 ἦτο κύριος ὁ κάτοχος νὰ παρακαταθέσῃ εἰς τὸ Μουσεῖον ὅ,τι ἀρχαῖον κατεῖχε καὶ νὰ τὸ παραλάβῃ εἰς *πρώτην ἀναζήτησιν*. Ἀφοῦ τὰ κειμήλια διεφυλάττοντο εἰς ἀκμάζον Μουσεῖον, ἕκαστος ἔπειτα θὰ ἐφιλοτιμήτο νὰ τὰ δωρήσῃ εἰς τὸ Κράτος. Περίεργον εἶνε πῶς ὁ Μουστοξύδης, ὁ πατὴρ τῶν μεσαιωνικῶν ἐρευνῶν, δὲν ἐφρόντισε νὰ συμπεριληφθῶν εἰς τὸ ἄρ. 3 καὶ τὰ μεσαιωνικὰ μνημεῖα καὶ τὰ ἔχοντα ἱστορικὴν σημασίαν μέχρι Ἑνετοκρατίας.

Μετὰ δὲ τὸ μῆνας ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ ἐπιλόγου νόμου, ἠέλισημος *Ἐφημερίς τοῦ Ἠνωμένου Κράτους τῶν Ἰονικῶν Νήσων*, ἐν τῷ ἄρ. 148, ἐδημοσίευσε τὰ ἑξῆς βαρυσήμαντα:

«*Ἐθνικὸν Μουσεῖον*. Εἰς ἕδαφος προβάλλον ἀπανταχοῦ ἀρχαίας ἀναμνήσεις καὶ φυσικὰ ἰδιαιτέρα πλεονεκτήματα εἰς γῆν, ἢ ὁποῖα καθημερινὴ ἐκφέρῃ εἰς τὸ φῶς ἀντικείμενα τῆς προτέρας τῆς δόξης ἢ τοῦ παρόντος πλούτου, ἄξια νὰ ἐνασχολήσων τὴν προσοχὴν κάθε σοφοῦ, ἐχρειάζετο ἕνα κατάστημα ἐπίτηδες διατεταγμένον καὶ διευθυνόμενον ἀξίως, νὰ τὰ ὑποδέχεται, νὰ τὰ βιάλλῃ εἰς τάξιν καὶ νὰ τὰ κατασταλῇ διδακτικὰ καὶ κοινωφελῆ. Αὕτη ἡ Νῆσος ἔμπορεῖ μὲ δίκαιον νὰ καυχήθῃ ὅτι ἐθήλασε πολλοὺς ἀνδρας, οἱ ὅποιοι καὶ εἰς τῶν ἀρχαιολογικῶν σπουδασμάτων τὴν μελέτην ἐφημίθησαν καὶ εἰς τὰς φυσικὰς διέπρεψαν ἐπιστήμας. Μολονότι ἀπὸ τὰ καλὰ τοῦτα τῆς πατρίδος τέκνα, μὲ ἀπεριόριστον

(1) Ἄλλα δὲ: Λόρδος Μέγας Ἀρμοστής.

ζῆλον καὶ πολυχρονίους κόπους, κατωρθώθησαν συλλογαὶ πολύτιμοι τῆς ἀρχαιολογίας καὶ φυσικῆς τοῦ τόπου ἱστορίας, μολοντοῦτο μὴ εὐρίσκουσαι τὴν προσήκουσαν τοῦ δημοσίου περίθαλψιν καὶ ἐπαγούρησιν, ὑπέπεσαν εἰς τὴν κοινὴν τῆς ἰσότητας τύχην. Ἐνῶ τῶρα ἐλπίζεται ἡ *πραγματικὴ καὶ προοδευτικὴ μεταρρυθμίσις* τῶν λοιπῶν ἐκπαιδευτικῶν κλάδων, μετὰ χαρὰν μας ἀναγγέλλομεν ὅτι ἐθεσπίσθη καὶ ἕνα τοιοῦτον Κατάστημα ἀνάγκης ἀξιολόγου καὶ κατὰ τὴν χρῆσιν καὶ κατὰ τὴν ὠφέλειαν. Ἡ Αὐτοῦ Ἐξουχότης, ὁ Λόρδος Μέγας Ἀρμοστής ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἐλεύσεως παραιτηθεὶς ὑπὲρ τοῦ κοινῶν καλοῦ τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ μεταχειρισθῆ εἰς ἴδιαν του ἀνεσιν τὸ λαμπρὸν παλάτι τῆς ἐξουχίας μετὰ τὴν περὶ αὐτὸ γῆν, κείμενον εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, ἐκίνησε τὴν Ἐκλαμπροτάτην Βουλὴν νὰ ἀφιερῶσιν αὐτὸ εἰς ὁποιανδήποτε δημοσίαν ὠφέλειαν κρίνει ἀρμόδιον. Διάφορα περὶ τούτου ἐπροβλήθησαν σχέδια, ἀλλὰ τὸ εὐλογώτερον ἐνεκρίθη ὡς τὸ εἰρημένον παλάτι καθίσταται *Ἐθνικὸν Μουσεῖον*, καὶ ἡ περὶ αὐτὸ γῆ μεταβάλλεται εἰς *Κήπον Βοτανικὸν* καὶ εἰς ἄλλους σκοποὺς Γεωργικῶν βελτιώσεων. Τὸ τοιοῦτον μέτρον προξενεῖ κοινὴν εὐαρέσκειαν. Ὁ σκοπός, εἰς τὸν ὁποῖον ἀφιερῶθη, ἀφήνει ἀνεπάρκον καὶ δολόκληρον ἕνα κτίριον σχηματίζον ἤδη ἕνα ἀπὸ τοὺς ὠραιότερους τῆς Νήσου μας στολισμοὺς καὶ τοῦ ὁποῖου ἡ ἔκτασις ἔμπορεῖ νὰ δώσῃ ὑποδοχὴν καὶ ἀρμόδιαν κατάθεσιν μεγίστης σειρᾶς ἀντικειμένων. Ἡ διευθύνσις αὐτοῦ ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν ἀξιότατον ἱππότην Παῦλον Προσαλιέντην, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ ἴδιον μέρος μεταφέρει καὶ τὸ σχολεῖον τῶν Ὠραίων Τεχνῶν, τόσον στενὰ συνδεδεμένον μετὰ τὴν σπουδὴν τῆς ἀρχαιολογίας. Ὑπὸ τὴν αὐτοῦ ἐπιστάσιν θὰ καταταχθῶν ἐκεῖ ὅλα τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα καθὼς: ἐπιγραφαί, στήλαι, ἀγάλματα κτλ. τὰ κατὰ καιρὸν εὐρεθέντα καὶ ἀνήκοντα εἰς τὸ κοινόν, καθὼς καὶ διάφορα ὑποδείγματα τῆς φυσικῆς ἱστορίας καὶ βιομηχανίας τῶν Νήσων. Κανεὶς φιλόπατρις Ἰόνιος δὲν θὰ διστάξῃ βέβαια νὰ ἐναποταμιεύσῃ εἰς αὐτὸ τὸ *Ἐθνικὸν κατάστημα*, οἷονδήποτε ἀντικείμενον ἀξιοπερίεργον κέκτηται καὶ τοῦ ὁποῖου, ἂν δὲν θελήσῃ νὰ

κάμῃ τὴν ἀφιέρωσιν, ἐνῶ ἀσφαλίσῃ τὴν ἀντήρησιν καὶ τὴν ὠφελιμότητα, ἔμπορεῖ πάντοτε νὰ χαιρέται τὴν ἰδιοκτησίαν. Βεβαιούμεθα ὅτι ὁ ἐκλαμπρότατος Ὑπαρχος δρ. Γαγγάδης, ὁ ὁποῖος μετὰ πολυχρονίους ἐρεῦνας καὶ ἀξιόζηλον πατριωτισμὸν, ἐσχημάτισεν ὄχι μόνον τὴν ἐντελεστέραν καὶ πλουσιωτέραν συλλογὴν τῶν Ἰονίων νομισμάτων, ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς ὕλης ὁποῦ δύναται νὰ διασαφίσῃ τὴν φυσικὴν ἱστορίαν τῆς Κερκύρας. ἔχει σκοπὸν νὰ παραθέσῃ τὰ πολύτιμα αὐτὰ κειμήλια εἰς τὸ *Ἐθνικὸν Μουσεῖον* διὰ τὴν διδασκαλίαν καὶ περιέργειαν τοῦ κοινῶν. Τὸ παράδειγμα αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ πολίτου δὲν εἶναι ἀμφιβολία ὅτι θὰ τὸ μιμηθῶσι καὶ ἄλλοι, ὅσοι εἶναι εἰς περιστάσιν νὰ συντρέξουν εἰς τὸν στολισμὸν καὶ ὠφελιμότητα τοῦ τοιοῦτου καταστήματος. Ἡ εὐκαρπὸς γῆ ὁποῦ τριγυρίζει τὸ Μουσεῖον παρέχει ἐπὶ πλέον κάθε ἐλπίδα ὅτι δύναται εἰς τὸ μέλλον νὰ συντελῆ τὰ μέγιστα εἰς ὠφέλειαν τῆς Γεωργίας. Ἀπειρῶν ἀγαθῶν πρόξενος θὰ γίνῃ ἡ σύστασις ἐνὸς τοπικοῦ Ἀγροκηπίου διευθυνομένου ἀπὸ ἀνδρας εἰδήμονας, ἀποβλέποντας νὰ εἰσάξουν καὶ νὰ κάμωιν γνωστὰς εἰς τοὺς φιλέργους τῆς ἐξουχίας κατοίκους ὅλας τὰς νέας μεθόδους τῆς Γεωργίας καὶ τὰ διάφορα εἶδη τῶν προϊόντων, ὁποῦ καταπλουτοῦν τὰ φωτισμένα Ἔθνη. Τοιοῦτου καταστήματος ἡ νῆσος μας ἔχει ἄμεσον ἀνάγκην. Ὁ οὐρανὸς τὴν ἐλόγησε μὲ ὅλα του τὰ χαρίσματα καὶ δὲν λείπει ἄλλο εἶμῃ ἢ εἰσαγωγὴ ἐκείνων τῶν μεθόδων, ὅσας ἡ τέχνη ἐφεῦρε διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ἐνεργείας τῆς φύσεως μὲ ὀλιγώτερον κόπον, μὲ μεγαλιότερον ὄφελος καὶ μὲ περισσοτέραν ἐντέλειαν».

\* \*

Οὕτω ἐτέθησαν αἱ βάσεις τοῦ πρώτου ἐν Ἑλλάδι Μουσείου. Ἐλευθερωθεῖσα ἡ Ἑλλὰς ἐφρόντισε ἀμέσως καὶ περὶ τῶν ἀρχαίων πραγμάτων. Ἐκήρυξεν αὐτὰ ἔθνηκα, ἐφρόντισε δὲ περὶ *ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνολογικῶν συλλογῶν* διὰ τοῦ νόμου 10)22 Μαΐου τοῦ 1834.

Τὸ *Ἐθνικὸν Μουσεῖον* τῆς Ἑπτανήσου ἐν τούτοις ἐπλουτίζετο διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν προσφορῶν τῶν Κερκυραίων, ὡς ἱστορεῖ ὁ Ἰωσήφ Περιτσιώλης ἐν τῇ Guida isto-

rica delle isole Ionie, τῇ ἐκδοθείσῃ τῷ 1835 ἐν Κερκύρα. Ἀλλὰ πρὸς ἐπιτυχίαν καὶ εὐδωσιν οἰουδήποτε ἔργου ἀπαιτοῦνται κυρίως τὰ ἑξῆς: Ὁ διευθύνων νὰ εἶναι εἰδήμων, ἀφιλοκερδῆς καὶ τίμιος, νὰ ἔχῃ ζῆλον καὶ τὴν ἠθικὴν καὶ ὀλικὴν ὑποστήριξιν τῶν ἀρχῶν, διὰ νὰ μὴ χάσῃ τὸ ἰδεῶδες πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ ἔργου, ὡς τὸ φαντάζεται.

Ἡ ὁ Παῦλος Προσαλιέντης, ὅστις εἶχε διορισθῆ ὡς γενικὸς ἔφορος τῶν ἐν Ἑπτανήσῳ ἀρχαιοτήτων, εἶχεν ὅλα τὰ προσόντα ταῦτα. Ἦτο ὁ γνωστὸς γλύπτης καὶ ζωγράφος, ὅστις εἶχε καὶ τὴν ψύχωσιν νὰ διαδίδῃ τὰς ὠραίας Τέχνας καὶ νὰ περισυλλέγῃ πᾶν ὅ,τι εἶχεν ἀρχαίαν σημασίαν.

Ἀλλὰ δυστυχῶς, μετὰ τέσσαρα περίπου ἔτη ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ νόμου περὶ τοῦ ἐν Ἑπτανήσῳ *Ἐθνικοῦ Μουσείου*, ὁ Προσαλιέντης ἀπέθανε καὶ ἀφῆκε κενὸν δυσαναπλήρωτον.

Ὁρθῶς ἱστορεῖ ὁ ἐπιφανὴς συμπολίτης κ. Α. Μ. Ἰδρωμένος ὅτι «ἡ ἱκανότης, ὁ ζῆλος καὶ ἡ ἀφιλοκερδία τοῦ ἱππότη Προσαλιέντου συνετέλεσεν οὐ μόνον εἰς τὴν καλὴν διατήρησιν τῆς σχολῆς, ἐν ἣ πλεῖστοι νέοι ἐδιδάχθησαν τὰς Ὠραίας Τέχνας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν *μόρφωσιν μουσείου ἐν αὐτῇ ἐκ διαφόρων ἀρχαιοτήτων καὶ καλλιτεχνημάτων σχηματισθέντος*. Ἀλλ' ὁ ἄωρος θάνατος τοῦ διδασκάλου συνεπέφερε τὴν κατάλυσιν ἀμφοτέρω, οὐδὲ οἱ δημοσιευθέντες πρὸς συντήρησιν αὐτῶν νόμοι, ὡς καὶ περὶ συστάσεως ναυτικῶν σχολείων εἰς τὰς πλεῖστας νήσους τῶν Ἰονίων, ἔφεραν ἀποτελέσματα, ἐλλείπει οὐχὶ βεβαίως τῶν μέσων, ὅσα τῆς *ἀπαιτουμένης ἱκανότητος* καὶ πρὸ πάντων τοῦ *ζήλου* ὅστις καταβάλλει πᾶσαν δυσχέρειαν καὶ οὐδὲν οὐδὲν ἀγαθὸν ἀληθῶς κατορθοῦται».

Ἀπὸ τοῦ 1834, ἡ προεδρεία τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως προσηνέχθη εἰς τὸν σφοδρὸν Μουστοξύδην, διωρισθέντα *Ἀρχοντα* τῆς Παιδείας. Ἀλλὰ τῆς ὑψηλῆς ταύτης θέσεως μετ' ὀλίγον παρητήθη ὁ ἐπιφανὴς οὗτος Κερκυραῖος, ἵνα ἐλευθερώτερον ἐνεργῆ ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπολιτευσεως.

Ἡ Ἰόνιος Κυβέρνησις ὅμως ἐφρόντιζε περὶ τῶν ἐν Ἑπτανήσῳ ἀρχαιοτήτων καὶ καλλιτεχνικῶν ἀντικειμένων ἀξίας, ὡς κατα-



φαίνεται ἐκ τῆς ὑπ' ἀριθμῷ ΙΑ' *Πράξεως τῆς Κυβερνήσεως*, ἣτις εἶναι αὐστηροτέρα ὅμα δὲ καὶ σπουδαιοτέρα τῆς ἀνωτέρου ἀποφάσεως τῆς Γερουσίας. Ἴδου αὐτή:

Κερκύρα, 3 Ἰουνίου 1846 ἔ. ν. (1).

Ἐπειδὴ εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐμποδισθῇ ἢ διασκορπισθῇ τῶν ὄσων εἰς τὰς νήσους ταύτας ἕως τῶρα εὐρέθησαν ἢ μέλλον νὰ εὐρεθῶσιν ἀρχαιοτήτων καὶ νὰ συλλεθῶσιν καὶ διατηρηθῶσιν, κατὰ τὴν κρίσιν τῆς ἤδη ἐκλεχθείσης ἐπιτροπῆς, εἰς τὸ Ἰόνιον *Ἐθνικὸν Μουσεῖον*, προσκείμενον εἰς τὰ καταστήματα τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως.

Ἐγκριθείσης τῆς προτάσεως τῆς ἐπὶ τῆς Παιδείας Γενικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ θεωρηθέντος τοῦ σχεδίου τῆς ἀνωτέρου ρηθείσης Ἐπιτροπῆς, ἀπεφασίσθη, διαρκούσης τῆς σχολῆς τῆς *Γερουσίας*, συμφώνως μὲ τὸ 16ον ἄρθ. Γ' Κεφ. Β' τοῦ Συνταγματικοῦ Χάρτου, τῆ ἀδείας τῆς Α. Υ. τοῦ Προέδρου καὶ τῆς ἐκλαμπροτάτης Βουλῆς καὶ τῆ συναινέσει τῆς Α. Ε. τοῦ Λόρδου Μεγάλου Ἀρμοστοῦ τῆς Βασιλίσσης προστάτιδος, καὶ διατάσσεται ὡς ἀκολούθως:

Ἄρθ. 1. Πᾶς ἰδιοκτικῆς οἰκιῶν ἢ γαιῶν ὑποχρεοῦται νὰ καθυποβάλλῃ εἰς τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον τῆς Νήσουτου, ἐντὸς τῆς περιόδου ἐνός μηνός, ἀφ' ἧς ἡμέρας δημοσιευθῇ ἢ παροῦσα, ἀκριβῆ κατὰλογον τῶν λειψάνων, οἰκοδομημάτων, ἀγαλμάτων, ἀναγλύφων, ἀγγείων, κεραμίων ἢ σημαντικῶν διὰ τὸ μέγεθός των ἢ ἄλλων παρομοίων ἀρχαιοτήτων, διατηρουμένων εἰς τὴν οἰκίαν του ἢ εὐρισκομένων ἐντὸς τῶν τειχῶν αὐτῆς, ἢ εἰς τὰς γαίας τῆς.

Ἄρθ. 2. Ὡσαύτως ὑποχρεοῦνται οἱ κυβερνηταὶ τῶν Ἐκκλησιῶν, τῶν ἀδελφοποιῶν, οἱ πατρωνικοὶ δικαιοῦχοι Ἐκκλησιῶν καὶ Μοναστηρίων, οἱ ἐπίτροποι δημοσίων Ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων καὶ ὅλοι οἱ συλλογεῖς ἀρχαιοτήτων.

Ἄρθ. 3. Τὰ εἰς τὸ Α' ἄρθ. ἀναφερόμενα πρόσωπα ὑποχρεοῦνται ἐν ταυτῷ νὰ ὁμολογήσωσιν ἂν θέλουν ἢ ὄχι νὰ ἀποξεργάσωσι τὸ ὅλον ἢ τὸ μέρος τῶν κατάγραφόντων ἀντικειμένων. Ἄν θελήσωσιν, ἢ

ἀπόφασίς των αὐτῆ θέλει διευθυνθῇ εἰς τὴν ρηθείσαν Ἐπιτροπὴν, ἣτις θέλει μεταδώσει τὰς παρατηρήσεις τῆς εἰς τὴν ἐπὶ τῆς Παιδείας γενικῆν Ἐπιτροπὴν.

Ἄρθ. 4. Τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον αὐτὰ θέλει ἐξετάσῃ ἐντὸς μηνός, μετὰ τὴν παρουσίαν τοῦ ρηθέντος καταλόγου τὰ εἰς αὐτὸ περιγραφόμενα ἀντικείμενα καὶ θέλει παρατηρήσῃ καὶ σημειώσῃ πρὸς τοῦτοῖς ὅσα ἄλλα ἀντικείμενα τοῦ εἴδους αὐτοῦ ἤθελε γνωρίσῃ ὑπάρχοντα εἰς τὰ οἰκοδομήματα ἢ εἰς τὰς γαίας τῆς Κυβερνήσεως. Τοὺς δὲ καταλόγους καὶ τὰς παρατηρήσεις του θέλει τὰς διευθύνει εἰς τὴν Γενικὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως.

Ἄρθ. 5. Εἶναι ἀπηγορευμένον εἰς ὄντινα κατέχει ἀρχαιότητος νὰ τὰς πωλῇ χωρὶς τῆς ἀδείας τῆς προμνησθείσης Ἐπιτροπῆς καὶ ἄνευ τῆς παρουσίας τῆς Κυβερνήσεως, ἣτις ἀναγκαιῶς προτιμᾶται, ἂν ἤθελε κρίνῃ εὐλόγον τὴν ἀπόκτησίν των. Ἡ παράβασις τῆς διαταγῆς ταύτης θέλει τὸν ὑποβάλλει εἰς *πρόστιμον* ἰσοδυναμοῦν μὲ τὸ ἡμισυ τῆς τιμῆς τῶν κρυφθέντων ἢ πωληθέντων ἀντικειμένων. Ἡ τιμὴ των θέλει προσδιορίζεται ἀπὸ δύο ἐπὶ τούτῳ ἐκλεγομένους πραγματογνώμονας. Ἐωσοῦ δὲν ληφθῶσιν ἄλλα μέτρα, τὰ διὰ τῆς παρούσης εἰς τὴν ἠθροῖσαν Ἐπιτροπὴν μεταδιδόμενα καθήκοντα μεταδίδονται εἰς τὰς Νήσους Κεφαλληνίαν, Ζάκυνθον, Ἀγίαν Μαύραν, Κύθηρα, Ἰθάκην καὶ Παξοὺς εἰς τοὺς καθ' αὐτὰ ὑπαλλήλους τῆς Δημοσσιακῆς ἀστυνομίας.

Ἄρθ. 6. Ἡ λαθραία ἐξαγωγή παιδεύεται εἰς μὲν τὸν ἀγοραστήν μὲ τὴν στέρησιν τῶν ἀγορασθέντων ἀντικειμένων, εἰς δὲ τὸν πωλητὴν μὲ τὴν ζημίαν τῆς ληφθείσης ἢ συμφωνηθείσης τιμῆς.

Ἄρθ. 7. Οὐδεὶς δύναται νὰ κάμῃ ἀνασκαφὰς ἐπὶ σκοπῷ νὰ εὕρῃ ἀρχαιότητας, ἂν δὲν εἶναι κύριος τοῦ κτήματος, ἢ ἂν δὲν ἔλαβε τὴν συναίνεσιν τοῦ ἰδιοκτικτοῦ καὶ χωρὶς προηγουμένης ἐγγράφου ἀδείας.

Ἄρθ. 8. Ἡ Ἐπιτροπὴ, ἢ ὅστις παρ' αὐτῆς ἐπιφορτισθῆις, θέλει προσδιορίζει τὸ διάστημα εἰς τὸ ὅποιον δύναται νὰ γίνῃ ἢ ἀνασκαφῇ, θέλει δὲ ἐμποδίζει τὴν ἀνασκαφὴν καὶ ἐμμεράττει αὐτὴν ἐκ νέου, ἂν ἢ

διατηρήσῃ τῶν ὁδῶν, τῶν ὑδραγωγείων, τῶν δημοσίων ἢ ἰδιαιτέρων οἰκοδομημάτων, τῆς δημοσίου ἀσφαλείας ἢ τῆς ὑγιεινότητος τοῦ ἀέρος τὸ ἀπαιτήσῃ.

Ἄρθ. 9. Ὅστις ἐπιχειρίζεται ἀνασκαφὴν τινα εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἐμφανίζει διὰ τῆς ἐκτελεστικῆς Ἀστυνομίας εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν, πᾶσαν ἐβδομάδα, ἀκριβῆ περιγραφὴν τῶν ὄσων ἀνεκάλυψεν ἀντικειμένων, ἐπὶ πωλῆσιν, χωρὶς τῆς ἀδείας τοῦ Ὑπαλλήλου τῆς Δημοσσιακῆς Ἀστυνομίας, ἐκτεθέντα ἀντικείμενα θέλουν δημεύεσθαι.

Ἄρθ. 10. Ἡ ἀνακάλυψις παλαιῶν ὑπογείων οἰκοδομημάτων ἢ ἄλλων ἀρχιτεκτονικῶν ἐρεπίλων πρέπει νὰ φανεροῦται ἵνα καταμετροῦνται καὶ διαγράφονται.

Ἄρθ. 11. Ὡσαύτως ὑποχρεοῦται ὅστις κάμνων ἄλλου εἴδους ἐργασίας ἐπὶ τοῦ κτήματός του, ἢθελεν ἀνακαλύψει ἀρχαιότητας.

Ἄρθ. 12. Εἶναι ἀπηγορευμένον νὰ κρημνίσῃ τις παλαιὰ τεῖχη, νὰ συντρίβῃ ἐδάφη, καμάρας, ψηφοθετήματα, νὰ ἀποσπᾷ σιμᾶλθη (stucchi) ἢ ζωγραφίας ἢ οὐσιῶδες ἢ καὶ συμφυῆς μέρος παλαιοῦ οἰκοδομήματος καὶ οὕτω νὰ ἀκρωτηριάξῃ καὶ νὰ φθειρῇ καθ' ὅποιονδήποτε τρόπον γλύμματα, στήλας, ἀγγεῖα, νὰ μεταφέρῃ ἢ νὰ σήβῃ ἐπιγραφὰς κτλ. νὰ χύνη διατετυπωμένα μέταλλα καὶ νομίσματα. Οἱ παραβάται θέλουν παιδεύεσθαι μὲ τὴν ὅσον δυνατὴν ἐπισκευὴν τοῦ βλαφθέντος ἀντικειμένου καὶ μὲ τὴν πληρωμὴν τῆς τιμῆς, τὴν ὁποίαν πραγματογνώμονες θέλουν προσδιορίσει.

Ἄρθ. 13. Οἱ κάτοχοι κτημάτων, εἰς τὰ ὅποια ὑπάρχουν ἀρχαῖα μνημεῖα, δὲν δύναται νὰ τὰ διαστρέφωσιν ἢ νὰ τὰ μεταβάλλωσιν εἰς ἀναξίας χρήσεις ἢ νὰ τὰ βλάπτωσι σκάπτοντες τριγύρω, ἢ ἐπισωρεύοντες ἐπ' αὐτῶν χῶμα, ἀλλ' εἶναι ὑπόχρεοι, ἂν τὰ βλέπωσι φθειρόμενα, νὰ εἰδιοποιῶσι τὴν Ἐπιτροπὴν ἵνα λαμβάνωνται ἐν καιρῷ ἀναγκαῖα μέτρα. Οἱ παραβάται θέλουν ὑποχρεοῦσθαι νὰ ἐπισκευάζωσι μὲ ἴδια ἔξοδα καθὲς ζημίαν, τὴν ὁποίαν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἤθελον προξενήσει εἰς τὰς γαίας ἢ ἄλλος τις δι' ἀπροσεξίας των.

Ἄρθ. 14. Ἄν ἢ κυβερνήσις κρίνῃ ἄξιον εἰδικῆς διατηρήσεως κτιρίον τι ἢ μνημεῖον, θέλει ἀποζημιῶσι τὸν κάτοχον διὰ τὴν στέρησιν τοῦ ἐδάφους.

Ἄρθ. 15. Τὰ λευκὰ ἢ χρωματισμένα ἀπλᾶ ἢ ἐπεργασμένα μάρμαρα καὶ πᾶν ἀρχαῖον ἀντικείμενον ἀνακαλυφθὲν εἰς ἀνασκαφὰς, δὲν πρέπει νὰ μετακινῶνται προτοῦ νὰ γίνῃται μία ἀπὸ τὴν κυβερνήσιν προσδιορισθησομένη ἐπίσκεψις. Ὅσα εὐρεθῶσι πράγματα, ἀνήκουν εἰς τὸν ἰδιοκτικτὴν τοῦ κτήματος ἢ εἰς τὸν ἐργολάβον, προηγουμένης ἐπὶ τούτῳ μεταξὺ των συνθήκης, ἔξαιρουμένων τῶν θησαυρῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἢ κυβερνήσις ἔχει ἕνα κατὰ νόμον δικαίωμα.

Ἄρθ. 16. Ἄν μισθωταὶ ἢ ὄχι, ἐργάται ἢ ἄλλος τις, χωρὶς προηγουμένης συμφωνίας, ἀνακαλύψῃ κατὰ τύχην ἀρχαῖον τι, θέλει ἀπολαύει τὸ ἡμισυ τῆς τιμῆς τοῦ ἀνακαλυφθέντος ἀντικειμένου, τὸ δὲ ἕτερον ἡμισυ θέλει ἀνήκει εἰς τὸν ἰδιοκτικτὴν τοῦ κτήματος. Οὗτος, πληρώνων τὸ ἡμισυ τῆς τιμῆς τοῦ ἀνακαλυφθέντος ἀντικειμένου, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τὸ κρατήσῃ ὅλον.

Ἄρθ. 17. Οἱ ἐπὶ τῶν δημοσίων ὁδῶν ἐργάται δὲν ἔχουν δικαίωμα οὐδὲν εἰς ὅσας ἀνακαλύψωσιν ἀρχαιότητας. Αὗται ἀνήκουν οὐκ ὀλίκως εἰς τὴν κυβερνήσιν καὶ οἱ ἐπιτηρηταὶ εἶναι ὑπόχρεοι νὰ προσέχωσι καὶ νὰ δίδωσι καθ' ἡμέραν λογαριασμὸν περὶ τῆς τυχούσης ἀνακαλύψεως εἰς τὸν διευθυντὴν τῶν ὁδῶν, ὅστις ἐκ τῆς ἐκείνου θέλει εἰδοποιεῖ ἀπαξ τῆς ἐβδομάδος τὸν Δήμαρχον τῆς Ἀστυνομίας, ἢ καὶ τὴν ἰδίαν ἡμέραν τῆς ἀνακαλύψεως, ἂν ἤθελεν εἶσθαι ἀναγκαῖον, διὰ νὰ προσδιορίζωνται περαιτέρω ἐργασίαι ἢ νὰ ἐμποδίζωνται αἱ ἤδη ἀρχιθεῖσαι.

Ἄρθ. 18. Ἐκτὸς τῶν προϋδηθείσων ποιῶν, τὰ ὀνόματα τῶν παραβατῶν θέλουν δημοσιεύεσθαι διὰ τῆς ἐπισήμου ἐφημερίδος.

Ἄρθ. 19. Αἱ ποσότητες πηγάζουσαι ἐκ τῶν προσημειωθεισῶν παραβάσεων, θέλουν μεταχειρίζεσθαι ἀποκλειστικῶς πρὸς ἐπαύξῃσιν τοῦ *Μουσείου*.

Ἄρθ. 20. Τὰ ὀνόματα τῶν ζηλωτῶν πολιτῶν, οἵτινες διὰ τῶν δώρων των θέλουν πλουτίσῃ τὸ Μουσεῖον, θέλουν δημοσιεύεσθαι διὰ τῆς Ἐφημερίδος καὶ καταγράφεσθαι εἰς κατάλογον διὰ παντὸς ἐκτεθειμένον ὑπ' ὄψιν τοῦ κοινοῦ εἰς τὸ Μουσεῖον καὶ σημειοῦσθαι ἐπὶ τοῦ δωρηθέντος ἀντικειμένου.

(1) Διατηροῦμεν τὴν γλῶσσαν τῆς ἐποχῆς ὡς ἐγράφη.



Ἄρθ. 21. Ἡ παροῦσα θέλει τυπωθῆ, δημοσιευθῆ καὶ μεταδοθῆ εἰς ὅν τινα ἀνήκει πρὸς ἐκτέλεσίν της».

Καὶ ὁ νόμος οὗτος ἦτο λαμπρὸς καὶ πρακτικὸς, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἔφερε τὴν δέουσαν ἀφέλειαν εἰς τὴν ἐπιστήμην διὰ περισυλλογῆς ἐν τῷ Ἴονικῷ Μουσεῖον διασώσεως καὶ συντηρήσεως τῶν ἀρχαίων καὶ καλλιτεχνικῶν ἀντικειμένων. Τοῦτο δὲ συνέβη διότι, ὡς γνωστὸν, θαυματουργοῦσιν οἱ νόμοι, ὅταν ὑπάρχει ὁ ἐκτελὼν αὐτοὺς εὐσυνειδήτως. Οἱ νόμοι, ὅσον καλοὶ καὶ ἂν εἴνε, μένουσι *χαρτὶ ἀγραφο* ὅταν δὲν ὑπάρχει ὁ ἐφαρμοζὼν αὐτοὺς δεόντως.

Πολλοὶ ὑπῆρχον τότε ἐπιστήμονες καὶ λόγοι ἐν Ἑπτανήσῳ, ἀλλὰ πολὺ ἀστεῖον—διὰ τὸ μὴ εἶπωμεν τίποτε ἄλλο—θὰ εἴνε νὰ φαντασθῆ τις, ὅτι *ἐκαστος καταγινόμενος εἰς τὰ γράμματα* δύναται ἀποτελεσματικῶς νὰ ἰδρῦη καὶ νὰ διευθύνῃ καὶ αὐτὰ τὰ Μουσεῖα, ἂν δὲν ἔχη τὰς ἀπαιτούμενας γνῶσεις καὶ περισσότερον τὸν φρεσικὸν ζῆλον. Ὅχι μόνον διὰ τὰ Μουσεῖα, ἀλλὰ δι' ὅ,τι δήποτε, πρέπει νὰ εὐρεθῆ πρωτόν ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ φέρει τοὺς προσδοκωμένους καρπούς. Ἀπόδειξις ἢ οἰκτρὰ ἀποτυχία, ἧς ἔτυχον τὰ ἰδρύματα, ὅσας πρὸς αὐτῶν ἀνθρώποι μόνον χάριν τοῦ μισθοῦ διοριζόμενοι.

ΣΠ, ΔΕ-ΒΙΑΖΗΣ

## ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΟΥ ΕΝΔΥΜΑΤΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΚΑΜΙΣΟ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ. — ΕΝΑΣ ΑΙΩΝΑΣ ΧΩΡΙΣ ΥΠΟΚΑΜΙΣΟ! — Η ΑΝΑΚΑΛΥΨΙΣ ΤΟΥ ΥΠΟΚΑΜΙΣΟΥ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗ.

Ἡ «πρώτη ἀρχή» τοῦ υποκαμίσου εἶναι κρυμμένη στὸ σκότος τῆς ἱστορίας. Τὰ παλαιότερα ἔχνη του δὲν φθάνουν πέραν ἀπὸ τὶς θυγατέρες τῶν Φαραῶ, οἱ ὁποῖες—5,000 χρόνια ἀπὸ σήμερον—ἐτύλιγαν τὸ μπρουντζινο σῶμα τους μετὰ χρωματιστὰ ὑφάσματα γιὰ νὰ σκεπάσουν τὶς γυμνότητές



Τὸ υποκάμισο τῶν Αἰγυπτίων

των. Τὸ πουκάμισο τῆς Κλεοπάτρας, τῆς μεγάλης βασίλισσας καὶ ξελογιάστρας τῆς *Αἰγύπτου*, — συγχρόνως «ἐνδύμα ἐπισκέψεων», πού ἤξερε νὰ τὸ φορῆ μετὰ διαβολεμένη κοκετταρία, — ὁμοίαζε στὸ κόψιμο μετὰ τὰ ἐνδύματα ἐσπερίδων τῶν σημερινῶν μας νεαρῶν κυριῶν. Αἱ ἡγεμονίδες τῆς Τύρου φοροῦσαν ἀντὶ υποκαμίσου χιτῶνας ἀπὸ ποικιλόχρωμα ὑφάσματα, πλούσια στολισμένα καὶ γαρνιρισμένα μετὰ πολὺτιμα πετράδια. Στὰ πὶδ χτυπητὰ χρώματα, πού προσαρμόζονταν λεπτὰ στὰ μαλλιά καὶ στὸ χρῶμα τοῦ προσώπου της, ἐδιάλεγε ἡ Ἀνατολίτις τὸ πουκάμισό της.

Ἡ *Ἑλληνίδα* τῆς ἀρχαιότητος, πλασμένη γιὰ τὸ σπορὶ καὶ τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις, προτιμοῦσε τὸ ὀρθογώνιο ὑφάσμα ἀπὸ γυαλιστεροῦ λινὸ ἢ ἀπὸ μαλλί. Μετὰ τέχνην προσήρμοζε τὸ ὑφάσμα στὸ λιγερὸ κορμὶ της καὶ τὸ συγκρατοῦσε, καὶ τὸ στόλιζε μαζὶ στὸν ὄμο καὶ στὴ ζώνη μετὰ ἓνα πολὺτιμο πετράδι. Οἱ μεγάλοι ἀγαματοποιοὶ ἐπλασαν τὰ λαμπρὰ ἀγάλματά τους κατὰ ζωντανὰ μοντέλλα, τὰ ὁποῖα, μετὰ τὸ πουκάμισο βρεμμένο, κολλητὰ στὸ σῶμα, ἔδιναν στὸ μάτι τοῦ καλλιτέχνη τὶς ὑπέροχες γραμμὰς των.

Ἡ *Ρώμη*, αὐτοκρατορία πού ἀγαποῦσε τὴν λαμπρότητα, ἐδιάλεγε τὰ πὶδ πολὺτιμα ὑφάσματα γιὰ τὸ πουκάμισο. Χτυπητὰ χρώματα ὅπως τοῦ κρόκου, τῆς πορφύρας καὶ τῆς βιόλας, σὲ ἀστραφτερό, ἀπαλώτατο μετάξι, ἔπρεπε νὰ ἐπιδείξουν αὐτὸν κόσμον τὴν δύναμιν καὶ τὸν πλοῦτον τοῦ Ρωμαίου πατρικίου. Ἐνα περικάλυμμα ἐσκεπάζε τὸ πουκάμισο αὐτό, πού εἶχε στὴ μέση ζώνη καὶ ἔδειχνε μακριὰ μανίκια. Ὅλοένα γίνονταν πὶδ ὅμοιο μετὰ τὸ φόρεμα, ὡς πού τέλος ἐταυτίσθη μετὰ αὐτό.

Ἔτσι συνέβη ὥστε ὁ Μεσαίωνας στὴ Δύση λησμόνησε τὴν χρῆσιν τοῦ υποκαμίσου. Οἱ γυναῖκες φοροῦσαν ὁλημέρα ἓνα μακρὸ φόρεμα πού σερόντανε καὶ ἦταν κλειστὸ ὡς τὸ λαιμὸ. Τὴ νύχτα ἐπλάγιαζαν γυμνές. Οἱ σταυροφόροι ἱππῶται πρώτη φορὰ ἔφεραν στὶς γυναῖκες τους, γιὰ σπανιώτατο καὶ πολυτιμότερο δῶρον, μεταξωτὰ πουκάμισα ἀπὸ τὴν ἀνατολή. Ἄλλ' αὐτὰ ἦταν πὶδ πολὺ γιὰ ἐπίδειξιν παρὰ γιὰ χρῆσιν.

Κυρίως ἡ διάδοσις τῆς ὑφαντικῆς μετὰ τῆς, πού ἦλθε ἀπὸ τὴν μακρονή Ἀνατολή πρῶτα στὴν Ἑλλάδα καὶ ἕστερα στὴ Σικελία, Ἰσπανία καὶ Βενετία, διέδωσε τὴ μόδα νὰ φοροῦν πουκάμισο. Ταφρετάδες καὶ ἄλλα μεταξωτὰ τὰ κεντοῦσαν πλούσια μετὰ χρυσάφι. Ἐν τούτοις τὸ Χρονικὸ ἀναφέρει τὰ ἑπτὰ πουκάμισα, ἀπὸ τὰ προικὰ τῆς βασιλείας Ἄννας τῆς Γαλλίας, σὰν κάτι ἐξαιρετικόν. Στὴν Ἀγγλία ἡ τιμὴ ἑνὸς υποκαμίσου ἐκυμαίνετο μετὰξὺ 1 καὶ 10 λιρῶν. Τὸν 17 αἰῶνα τὸ κομρὸ δαντελλένιο πουκάμισο ἦταν τὸ προνόμιον τῶν πριγκιπισσῶν καὶ τῶν εὐγενῶν. Στὴν ἀστὴ καὶ στὴ χωρικὴ γυναῖκα ἡ πολυτέλεια αὐτὴ δὲν ἐπετρέπετο. Οἱ πὶδ λεπτές δαντέλλες καὶ κορδέλλες — πράγματα ἀξίας — ἐστόλιζαν τὸ πουκάμισο. Ἀλλὰ τὸ πλύσιμο ἐθεωροῦτο περιττό. Τὰ πουκάμισα κολλοῦσαν στὸ σῶμα, σχιζόνταν ἀλύπητα καὶ λερωνόταν. Μιὰ πριγκιπισσοῦ Ἰσαβέλλα τῆς Ἰσπανίας ἔκαμε ὄρκον, νὰ μὴν ἀλλάξῃ πουκάμισο πρὶν ὁ ἄντρας της, πού κολλοῦσε τὴν πόλιν Ὀστένδην, τὴν κυριεύσῃ. Τέσσερα χρόνια τὸ εἶχε φορέσει, ὅσο νὰ



Τὸ υποκάμισο τῶν Ἑλληνίδων.

βγάλλῃ ἀπὸ πάνω της τὸ πουκάμισο ἐκεῖνο πού ἦταν ἄσπρο καὶ σιγὰ-σιγὰ εἶχε πάρει τὸ χρῶμα της.

Ἐν γένει συνήθεια ἦταν ν' ἀλλάζουν πουκάμισο μιὰ φορὰ τὸν μῆνα. Στὰ μοναστήρια τὰ ἐπλυνναν καὶ ἀμέσως τὰ ξαναφοροῦσαν. Ποιὸς νὰ σκεφθῆ γιὰ πολλὰς ἀλλαγές; Ἡ πλούσια αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσίας Αἰκατερίνη Β' εἶχε γιὰ ἰδιαίτηρη πολυτέλεια μιὰ δωδεκάδα πουκάμισα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὅμως τὰ μισὰ ἦταν ξεσχιωμένα.

Τὸν 18 αἰῶνα, γιὰ πρώτη φορὰ, φόρεσαν στὶς αὐλές τῶν ἡγεμόνων καὶ *νυχτικά*. Κεῖνον τὸν καιρὸ περηφανεύονταν κυρίως νὰ δείχνουν στὸν κόσμον τὸ πλοῦτον τους σὲ ταντέλλες, καὶ διάλεγαν γι' αὐτὸ μετὰ τὴν πλύσιν ὡς τόπο στεγνώματος τοὺς δρόμους περιπάτου, τὶς πλατεῖες. Φαντάζεται κανεὶς, πῶς κομψοὶ κύριοι καὶ κυρίες περιδιάβαζαν κάτω ἀπὸ ὑγρὰ ἀσπρόρουχα;

Ἡ ἐφεύρεσις τῆς ὑφαντικῆς μηχανῆς τὸ 1768 ἐπέφερε μιὰ μεγάλη μεταβολὴ στὴ μόδα αὐτὴ καὶ ἔρριξε στὴν ἀγορὰ, προσιτὰ μετὰ λίγο χρῆμα, κομψότατα δαντελλωτὰ ἀσπρόρουχα.

(Ἐκ τοῦ γερμανικοῦ «Magazin») Γ. Μ.





ΕΠΙ ΤΗΣ ἑΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΑΙ ΤΗΣ ἙΛΕΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

## ΤΟ ΑΓΑΛΜΑ ΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ

Γιατί χαρούμενη  
 Στὸν ἥλιο βγαίνει  
 Τοῦ ἐνδόξου Γέρου μας  
 Ἡ ἀγνή θωριά,  
 Ἐνῶ, ἀπὸ σύγνεφα  
 Περιζωμένη,  
 Ἡ Ἑλλάδα βρίσκεται  
 Σὲ κρύα νυχτιά :

Ἄν λίθος ἔφτανε  
 Λαλιὰ νὰ βγάλῃ,  
 Θ' ἀκούαμα σήμερα  
 Τοῦτος νὰ πῆ :  
 Τὸ σκότος, πῶκρινε  
 Τὰ θεῖα σου κάλλι,  
 Θὰ πέσῃ ἀνέλπιστα,  
 Θλιμμένη γῆ !

Ὡς τώρα ἐφάνηκα,  
 Ποῦ δ' τόπος θέλει  
 Νὰ μ' ἔχη ὡς ἤμουνα,  
 Στὰ μάτια ὀμπρός,  
 Μὲ βίαση ἀκλόνητη,  
 Μὲ ἀκέρηα μέλη,  
 Θὰ βγῆς, ὦ Ἑλλάδα μου,  
 Στοῦ ἡλίου τὸ φῶς.—

Ναί, Μεγαλόψυχε,  
 Δὲ θὰ πεθάνῃ  
 Μ' ἐλπίδαις ἀκαρπαις  
 Ἡ ἀθλία ποτέ,  
 Πῶχει στὸ μέτωπο  
 Λαμπρὸ στεφάνι,  
 Πῶχει στὴ μνήμη της  
 Τέχνα ὡς ἐσέ,

Ἄν ὀλοφάνερα  
 Κάτου σὲ φέρῃ  
 Ἐδῶ στὴ μέση μας  
 Ἐτέοια γιορτή,  
 Βάλε στὸ στήθος σου  
 Γοργὰ ἓνα χέρι,  
 Νὰ μὴν ξανοίξωμε  
 Κάμμία πληγή.

Μεγάλη δείχνοντας  
 Ἀγάπης φλόγα,  
 Ποῦ ἐπῆρε δύναμη  
 Στὸν οὐρανό,  
 Μὲ τ' ἄλλο χέρι σου  
 Τὸν κόσμον εὐλόγα,  
 Ἐνῶ χαρούμενος  
 Λακρύζει ἐδῶ.

Θὰ ἰδῆς νὰ πέσουνε  
 Στ' ἀνήλια βάρη,  
 Μόλις τὴν ἄγια σου  
 Πάρουν πνοή,  
 Ζήλειαις φιλόδοξαις,  
 Διχόνοιαις, πάθη,  
 Ποῦ τόσο ἐμάραναν  
 Κάθε ψυχή.

Γυρνῶντας πρόθυμα  
 Τὰ μάτια πέρα,  
 Θὰ ἰδῆς καὶ γέρονταις  
 Καὶ ἀθῶα παιδιὰ,  
 Ποῦ, γιὰ τὸ μνῆμα σου,  
 Στὴν Πλατυτέρα  
 Στεφάνια πράσινα  
 Φέρουν πολλά.

Ἐπίδα μέσα μας  
 Θὰ ἰδῆς νὰ γύρῃ,  
 Σὺν τ' ἀλαφρόνερον  
 Δροσιτικιά,  
 Ὅποῦ συχρότατα  
 Στὸ μοναστήρι  
 Μᾶς γλυκοπότισε  
 Τὰ σωθικά.

Πόθοι ἀνεξάκουστοι !  
 Μᾶς ἀγναντεύεις,  
 Καὶ μένεις ἡσυχὰ  
 Στὸς οὐρανοῦς  
 Ἐδῶ σὲ κράζουμε  
 Καὶ δὲ σαλεύεις,  
 Μ' ὄλο ποῦ χαιρεσαι  
 Νὰ μᾶς ἀκοῦς.

Μεῖνε στὸν κόσμο σου !  
 Δὲ στέργει ὁ Χάρος  
 Ν' ἀφήσῃ ἐλεύθερη  
 Κάμμία ψυχή  
 Μεῖνε !—στὰ στήθια μας  
 Νὰ δώσῃ θάρρος,  
 Φτάνει τὸ μάρμαρο  
 Ποῦ ἐστήθη ἐκεῖ !

[«Ποιητικὰ Ἔργα», 1890.]

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΜΑΡΚΟΡΑΣ







Π. ΡΟΜΑΝΟΦ

# Η ΘΕΑΤΡΙΝΑ

## ΔΙΗΓΗΜΑ

Στις εργατικές συνοικίες γύριζε στο στόμα όλων το όνομα της επαναστάτισσας θεατρίνας, της Άννας Ράιχαρτ, που ιδιαίτερα δοξάστηκε με τα έργα που είχαν αντιθρονοκομικό χαρακτήρα. Στη τελευταία μάχιστη παντομίμα «Η Επανάσταση» προκαλούσε, κάθε φορά που παιζότανε, τον πιο μεγάλο ενθουσιασμό σ' όλη την εργατιά. Και τη μικρή ξανθομαλλούσα αυτή γυναίκα δεν την έλεγαν παρά με το όνομα «η θεατρίνα μας», γιατί κανένας από τους καλλιτέχνες δεν ήπαιζε με τόσην ειλικρίνεια κι' αλήθεια σάν κι' αυτή.

Άλλοτε είχε στην κατοχή της ένα μεγάλο χτήμα κ' ένα πλούσιο μέγαρο. Τώρα όμως στα επαναστατικά χρόνια δοκίμαζε όλες τις στενοχώριες. Αυτή, που τον περασμένο καιρό έμαγε με τη φρονιά της και την κομψότητά της τους καλεσμένους της, βρέθηκε στην σκληρή ανάγκη να δοκιμάσει να έκμεταλλευθί τα χρυσιατά της αυτά για νά κερδίσει το ψωμί της. Δεν άρεσε όμως σέ τίποτε. Κ' έτσι ξέπεσε σέ σημείο, που για κάθε τρεις παραστάσεις την ίδια βραδυά, δέν την πλήρωναν περισσότερο από δυο—τρία ρούβλια.

Τραγουδοῦσε στα φτηνά καρπαρέ και τις συνοικιακές μπαριές. Και στα διαλείματα, μὴν έχοντας ούτε καρμίνι για νά περιμένει ὡς πού νάρθει ἡ σειρά της, καθότανε ὄρθια σ' ένα διάδρομο γεμάτο σκόνες και φευσιματα, κι' έτσι δέν μπορούσε νά κρατήσει τὴ θέση της ἀνάμεσα σὸν κόσμο ἐκεῖνο τῶν ἡδαιῶν ἀνθρώπων, πού εἶχαν χάσει κάθε συνείδηση και πού ἄλλοτε ἀδιαφοροῦσαν με τί τρόπο θά κέρδιζαν τὸ ψωμί τους.

Μ' αὐτὰ τὰ λίγα πού κέρδιζε κάθε βδομάδα, ἡ Άννα κατάντησε πιά σέ σημεῖο πού ὁ ἀνθρώπος ἀποφεύγει ν' ἀντικρύσει τοὺς γνωρίμους του και πού προτιμᾷ νά μὴ γυρίσει στοὺς δρόμους ἀπὸ φόβο μὴ τύχη και βρεθῆ μπροστά σὸ φουέρο, πού σὲ ράφια του εἶναι ἀπλωμένα με τόσην ἀθάδεια τὰ ψωμιά. Τὸν τελευταῖο αὐτὸ καιρὸ ἔφτασε νά στερηθῆ και τὴν πούδρα της ἀκόμα για τὸ πρόσωπό της και ντροπιασμένη χρησιμοποιοῦσε για πούδρα τὴν σκόνη τῶν δοντιῶν. Μὴν έχοντας τὰ μέσα νά πληρώνη τὴν πλύστρα κλειδωνότανε σὸ δωμάτιό της και σαπούνιζε σὴν λεκάνη τὰ λίγα της

πουκάμισα. Ὅταν πιά κι' αὐτὰ κουρελιασθῆ κανε και τῆς ἔμεινε μονάχα ἓνα, πῆρε τὴν μαξιλάρα της και βιαστικά-βιαστικά τῆς ἔκανε τρία ἀνοίγματα, ἓνα για τὸ κεφάλι και δυὸ για τὰ χέρια της. Ὅμως πῶς πολὺ ἀπ' ὅλα, κι' ἀπ' αὐτὴ τὴ γύμνια και τὴν πείνα, τὴν βασάνιζε ἡ ἰδέα τῆς σκόνης τῶν δοντιῶν, χωρὶς και ἡ ἴδια νά ξέρη τὸ γιατί.

Μόνη παρηγοριὰ κι' ἐνθάρρυνση σὸ δύσκολο αὐτὸ καιρὸ τῆς εἶχε ἀπομείνει ἡ ὀρησκεία. Κι' ὅταν τῆς ἔλεγαν πῶς ἡ παλιά ζωὴ δέν θά γυρίσει πιά ποτὲ και πῶς θά ἔπρεπε κι' αὐτὴ νά συνηθίσῃ με τὸν καινούριο κόσμο δοκίμαζε τὸ πῶς συνταρακτικὸ αἶσθημα τῆς φρίκης.

— Μὰ τί θά πῆ νά συνηθίσῃ με τὴ νέα ζωὴ! Νά μὴ πιστεῦθῃ σὸ Θεὸ! Νά φτύνη ὅπου κι' ἂν τύχη χάμω. Νά τριγυρίσῃ με τὰ νύχια βουτημένα σὴν βρόμα και νά παίρῃ για δικά της τὰ ξένα σπῆτια! Ἄ ὄχι Προτιμοῦσε νά πεθάνῃ. Και τί ὀμορφιά μπορούσε νάξῃ ἡ ζωὴ σάν δέν τῆς ἦταν χρήσιμα τὰ γλυκὰ τραγούδια τοῦ Τσαϊκόφσκυ, τῶν γυναικῶν τὰ τρυφερὰ χερᾶκια—αἰῶνες μονάχα μπορούσαν νά τὰ πλάσουν ἔτσι—οἴτε κι' αὐτὴ ἡ ἐκλεπτυσμένη ἀδυναμία, πού τόσο μάγευε ἄλλοτε τὸν κόσμο τὸν δικὸ της.

Ἄλλο ἀπὸ τὴν πίστη σὸ Θεὸ δέν εἶχε τίποτα νά σώσει. Ἀκόμα κι' ἂν δέν τὸ ἠθέλε αὐτὸ τὸ τελευταῖο. Γιατί ἡ καρδιά της ἦταν ἀγαθὴ, χωρὶς νά γνωρίσει ποτὲ της τὸν φθόνο.

Και νά πού ξαφνικά ἦρθε ἡ ἀλλαγὴ. Ἡ ζωὴ της ἔγινε σχεδὸν ὑποφερτὴ. Βρέθηκαν ἀσπρόρουχα και ποῦδρες και μυρουδιές ἀκόμα. Κάποιος μελαγχρινὸς με πολλὰ μαλλιά ἔφτασε γι' αὐτὴ μίνα παντομίμα πού τὴν ὠνόμασε «ἡ Επανάσταση». Ἄπ' τὴ στιγμὴ αὐτὴ τῆς χαμογέλασε ἡ τύχη. Αὐτὴ ἡ ἴδια δὲ μπορούσε νά καταλάβῃ γιατί ἐνθουσίαζε σὲ τέτοιο σημεῖο τὸ παιζιμὸ της. Τὸ παιζιμὸ της εἶχε τὴν ἀπλότητα και ἀφέλεια τῆς ζωῆς της. Δέν τῆς ἦταν δυνατὸν ἄλλοις τε νά κἀνῃ και διαφορετικὰ. Σάν ἔβγαινε ὅμως σὴν σκηνὴ, ὀλόκληρη ἡ αἴθουσα συγκινοῦταν ἀπὸ τὴν ἐμφάνισή της· αὐτὸ τὸ ἐνοίωθε πολὺ καλά. Ἴσως νά γινότανε αὐτὸ γιατί τὶς διαθέσεις της δέν τὶς ἔξέφραζε με λόγια ἀλλὰ μονάχα με χειρονομίες και μούστες. Ἴσως ἀκόμα γιατί τὸ μικροκαμωμένο κορμὶ της ἦταν λεπτὸ και τρυφερὸ και τὰ μάτια της, πλημμυρισμένα ἀπὸ ἀλήθεια πού

συγκινοῦσε, σκόρπιζαν τὴν ἀθωότητα μιᾶς παιδικῆς ψυχῆς. Διόλου παράδοξο νά ἦταν και τὰ δυὸ μαζί. Μὰ ὡς τόσο τὸ παιζιμὸ της ἄφινε μιὰ βιαθεῖαν ἐντύπωση. Μονάχα ἓνας πού ἔχει ζῆση ὀλόκληρωτικά κάτι, ἔχει και τὴ δύναμη νά τὸ ζωντανέψῃ πλατεῖα ἀπάνω σὴν σκηνή. Ἡ εργατιά καταλαβαίνει ἀμέσως ἂν σὴν ἐκτέλεση ὑπάρχει ἀλήθεια, ὅπως ἀντιλαμβάνεται με τὴν ἴδια εὐκολία ἂν, και πού ὑπάρχει ἡ ψευτιά και ἡ προσποίηση, σάν τύχη ν' ἀκούσῃ μορφωμένο ἦθο πῶς μ' ἀρχοντικὴ και καλοδουλεμένη φωνὴ ν' ἀπαγγέλλῃ λόγια χωριάτικα, πού σὴν πραγματικὴ ζωὴ τὰ λένε με φωνὴ ἀπλὴ και χωρὶς κωμὰ προσποίηση. Μὰ ἔχει και ἐπιείκεια ὁ ἐργατῆς συγχρόνως. Χειροκροτεῖ και γελᾷ και κεί ἀκόμα πού δέν εἶναι ὅλα σὴν ἐντέλεια. Γι' αὐτὸ ἄλλως τε ὑπάρχει και ἡ σκηνή. Δέν εἶναι ὅλα πού γίνονται ἐκεῖ πάνου ἀληθινὰ. Ἐπειτα δὲ μπορείς νά τὰ πᾶρης κι' ὅλα σὲ σβασαρά. Ἄρκει πού ἔβλες τους τὶς προσπάθειες κι' ὅλη σὴν ἐργασία τὴν κάνουν για μιᾶς. Γι' αὐτὸ και πρέπει νά ὑποστηρίξουμε τὸν καθένα, κι' αὐτὸν ἀκόμα τὸν κακὸν ἐκτελεστή. Ὅμως ἐκεῖνος πού τους δίνει τὴν ἀλήθεια, ὡ ἐκείνον, τὸν ἀναγνωρίζουν ἀμέσως και τὰ χειροκροτήματα ἠχοῦνε διαφορετικὰ τότε.

\*\*\*

Μέσα σὴν αἴθουσα τοῦ θεάτρου ὅλους, πού ἀκόμα δέν εἶδαν τὸ νέο ἔργο, τοὺς ἐνδιαφέρει πολὺ τὸ πῶς θά ἦταν δυνατὸν αὐτὴ ἡ μικροκαμωμένη γυναίκα νά δώσει με τὸν χορὸ της τὴν ἐντύπωση μιᾶς ὀλόκληρης ἐπανάστασης, πού για ν' ἀποδοθῆ θά χρειαζότανε κόσμος και κόσμος. Πῶς θά πετόχαινε αὐτὸ μονάχη της; Ἡ αὐλαία σηκώνεται. Ἡ παράσταση ἀρχίζει.

Πρῶτοι στήσαν σὴν σκηνὴ τραγουδιστὲς χωριάτικα τυμῆνοι μ' ὀλοκαίνουρα παπούτσια. Τραγουδᾶνε, χορεύουνε, χειρονομοῦνε. Μ' ἀπάνω σὸ χορὸ ἡ κόκκινη περοῦκα τοῦ ἐνὸς παληκαριοῦ με τὴν ἰδιότροπη, ὀλοκάθωρη και φρεσκοσιδερωμένη πουκαμίσα και τὰ πρωτόβαλτα παπούτσια, ἔφυγε ἀπὸ τὴ θέση της και πρόβαλαν χωρὶς νά τὸ πάρῃ εἶδηση, τὰ ὀλόμαυρα μαλλιά του. Τὸ πράμα βέβαια ἦταν πολὺ ἀστεῖο. Τάκανε ὅμως ἀστειώτερο σὲ σημεῖο πού νά αἰσθάνεσαι τὴν ἀνάγκη νά χειροκροτήσῃς, ἡ ψεύτικη προσπάθεια πού ἔκανε τὸ παλληκάρι για νά παίξῃ τὸ ὄλο του.

«Κι' αὐτὸς κοπιᾶζει νά βγάλῃ τὸ ψωμί του» σκεπτότανε ὁ καθέννας.

Ἐνας με κόκκινη ξανὰ περοῦκα και με χωριάτικα παπούτσια, βγήκε ὕστερα σὴν σκηνή. Ἄρχισε νά διαβάξῃ ἱστορίες πού ἡ ὑπόθεσή τους στρεφότανε σὴν χωριάτικὴ ζωὴ. Ὅλο τὸ ἀστεῖο σ' ὅλην αὐτὴ τὴν ὑπόθεση εἶτανε τὰ λίγα λόγια πού τάλεγε στραβά, ὅπως τὰ λένε ὅσοι δέν ξέρουν γράμματα. Σάν νά φάνηκε λίγο προσβλητικὸ αὐτὸ σὸ ἀκροατήριο, τὸ ὅποιο ὅμως με ἀφέλεια χειροκρότησε. Ἡ αὐλαία πέφτει ὁ διευθυντῆς βγήκε σὸ προσκήνιο φορόντας τὸ σακάκι του κι' εἶπε δυνατὰ, ὅπως θάλεγε ὁ καθέννας κάτι πού ξέρει πῶς ἀπὸ καιρὸ τὸ περιμένουν ὅλο με ἀγωνία.

«Ἡ Άννα Ράιχαρτ θά ἐκτελέσῃ τὸ νέο της κομᾶτι, ἡ «Επανάσταση». Μακριὰ σιωπὴ και κατόπιν ἀκούστηκαν πνιγμένοι ἦχοι μουσικῆς σάν νά βγαῖναν μέσα ἀπὸ χοντροὺς και πένθιμους τοίχους. Ἀθήρυσθα και βιαστικά σηκώνεται ἡ αὐλαία. Ἡ σκηνὴ παριστάνει μιὰ φυλακὴ. Μιὰ γωνιά χοντροῦ και γκριζοῦ τοίχου πασαλλημένου μ' ἀσβέστι, λίγα ἄγερα σὸ πάτωμα κι' ἓνα παρᾶθυρο μικρὸ μὲ χοντρά σίδερα. Στὴν ἄλλη ἄκρη ἓνα ἀναλόγιο μ' ἓνα σταυρὸ και ἓνα εὐαγγέλιο ἀπάνω. Τὰ μάτια ὀλοθὸν καρφοῦθηκαν σὲ πέτρινα, σκαλοπατία πού ἔφερναν ἀπάνω σὴν πόρτα τῆς φυλακῆς. Ποῖος θά φαινόταν ἀπ' ἐκεῖ; Ἡ μουσικὴ ἀντίχρησε σάν νά στίστηκαν ὁ χορδὲς τοῦ πιάνου κι' ἀμέσως ἀπὸ τὴν σκόλα γκεμίστηκε κάτω ἓνα τρυφερὸ σῶμα, σάν νά τὸ πέταξε τὸ ἄγγιό χέρι τοῦ δήμιου.

Ἡ αἴθουσα τράνταξε μὰ και πάλι ἔμεινε βουβή. Εἰν' αὐτὴ! Τὸ μικρὸ της κορμὶ διπλωμένο σάν κουβαράκι ἔμεινε ἔτσι ἀκίνητο χάμω σὲς πέτρες. Δέν φαινόταν τίποτ' ἄλλο παρὰ ἡ λεπτὴ πλάτη της και τὰ χρυσὰ μαλλιά της, πού εἶχαν χυθῆ κάτι. Σὲ λίγο σήκωσε ἡ κομᾶτι τὸ κεφάλι και τώρα πιά γονιτιστῆ, μ' ὅλη τὴν ἔκταση τοῦ πόνου πού δοκίμασε ἀπὸ τὸ χτύπο, κοιτάζει γύρω της με παιδιακίστικη κι' ἀνεπιτήδευτη τρομάρα, τὴ φυλακὴ, τὴν ψάθα χάμω, τὸ σιδερένιο παρᾶθυρο ψηλά.

Τὰ μάτια της δέν ἔχουν τίποτε ἀπὸ τ' ἀψύσικα αἰσθήματα τοῦ καιμοῦ και τῆς φρίκης πού πάντα τὰ παρουσιάζουν ἀπὸ τὴ σκηνή. Τὸ πρόσωπό της εἶναι πρόσωπο παιδιοῦ, πού ἔχει τὰ δάκρυα ἀκόμα μέσα σὲ μάτια, μὰ πού ἔξετάζει ὅμως τὸ καινούριο περιβάλλον ὀλόγυρά του. Και τί φτώχὸ περιβάλλον! Ἐνα παρᾶθυρο με σίδερα και μιὰ ψάθα! Ὅλα τᾶνοιωσε με μιᾶς. Σὲ μιὰ στιγμή τῆς ἦρθε σὸ νοῦ ἡ σκέψη πῶς ἦταν πιά ἐκεῖ πεθαμένη για πάντα.

Σηκώνεται, πετιέται ὡς τὴν πόρτα, χερμέται ἀπὸ τὸ βαρὺ της χέρι, χτυπιέται κι' ἀπελπισμένη δαγκώνει τὰ χέρια της. Ἐχει χαμένα πιά ἀπὸ μπροστά της τοὺς θεατᾶς. Ἐξαφανίστηκε ὁ σωρὸς τῶν ἀνθρώπων, πού κάθεται μέσα σὴν αἴθουσα και πίσω ἀπὸ τὴν πλάτη της. Εἶναι μονάχη της αὐτὴ μπροστά σὴν πόρτα πού ἔκλεισε για πάντα, πού τίποτε δέν τὴν ἀνοίγει πιά. Και δέν τῆς ἀπομένει παρὰ νά χτυπή τὰ σιδερένια φύλλα της, και νά δαγκώνῃ τὰ χέρια της για νά σκοτώνη κάπως τὸν πόνο πού τῆς φέρνει ἡ σκέψη, πῶς τὴν θάψανε ζωντανή.

Μιὰ ἰδέα κυριαρχεῖ σ' ὅλη τὴν πλατεῖα. Νά πεταχτοῦν ὅλο σὴν πόρτα ἀπάνω. Μπροστά στοὺς δυνατοὺς ὄμους τῶν εργατῶν ποιά πόρτα και ποῖος τοίχος θά μπορούσε ν' ἀνδῆξῃ!

Μὰ ξαφνικά σὸ πρόσωπο τῆς πονεμένης μικρῆς γυναίκας, κάτι περνᾷ. Εἶναι πού ἔπεσε ἡ ματιὰ της ἀπάνω σὲ σκεπασμένο με κόκκινο πανὶ ἀναλόγιο με τὸ σταυρὸ και τὸ εὐαγγέλιο. Ἦταν για σύμβολο ἐκεῖ αὐτὸ τὸ κόκκινο κουρέλι. Ἐτσι θά χυθῆ και τὸ δικὸ της αἷμα. Ποῖος τὸ ξέρει μπορεί και σήμερα ἀκόμη. Τὰ μάτια της ὀρθάνοιχτα εἶναι γεμάτα τρόμο βουβὸ κι' ἄφωνο.

Ὅμως ὁ τρόμος σιγά—σιγά μεταβάλλεται σὲ



θηρακευτική έκσταση και σε μεγάλη καρτερία. Με τα χέρια τεντωμένα ψηλά, με δάκρυα που ακατάκαυστα κυλάνε άπάνω στο γλωμό πρόσωπό της, τραβιέται, πέφτει ούς και πού είναι αλοκληρωτικά πιά εξημερωμένο. Κι όμως σηκώνει πάλι πάνω το κεφάλι σαν να της ήρθε κάποια νέα σκέψη. Κοιτάζει, τρίβει τα μάτια της και πετάγεται όρθια. Δεν πιστεύει πιά!... 'Απόλυτη σιωπή μέσα στην αίθουσα. 'Ακούονται μονάχα τα χίλια στήθη που αγωνίζονται να κρατήσουν την αναπνοή τους... Ξαφνικά τινάζεται. Κάτι ακούει... 'Αρπάζει κάποιο ήχο που ακούστηκε πίσω από τη σκηνή.

Κρατώντας τον σταυρό ακόμα στα χέρια, πετιέται προς την πόρτα. 'Ο ήχος πίσω από τη σκηνή γίνεται δυνατώτερος όλοένα, ακούγεται πιά καθαρά το αντίστροφο-τραγουδί χιλιάδων ανθρώπων που τρέχουν... Νίκη!... Νίκη!...

Τώρα κοιτάζει βιαστικά πότε την πόρτα και πότε το παράθυρο' το πρόσωπό της έχει αλλοιωμένη όψη. Μιά απέραντη χαρά το φωτίζει με μιάν. 'Αθελει το χαμόγελό της αυτό αντανακλάει σ' όλη την αίθουσα, σαν χαμόγελο χαράς θριάμβου... Δεν είναι πιά η μικρούλα εκείνη δυστυχισμένη σκλάβια. Είναι μεγάλη και ψηλή. Τα μάτια της πετάνε τριγύρω σπίθες. 'Αρπάζει το σταυρό, τον απάζει, τον πατάει με τα πόδια της, τραβάει το σκέπασμα από το ανάλογο και σαν να είχε αντικρύσει της νίκης την σημαία πετιέται προς την βαρειά πόρτα της φυλακής, που την βράζει τώρα ανοιγμένη, προς τις φωνές και τις κραυγές της Νίκης!

'Η αίθουσα όλοκληρη ξεσπάει σε φωνές ένθουσιαστικές. Οι άκροατές χτυπάνε με τα καθίσματα, φωνάζουν, χειρονομούν απ' τη χαρά. 'Εκείνη βγαίνει ξανά στη σκηνή, μικρή αδύναμη γυναίκα, άπλώνει παιδίαστικά μπροστά τα χέρια της και χαιρετάει χαμογελώντας ήθερα, φωτεινά!...

'Η παράσταση τελείωσε. Μέσα στο χαμαρίνι του θεάτρου μπροστά στον καθρέφτη ακουαίξει με κλαμπάκι τις μπογιές, κλειδώνει τη μικρή βαλίτσα της, παίρνει τα δέκα ρούβλιά της και φεύγει. Πηγαίνει σπίτι της, άνοίγει το μικρό της δωμάτιο. 'Ένα παλιό φαρδί κρεβάτι και δυό προγονικές προσωπογραφίες με στρατιωτική στολή στον τοίχο. 'Ένα τραπέζι άντζου κ' ένα μπρίκι άπάνω. Τώρα πιά τρώει ψομί, γαβιάρι, πίνει με γάλα τόν καφέ. Είναι άργά, γδύθηκε. Με το κουκάμισο μονάχα, ξυπόλητη, γονατιστή άπάνω στο χαλάκι προσεύχεται πολλήν ώρα μπροστά στο Σταυρωμένο. Τα λεπτά της δαχτυλάκια σφιχτοδεμένα σφίγγουν το μέτωπό της. Μετάνοιες κάνει σωριασμένη σαν κουρέλι χάρω. Ζητάει απ' το Θεό να την καταλάβη κι αν είναι δυνατό να την συγχωρέση γι' αυτή την τρομερή βεβήλωση.

'Ω να είναι βέβαιος πώς μ' αλ' αυτά που κάνει στη σκηνή άπάνω, του άπομένει σαν άλλοτε πιστή ίσαμε τα βάθη της ψυχής της.

'Όμως τί νάκανε γιό να ζήση άφρου ούτε πόνερα πιά δε μπορούσε ν' αγοράση!

[ 'Από το Ρωσικό ]

δ. Μ. Σ.

## VANITAS

Τα πάθη όλα είναι εφήμερα, και τίποτα δε ζει  
άφθαρτο πάντα, ως είχαμε νομίσει.

Κι έτσι οι ψυχές μας, μιάν βραδιά, στη γέριχη αυτή γή,  
του Περσωμένου το μοιραίο κύκλο είχανε κλείσει.

Οι νοσταλγίες, κ' οι πόθοι μας, κ' οι άνέκφραστοι καημοί,  
όλα όσα κάποτε είχαμε τόσο πολύν αγαπήσει,  
άπέμειναν σά μακρυνοί που σβήνονται λυγμοί,  
στο δρόμο που οι θλιμένες μας ψυχές έχουν βαδίσει.

Ρόδα, που έδρέψαμε μιάν άνοιξιάτικην αυγή,  
στα χέρια μας μιάν άναστη βραδιά είχανε μαδήσει.  
Τα πάθη όλα είναι εφήμερα, και τίποτα δε ζει  
άφθαρτο πάντα, ως είχαμε νομίσει.

Γ. ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ



## ΤΟ ΧΩΡΙΟ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ (\*)

### ΜΕΡΟΣ Δ' Ο ΧΕΙΜΩΝΑΣ

#### ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΣΤΑ ΧΕΙΜΑΔΙΑ

##### I. Το Γαλάρι.

Οι μέρες έμαζώεαν, μικρήνανε. Κι όσο μικραίνουνε οι μέρες, τόσο δυναμώνει το κρύο. Κάθ' αυγή στις κορφοϋλες του χωριώνε είναι κουρνιασμένες οι στάλες της πάχνης σά στρώμα πάγου και το φως τσούζει τάφια και κραγιώνει τα δάχτυλα. 'Αρχίσαν οι νεροποντίλες πιά κι όπως φυσάει άγιος και δυνατός ο ρεντζελιώτης, άραδιάζει από τα καταράχια τις τσουχτερές σιοροκάδες, σά να θυμίζει της Πούλιας την παραγωγή!

«Στις δεκαφτά, στις δενοχτώ,  
ή Πούλια βασιλευει  
Και πίσω παραγγέλνει:

—»Μάειδε τσοπάνης στα βουνά,  
»μάειδε γουργός ανδρ κάμπο'  
»νά πιάσει το πουλί κλαρί  
»και το ζευγδ κατώ...»

Οι γεωργικές εργασίες πάψανε πλιά και οι τσοπάνηδες τραβηχτήκανε στα χειμαδιά τους. Τα παιδιά του μπαρμπα Φώτη από καιρό τώρα πασκίζουνε για τα γρένια τους και διορθώνουν τα μαντριά του χειμαδιού τους.

Το γαλάρι τους ήτανε χαλασμένο σε πολλές μεριές και κόντεβε να σαραβαλιαστεί άποβολόν, γιατί το κλαρί του ήτανε σάπιο από την πολικαιρία. Γιαφτό αποφασίσανε νάν το ξεκαινοργώσουν έφετο. Συγκαλόκαιρα ακόμα, πριν κιτρινίσουνε τα φύλλα για να πέσουν από τα κλαριά, κόψανε για ντούσικο κλάρες από τα δέντρα του Πρασιά

και της Σκωτήνας και τις κουβαλήσανε στο καλύβι. Για να μη σαρακοφάνε και σαπίσουμε σε λίγον καιρό, τις κόψανε «χάση φεγγαριού» και δειλινό, για να μην έχουν όλα τα ζουμιά τους, νάναι σφιχτό το ξύλο τους και να βαστάει πολλά χρόνια.

Με κατάλληλο «φεγγάρι» βγάλανε στον Τοιχλιό κλαρί από άρνες και πολλά γλαντζνήσια και πρίνινα ξύλα για ζάρτσες, ζαρτσόξυλα και γαλαρόξυλα

'Αμα τα μαζώεαν όλα, πιάσανε και πετάξανε τα παλιά ξύλα κ' έμεινε μοναχά ή χαμπηλή ήμικυκλική μάντρούλα, που ήτανε χτισμένη κολλητά στην προσηλιακή πλεβριά του καλυβιού, σ' ένα κατηφοριακούλι μέρος, για να στραγγάνε τα νερά και να μη λασπιάζει ο τόπος. Τότε στήσανε τις ζάρτσες, στεριώσανε τα γαλαρόξυλα, καλιάσανε άπάνου σε διάφτα και στη μαντρούλα τα ζαρτσόξυλα κι άρχίσανε να πατικιάζουνε τις κλάρες. 'Απάν' άπάνου ρήξανε βαριά ξύλα και πλακουδές πέτρες, για να κατακάτσει το ντούσικο και να μην περικόβει μέσα το νερό, παρά να ρεντζελάει έξω.

Στεριά φτειάσανε μέσα στο μισό καλύβι μιάν ταράτσα, ένα πρόχειρο πατωματάκι, για να κοιμόνται τα γίδια άπάνου κι άπου-

1. Μεγάλα διχαλωτά ξύλα, σά φούγκες, που τοποθετούνται σε διάσταση μιάν άποδω κι άλλη άποκει, και στηρίζουνε στις διχάλες τους τα μακριά γαλαρόξυλα, που άπάνου τους άραδιάζουνε τόννα κοντά στόλλο τα ζαρτσόξυλα, λιανότερα κοντόξυλα, που ή βάση τους άκοιμπάει σε χαμπηλή μαντρούλα ή χάρμου στη γή. 'Απάνου στα ζαρτσόξυλα ταπασιάζουνε άπανωτιές τούφες και κλάρες από δέντρα (βελανιδιές) κι άλλα πλατίφυλλα άγριόκλαρα (ντούσικο) κ' έτσι γίνεται ή ζάρτσα, ένα κυκλικό κώλωμα σά σπηλιά, που δεν το διαπερνάνε τα νερά.

\* ) Συνέχεια από το προηγούμενο.



κάτου γὰ ξενυχτῶν τὰ πρόβατα. Γυρίσανε καὶ τὸ καλύβι, γιὰ νὰ μὴ στίει μέσα ἀπὸ τὰ κεραμίδια ποὺ θὰ ἦσανε σπασμένα ἢ σαλεμένα ἀπὸ τὸν ἀέρα.

Ἀπουκὰ στὴν ξελόντζα, τραναδιάσανε τὰ ξύλα τοῦ παλιοῦ γυλαριοῦ, χῶρια τὰ χοντρά καὶ χῶρια τὰ λιανά, τὰ χάχαλα, γιὰ νὰ μὴ γονε στεγνὰ νὰνάβουνε φωτιά γὰ πυρωναῖνται σύντας θὰ γυρίζουν ἀπὸ τὰ πράματα βρεμένοι λούτσα, «σουζούμι».

Ἄλλου στερνὰ φτειάσανε τὸ κουμάσι τοῦ σκυλιῶνε. Τὸ στήσανε παρέκει ἀπὸ τὸ καλύβι, στὸ ξίγγαντο τσιουμπάκι. Τὸ σκεπάσανε μὲ πλάκες καὶ μὲ κεραμιδοκόμματα, καὶ μέσα τὸ στρώσανε μὲ ἄχου γιὰ νὰ βαστάει ζέστα. Κουρασμένοι ἐκεῖνοι ἀπὸ τὸ καθημερινὸ μόχθημα, θὰ κοιμόνται βαθιά, μὰ θὰ ξαγρυπνᾶνε ὁ Μοῦργος κ' ὁ Ἄλῆς καὶ θὰ φυλιάνε μπιστεμένα κι οὔτε κλέφτες θὰ κοτᾶνε νὰ ζυγώσουν, οὔτε λύκοι τὰ ξαγγαντίσουν...

II «Τούσι τούσι...»

Μι' ἄβγῃ, μπονορούλια, ἐπῆρε ὁ Γιώργης τὰ πράματα καὶ τὰ ξέβγαλε πέρα τοῦ Λάωλη. Τὰ κανόνισε νὰ κολλήσουνε (νὰνεβοῦν ἀγάλια γάλια) στῆς Κουκούλας τὸ βουνὸ τὰ γίδια, καὶ τὰ πρόβατα νὰ μένουνε σιαχάμου τὶς λάκκες, γιὰ νὰ μὴ μαδήσουν τὰ μαλλιά τους μέσα στὰ κατσοπούρνια.

Ἄμα γύρισε πίσω, εἶχανε κατεβασμένο τὸν τραχανὸ ἀπὸ τὴ φωτιά. Ἀρχίσανε νὰ τρίβουν μέσα ψιλὲς ἀ μ π ο υ κ ι ἔ ς ψωμί κι ἀπάνου στὴ σιδεροστιά βάλανε τὸ τηγάνι μὲ ἄλειμα, γιὰ νὰρτήσουνε τὸ μαγέ-

τά γίδια

τὸ σερνικό: Μόλις γεννηθεῖ: κατσίκι... ὡς ἐνοῦ χρονῶν: βετούλι... ἀπὸ ἐνοῦ ὡς δύο χρονῶν: βεργάδι... ἀπὸ δύο ὡς τριῶ χρονῶν: γκεπέμι... ἀπὸ 3 ὡς 4 χρονῶν: τριτέρι... ἀπὸ 4 ὡς 5 χρονῶν: τραγι 4 ψαλιδι- ὶνε...

κι' ἔτσι ξακολουθᾶνε τὰ σερνικά: τραγι 4 κατσικιῶνε... καὶ τὰ θηλυκά: γίδες [ἢ προβατίνες] 5, 6, 9... κατσοκίῶνε [ἢ ἀρνιῶνε].

Γ'. Ἀπὸ τὸ σκῆμα τοῦ κέρατου [τσιεπιού]: Σιοκέρα [γίδα]=ἔχει ἕσια κέρατα πσιωκέρα=τὰ κέρατα γέρνουνε πίσω δρθονέρα=ἄμιά χει ἄρθια ψηλά τὰ κέρατα κοπωκέρα=μὲ κομένα (ἢ κομένα) κέρατα σιούτα=ἄμα δὲν ἔχει ὀλότελα κέρατα. Ἡ προβατίνια ἄμα ἔχει κέρατα, λέγεται κουρούτα ἢ κουρουτή.

ρεμα. Ἐλυωσε καλὰ τὸ ἄλειμα καὶ καφτὸ —καθῶς ἦτανε—τὸ ρήξανε μέσα στὸν τέντζιερη καὶ τσιγαρίσαν τὸ φαί. Τάνακατώσανε καλὰ γιὰ νὰ πλημονήσει οὐλοῦθε ἢ ἄρτημη, καὶ στερνὰ τὸ διανομίσανε σὲ πολλὰ κάρθια καὶ φάγανε ὅλοι.

Σὰν ἀποφάγανε, πεταχτήκαν ἀπάνου, γὰ πάει ὁ καθέννας στὴ δουλιὰ του. Ὁ Γιώργης σαμάρωσε τᾶλογο, κῆρε τὸ τσεκούρι καὶ πάει νὰ φέρει ξύλα γιὰ τὴ φωτιά καὶ τρυφερὸ κλαρὶ γιὰ τὶς γίδες. Πρὶ φύγει, γυρίζει καὶ λέει τοῦ Θεοδώρακη:

— Νά χεις τὸ νου σου, Θεοδώρακη, μὲς καὶ γεννήσει καμιά γίδα σήμερα καὶ μὲς φὰν τὰ ζουδια τὸ κατσίκι. Εἶναι σημαδεμένες ἀπὸ τὰ προχτὲς καὶ ἢ σήμερι ἢ ταζιὰ θὰ γεννήσουνε ἢ παλειβὴ ἢ σακουλομάσταρη καὶ ἢ ντρένια ἢ τσιμπουροβύζα.

1. Ὀνόματα γιδιῶνε. Τὰ νοματίζουνε:

Α'. Ἀπὸ τὸ χρώμα τοῦ μαλλιοῦ τους: α) τὰ γίδια: κόρμπια=μάβρα, κατάρμανρα, παλειβια=κάτασπρα, ρούσα=κόκκινα, μούσικα=ψαριά, ἀνάκατες μάβρες κι ἄσπρες τριχες, λιάρα=πλαγδαλά, φωλιές-φωλιές ἄσπράδια καὶ μαβράδια, μπουτσια=μάβρα, μὰ στὰ μούτρα καὶ σταφτιά κόκκινα, γκέσα=μάβρα παντοῦ, ἐχτὸς ἀπὸ τὴν κοιλιὰ καὶ τὰ πόδια ποὺ εἶναι ἄσπρα. Ἐχουνε καὶ στὰ μούτρα δυὸ ἀράδες ἄσπράδι ἀνοῦ κάτω.

β) τὰ πρόβατα: λάγια=κατάμαβρα, γρίβα=ἄσπρα, κατακάθαρα, βάκρα=ἄσπρα, μόνο στὰ μούτρα καὶ στὰ πόδια μάβρα, κάλεσια=φωλιές φαλιές μαβραδάκια στὰ μούτρα καὶ στὰ πόδια, μπέλτσα=ἄσπρα ποὺ ἔχουνε μόνο ἕνα μάβρο γυράκο ὀλοτρόγυρα στὰ μᾶτια κ' ἕνα μάβρο στρογγυλάδι στὴ μύτη ἴσιαμε μιὰ δεκάρα, κάτσαινα=κόκκινα στὰ πόδια καὶ στὰ μούτρα, σκούκια=κάτασπρα, μὰ στὰ μούτρα ἔχουνε μι' ἀράδα κόκκινη.

Β'. Ἀπὸ τὴν ἡλικία τους:

τὰ πρόβατα

τὸ σερνικό: ἀρνί... ζυγούρι... μηλιόρι... κριάρι... ὁμοια μὲ τὰ γίδια κριάρι 4 ψαλιδιῶνε... διῶνε... τὸ θηλικό: ἀρνάδα... ζυγούρα... μηλιόρα... δευτερόγεννη... τεσσερόγεννη ἢ προβατίνια 4 ἀρνιῶνε

Δ'. Ἀπὸ τὸ σκῆμα τοῦ μασταριῶνε τους: Τσιμπουροβύζια=κεῖναι πῶχουνε μικρὸ μὰ στᾶρι καὶ μικρὴ ρόγα, σὰν τσιμπουρὶ καλαμοβύζια=μακρὴ μαστᾶρι καὶ ρόγα μακρὰ, σὰν καλάμ' σακουλομάσταρα=ποὺ τὰ μαστᾶρια τους εἶναι φουσκωτὰ σὰ σακούλες καὶ οἱ ρόγες γέρνουν ὀξω.

— Καλὸ! τοῦ κάνει ὁ Θεοδώρακης.

— Ὁχι καλὸ... Νά χεις τὰ μάτια σου τέσσερα μὴν τὸ πάθουμε σὰν ἐπέρσι, ποὺ χάσαμε τὰ λιανώματα καὶ μᾶς τσαγκαδεφτήκανε τὰ σφαχτὰ καὶ στὸ στερνὸ μὲς ἔστερφέμανε καὶ πέντε...

— Ναι... Δὲ λὲ ὄχι... Χάσαμε ὄχτω λιανώματα τὴν ἡμέρα ποὺ σκάρισε ὁ Δημήτρης καὶ τότε ποὺ ἔρρηξε κεῖνο τὸ θεοπόνει.

— Δὲν ξέρω... Ἡ ἔτσι ἢ ἄλλιῶς, ἐμᾶς μὲς εἰλίφανε τὰ λιανώματα, ἐξημιωθήκαμε καὶ μᾶς ἐμείν' ὁ κόπος διάφορο!... Τήρα μὴν πάθουμε καὶ φρέτο καμιά καὶ δὲν τὴν τρῶν οὔτε τὰ σκυλιά!

— Ἐννοια σου! ἰάει στὴ δουλιὰ σου ξεννοιαστος καὶ μὴ σὲ μέλει ὀλότελα. Ἐγὼ δὲν εἶμαι παιδάκι!

Καὶ ρήνοντας τὴν καπότα τοῦ ἀνάξερβα καὶ μὲ μιὰ θεριακωμένη κλιτσάρα στὸ δεξι χέρι, κατηφόρισε πηδοβολῶντας.

Κοντὰ τὸ γιόμα γύρισε μὲ τὶς γεννημένες γίδες. Τὰ κατσικάκια τους τὰ κρατοῦσε κρεμασμένα ἀπὸ τὰ μπροστινὰ πόδια. Πότε πότε, γιὰ νὰ μὴν ἀποστᾶνουνε, τὰ παιρνε ἀπουκὰ στὴν ἀμασκάλη του. Καθῶς βελάζανε μὲ τὶς ἀδύνατες φωνούλες τους, ἀκολουθούσανε κοντὰ οἱ γίδες. Καμιά βολὰ ὅμως στεκόσανε, γιομάτες ἔννοια καὶ λαχτᾶρα γιὰ τὰ μικρά τους, καὶ βελάζανε δυνατὰ κι ἀπολασιμένα, κοιτάζοντας κατὰ τὸ μέρος ὅπου εἶχαν γεννήσει. Τότε ὁ Θεοδώρακης ἄφρηξε τὰ κατσικάκια τους καὶ τὶς μάβλαγε: τούσι τούσι... τούσι τούσι...

Οἱ γίδες ζυγώνανε δισταχτικά, μὲ ὑποψία μὴ θέλει νὰν τὶς γελᾶσει μὲ ξένα κατσικάκια, μυριζόσανε τὸ λιάνωμα καὶ μόνο σὰν τὸ γνωρίζανε, σὰ σιγουραριζόσανε καλὰ καλὰ, ἀρχίζανε τὶς στοργικὲς φωνούλες, κάτι «μου μου μου...» γλυκερὰ μὰ καὶ γιομάτα χαρούμενο παράπονο, καὶ τὶς ἀτέλειωτες μητρικὲς φροντίδες: ὄλο τὰ γλείφανε καὶ τὰ καθάρζανε μὲ τὴ γλώσσα! Κι ὄλη τὴν ὥρα τηράγανε γύρω τους, ἀκατάπαρτα ἐρεβνοῦσαν ἀνήσυχες, ψάχνανε παντοῦ μὴν ξαναφάνει ἀπὸ καμια μεριά ὁ παμπόνηρος κλέφτης, τὸ ἀποκορωμένο ζοῦδι ποὺ θὰ τὶς ἀποστερήσει τὸ παιδί τους. Τόση εἶναι ἡ λαχτᾶρα

καὶ Ε'. Ἀπὸ σημάδια ποὺ τὰ φτειάνουνε ξεπίτηδες [σταφτιά]: κοτσιάφρα (κοιμένα ἀφτιά), σκιζάφρα (σκιμένα στὴ μέση), πισσοκιζάφρα (σκιμένο πίσω).

τους γιὰ δάφρα, ποὺ φοβόνται κι ἀπὸ τὸν ἦσκιο τους ἀκόμα! Σὰ νὰ κάθονται πάνου σ' ἀναμένα κάρβουνα, δὲ συχάζουν, οὔτε καταστέκουν ὀλότελα, ὑποψιάζονται συναμεταξύ τους, ὁρμούνε ἢ μιὰ κατὰ τὴν ἄλλη ὀδηγημένες ἀπὸ τὴν ἴδια ἀγάπη καὶ λαχτᾶρα, χτυπιοῦνται μια δυὸ καὶ γλήγορα γυρίζουνε στὸ νεογνὸ τους...

Τὶς πῆγε καὶ τὶς ἔρρηξε στὸ γρασίδι. Ἄμῆσως πῆρ' ἕνα καρδάρι καὶ τὶς ἄρμεξε, γιὰ νὰ μὴν πιοῦνε τὰ λιανώματα τὸ πρῶτο πηχτὸ γάλα καὶ τὰ κόψει. Τόμου τὶς ἄρμεξε καλὰ, ἔπιασε τὰ κατσικάκια τους καὶ τὰ προσθήλιασε, τοὺς ἔβαλε τὴ ρόγα τοῦ βυζιοῦ στὸ στόμα. Ἐκεῖνα ἀρχίσανε νὰ πατσιάλανε τὴ ρόγα καὶ νὰ τραβᾶνε γάλα, χτυπώντας πότε πότε μὲ τὸ κεφαλάκι τους καὶ κουνώντας ἀσταμάτηγα τὴ νουρίτσα τους, ἐνῶ οἱ γίδες ὄλο γυρίζανε καὶ τὰ μυριζόσανε, νὰ εἰδοῦνε δικὸ τους εἶναι τὸ κατσίκι ποὺ βυζαίνει ἢ ξένο;

Τὸ βράδι, ποὺ γύρισε μὲ τὰ πράματα, ἤφερε καὶ μιὰ προβατίνια γεννημένη. Πίσω-πίσω στὸ κοπάδι ἀκολουθοῦσε τὸν τσοπάνη, ποὺ μάβλαγε: πτροῦς πτροῦς... πτροῦς πτροῦς... Στὸ καλύβι τὴν ἀρμέξανε κι ἀφτῇ, ἀπὲ τῆς βυζάσανε τᾶρνὶ καὶ τῆς ἔρρηξανε μπόλικο σὰνὸ νὰ φάει. Στερνὰ μεριάσανε σὲ μι' ἄκρη τὰ γεννημένα σφαχτὰ, μὴν πατήσει κανα πρᾶμα τὰ λιανώματα, τώρα πρὸ ἦσαν γεννησάρικα, βριάσανε τὸ γάλα, φτειάσανε τὴν πεντανόστιμη κολόστρα καὶ φάγανε.

III Βαριχειμωνιά.

Ζυγώνουνε τὰ Νικολοβάρβαρα. Ἡ καρδιά τοῦ χειμῶνα κι ὁ χειρότερος καιρὸς κατὰ ποὺ τὸ λέει κι ὁ λόγος:

«Μπρὸς σίσω τοῦ Χριστοῦ τὰ Νικολοβάρβαρα βαρῆς χειμῶνας κάνει!»

Κάνει βαρῆς χειμῶνας κι ὅμως ὁ γέννος τοῦν πραματιῶνε τώρα εἶναι στὴ φουντέρια του. Οἱ τσοπάνηδες δὲν ἀδιάζουν ὀλότελα: παστρέβουνε τᾶρνοκάτσικα ἀπὸ τὶς σβαρνιές τῆς γέννας, κλαρίζουνε τὶς γεννημένες

1. Τὴ φτειάνουνε μόνο μὲ τὸ γάλα ποὺ πιάνουν μόλις γεννήσει τὸ σφαχτὸ. Μὲ γάλα ἐγκαιρογεννημένου σφαχτοῦ ἀνακατεμένο μὲ ἄλλο, ποὺ τᾶρμέγουν ἀπὸ πράματα γεννημένα πρὶν ἀπὸ πολλὲς ἡμέρες, γίνεται τὸ πηχτοκίτρινο κορκοφίγκι ἢ σκορκοφίγκι.



γίδες καὶ ρήγουνε σανὸ σὺς γαλαρυμένες προβατίνες, βρίζουνε ἀργήβραδο ὄλα τὰ λιανώματα, γιατί τώρα εἶναι μικρὰ καὶ δὲ βρίζουνε μοναχὰ τους τὶς μαννίδες τους γὰ νὰ βρίζουνε.

Ἄλλα, ποὺ οἱ μαννίδες τους δὲν τὰ χορταίνουνε, τὰ **προβυζαίνουνε** σάλλες, ποὺ ἔχουνε περσεβιάμενο γάλα, καὶ πάντα τὰ περσεβίζουνε καὶ τὰ βοηθᾶνε νὰ μὴν **κακοτυχιάσουνε** τώρα στὴν ἀρχὴ ὡς ποὺ νὰ ποδοστατήσουνε, νὰ πάρουν ἀπάνου τους καὶ νὰ χοροπηδᾶνε στὸ γρασιδί.

Τὶς κακοχέιμονες καὶ ποντισμένες μέρες στεροχωρίζουνε τὰ πράματα τὰ στέφρα, τὰ βόσκουνε σὺς συνηθισμένα βοσκότοπα, μὰ τὰ γαλάρια τὰ πάνε γιὰ βοσκὴ σὲ προφυλαμένους τόπους, σάβροσκηνγα λιβάδια καὶ τὰ ρήγουνε καὶ στὸ γρασιδί.

Ἄλλα τώρα εἶναι μαραμένα, σὺ νὰ πέρασε μυριάκριδο κοπάδι καὶ ἀφάνισε τὴν πρασινάδα. Ἄλλα εἶναι βουβὰ σὺ σκιαγμένα, καὶ μόνο στὸ βίαιο φύσημα τᾶέρα τρίζουνε χλιβερά. Φαίνεται πὺς τὸ χιόνι θὰ πάει γόνα, γιατί οἱ καπινιές ἀρχίσανε νὰ ξεπολυόνται ἀπὸ τὰ κεραμίδια καὶ νὰ πέφτουνε, καὶ τὰ γουρούνια μαζώνουν ὅτι βροῦνε καὶ τὰ κουβαλᾶνε στὸ κουμάσι τους. Καὶ νὰ κιάλις ἀρχίνησε νὰ ρήνει **σκαμαγνίδα**.

Ἄλλα τὴ νύχτι **βαντάκιαζε** καὶ τὴν ἀβ-

γὴ ξημερώθηκε οὐλοῦθε στρωμένο τὸ χιόνι, ψιλό, πιτουρηθροτό, ἀναμαλλιάροικο, σὺν κινίνο χύμα. Δέντρα, βράχια, γῆς, ὄλα τὰ χει σαβανωμένα. Τώρα τὰ πράματα δὲ βγαίνουνε γιὰ βοσκὴ τοὺς ρήγουνε ἀπὸ τὰ ποθηκεμένα: σανὸ, ρόβη, βίκο καὶ κριθᾶρι ἀκόμα. Μὰ στὰ λιβάδια τοῦ μπαρμπα Φώτη δὲ βαστάει πολὺ τὸ χιόνι. Εἶναι κατώμερα καὶ προσηλιακὰ καὶ γλήγορα λιώνει τὸ χιονόστρωμα.

Κάνει πολὺ κρῦο καὶ οἱ τσιοπάνηδες τουρτουρίζουνε. Οἱ βρεμένες καπότες τους παγώνουνε καὶ κοκαλιάζουνε σὰ σανίδες. Κι ὅμως πιλέβουνε, δὲν κάθονται καθόλου. Εἶναι πικρὴ ἡ τσιοπάνικη ζωὴ! Ἔχει λεβεντιές μὰ κι ἀπὸ φραομάκια δὲν πάει πίσω. Καλὰ τὸ λένει κιάλις:

«Καλὸ 'ν' τὸ γάλα, τὸ τυρὶ  
πικρὸ 'ν' τὸ γὰί γοῦι! . . .»

Δὲν καταστέκονται οὔτε μιὰ μέρα. Γιὰ μιὰ μέρα μπορεῖ νὰ χάσουνε μιᾶς χρονιάς κόπια καὶ βάσανα. Γιαφτὸ μοχτᾶνε μὲ τὴν ψυχὴ στὰ δόντια καὶ μὲ κάθε τρόπο φροντίζουνε νὰ ξεχειμάσουν. Τὸ κρασι βράζει ἀπάνου στὴ φωτιά καὶ γλυκαίνεται μὲ τὸ πετμέξι. Τὸ πίνουνε καὶ ζεσταίνονται, γιατί τοὺς παγώνει ὁ δριμὸς χιονιάς.

Πλάκωσε ὁ βαρὴς χειμῶνας!

(Ἀκολουθεῖ)

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΜΑΡΙΝΗΣ

ΑΠΟ ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΓΑΛΗΝΗΣ

## ΑΙΣΘΗΜΑ

Ἄξιζον ὄλα μιὰ στοργὴ στὴ Γῆς.—Μάθε νὰ μὴ ποτὲς κανέν' ἀσήμαντο κι' ἀνάξιο τὸ νομίσης. Μάθε στὸν κόσμο καθεὶς ἰσάξια ν' ἀγαπήσης, μ' ὅσιν ἀξία τοῦδωκε ὁ Θεὸς ἢ ἡ ζωὴ.

Τὰ μάτια μάθε τῆς ψυχῆς ὅπου κι' ἂν τὸ γυρίσης, ὁ νοῦς σου πάντα τ' ὄμορφο νὰ ξέρῃ νὰ τὸ βρῇ. Τὸ ταπεινὸ μὴ σκέπτεσαι. Κι' ἀπ' ὅ,τι σὲ λυπεῖ μάθε ὅσιν πόνον γλυκασμὸ νὰ ξέρῃς νὰ τρυγήσης.

Καὶ μέσ' στὰ μαῦρα ἢ γαλανὰ τῶν γυναικῶν τὰ μάτια μάθε νὰ νοιώθῃς μιὰ ψυχὴ, μιὰ μάννα, μι' ἀδερφή, —βαθειᾶς στοργῆς ὑπόσχεση παρὰ μιὰν ἡδονή. . .

Ἀγάπα ὅ,τι ἔπλασ' ὁ Θεὸς—καὶ Γῆς κι' οὐράνια πλάτια—κι' ὅ,τι γλυκαίνει τὴ Ζωὴ: Γυναῖκα, Ἄστρί, Λουλούδι, σὺν προσευχῇ σου ἀγάπα τα—καὶ κάμε τα τραγούδι! . . .

Γ. ΠΕΛΛΕΡΕΝ

# Τὸ Σεμινάριον

ΤΟ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ

## Ο ΕΛΛΗΝΟΜΑΘΗΣ ΠΡΙΓΚΗΨ

Μὲ δύο Γερμανοὺς πρίγκηπας ἦλθα εἰς συναλλαγὴν—πνευματικὴν ἐννοεῖται,—εἰς ἀμφοτέρους δὲ ἐθαύμασα τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν ποὺ ἤσκησεν ἡ Ἑλληνομάθεια εἰς τὸ ἦθος καὶ τὸν χαρακτῆρα ξένων πρίγκηπων.

Καὶ οἱ δύο, μολοντοὶ πολὺ διαφέροντες ἀλλήλων, ἦσαν ἡμεροὶ, γλυκεῖς, εὐγενικοί. Καὶ πρὸ πάντων, δὲν μοῖ ὄμιλουν Γερμανικὰ.

Ὁ ἕνας ἦτο ὁ πρίγκηψ Μάξ τῆς Σαξωνίας, ὁ κατελθὼν ἀπὸ τὰς βαθμίδας θρόνου διὰ νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸν ἀμβωνα, ὁ διωχθεὶς ἄλλοτε ἐπὶ τοῦ Βατικανοῦ διὰ τὴν δικαιοσύνην του πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ τώρα, νομίζω, καθηγητὴς καὶ ἐπίσκοπος τοῦ Φριβούργου.

Καὶ ὁ ἄλλος ἦτο ὁ πρίγκηψ Βερνάρδος, διάδοχος τότε τοῦ Σάξ Μάινινγκεν καὶ γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ ποτὲ Κάιζερ Γουλιέλμου. Τὴν μετὰ τοῦ πρώτου γουοιμίαν μου θὰ ἀφηγηθῶ καμμίαν ἄλλην φορᾶν. Ἄλλὰ χθεσινὸν τηλεγράφημα περὶ τοῦ θανάτου τοῦ δευτέρου, μὲ ἀναγκάζει νὰ συγκεντρώσω ἀμέσως τὴν ἀνάμνησίν μου καὶ νὰ φέρω ὀλοζώντανον εἰς τὸν νοῦν μου τὸν πρὸ σαράντα περίπου ἐτῶν νέον καὶ ὄρατον ἡγεμονίδην, ποὺ ἦλθε νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὰς τότε τελομένης ἐδῶ βασιλικᾶς ἐορτᾶς.

Ὁ πρίγκηψ Βερνάρδος ἦτο ἤδη γνωστὸς εἰς τοὺς κύκλους τῶν λογίων μας, ὅχι μόνον διὰ τὴν λατρείαν ποὺ ἔστρεψε πρὸς τὴν σύγχρονον Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐπιτυχὴ τῆς χρήσεως. Εἶχε μεταφράσει τὸν «Φιέσκον» τοῦ Σίλλερ καὶ ἄλλα κλασικὰ Γερμανικὰ ἔργα εἰς τὴν γλῶσσαν μας. Καὶ εἶχεν ἀποκαλέσει ξόανα . . . (κατ' αὐτόν: ἀγάλματα) τὰς ὑποδυθείσας τοὺς ῥόλους ἀρχαίου τινὸς ἔργου κυρίας τῶν Ἀθηνῶν. Μετὰ τὴν ἐκδηλωθεῖσαν ἐπιθυμίαν του νὰ γνωρίσῃ τοὺς ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων, τῶν ὁποίων ἐδιάβασε καὶ παρηκολούθει τὰ ἔργα, πολλοὶ ἐξήτησαν ἀκρόασιν καί, ἀσμένως γενόμενοι δεκτοί, διηγοῦντο ἔπειτα τὴν προσήνεϊν καὶ χάριν του.

Ἐγὼ ὅμως, ὡς διευθυντὴς τῆς τότε «Ἐβδομάδος», καὶ ὁ διευθυντὴς τῆς τότε «Ἐστίας», δὲν ἐξητήσαμεν ἀκρόασιν, ἀλλὰ προσεκλήθημεν ἐξαιρετικῶς εἰς ἀντάμωσίν του, διότι ἦτο πελάτης μας, οὕτως εἰπεῖν, ὡς τακτικὸς συνδρομητὴς καὶ ἀναγνώστης τῶν περιοδικῶν μας. Καὶ ὑπάρχει ὁμοίότης μεταξὺ τῶν παρεχόντων τὰς ὕλικὰς καὶ τὰς πνευματικὰς τροφάς. Οἱ ξεναδόχοι καὶ οἱ διευθυνταὶ περιοδικῶν αἰσθάνονται κάποιαν ὑπεροχὴν, κάποιον αἶσθημα προστασίας πρὸς τοὺς τροφίμους των.

Ἐφιλοξενεῖτο εἰς τὸ ἰδιωτικὸν μέγαρον τῆς ὁ-

δοῦ Κηφισοῦς, ὅπου κατοπινὸν τὸ Πολιτικὸν Γραφεῖον. Μὲ ἐδέχθη φιλοφρονέσασα καὶ διὰ μιᾶς τοῦ λέξεως ἔλυσεν ἀμέσως τὴν μεγάλην ἀπορίαν, ἡ ὁποία φοβερὰ μὲ ἀπησχόλει: Εἰς ποίαν γλῶσσαν νὰ τοῦ ὀμιλήσω, ἀφοῦ δὲν ἐγνώριζα οὔτε λέξιν Γερμανικὰ;

Ἐν ἠχηρότατον: «Καλημέρα!» μὲ ἐνεθάρρυνεν. Ἡ συνομιλίᾳ μας διεξήχθη εἰς ἄπταιστον Ἑλληνικὴν ἀλλὰ ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον κυρίως ἐθαύμασα, δὲν ἦτο τόσον ἡ γνώσις τῆς γλώσσης, ὅσον ἡ πεφωτισμένη γνώσις τῆς συγχρόνου φιλολογίας μας.

Μοῦ ὄμιλησε διὰ τὸν συναρπαστικὸν ἐνθουσιασμόν τοῦ Παράσχου, τὴν γραφικότητα τοῦ Βαλαωρίτου, τὴν ἀφραστον κομψότητα τῆς γλώσσης τοῦ Δροσίνη, διὰ τὴν διαύγειαν τοῦ Κρυστάλλη, τὴν περιγραφικότητα τοῦ Παπαδιαμάντη, τὴν ζωντανότητα τοῦ Καρκαβίτσα, τὴν περιπάθειαν τοῦ Παλαμῆ, τὸ χιοῦμορ τοῦ Ἀννίνου, τὴν ἀθηνομάθειαν τοῦ Καμπούρογλου, τὴν αἰδεριότητα τοῦ Προβελεγγίου, τοὺς λαξευτοὺς στίχους τοῦ Στρατήγη. Τοὺς ἐπῆρεν ὅλους κατὰ γραμμὴν καὶ ἐφάνη, ὅτι τοὺς ἐγνώριζεν ἀπ' ἔξω καὶ ἀνακατωτά. Καὶ ὅσον μοῦ ὄμιλει μὲ τὴν ξενίζουσαν προφορᾶν, τὴν ἐκφραστικωτάτην φυσιογνωμίαν καὶ τὸν ὅπως δῆποτε στρατιωτικὸν τόνον του, τόσον ἐθαύμαζα . . . τὸν ἑαυτὸν μου. «Δὲν ἐγνώριζα, λέγει στὸν γηραιὸν τῆς σύζυγον ἢ ἡρωῖς τῆς Φλωρεντινῆς Τραγοῦδας τοῦ Ὄσκαρ Οὐάιλντ, ὅτι ἦσαν τόσο δυνατοί!» Δὲν ἐγνώριζα, ἔλεγα καὶ ἐγὼ εἰς τὸν ἑαυτὸν μου, ὅτι ἦσαν τόσο ἐνδοξοί!

Εἶχα γράψῃ τότε εἰς τὴν «Ἐβδομάδα» τὴν πρώτην σειρὰν τῶν Κρητικῶν μου διηγημάτων καὶ ὁ πρίγκηψ περὶ αὐτῶν μοῦ ἔκαμε πολὺν λόγον, ἀναλῶν, κρίνων, ἐξαιρών.

Τὸ μυστήριον ὅμως εἶνε εὐκόλον νὰ λυθῇ. Ἄνθρωκες ὁ θησαυρός! Ὁ διδάσκαλος τοῦ πρίγκηπος, ὁ αἰμυνηστος Μητσούκης, ἦτο καὶ πατρικὸς μου φίλος καὶ Κρητικὸς, μετ' ἰδιαιτέρου δὲ ἐνδιαφέροντος ἐξῆρε εἰς τὸν ὑψηλὸν μαθητὴν του τὰ διηγήματα τῆς πατρίδος του. . .

\* \* \*

Μετὰ καιρὸν, κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1892, ἐλάβομεν ἐπιστολὰς του ὁ τότε ἐκδότης Ἀνέστης Κωνσταντινίδης καὶ ἐγὼ, ἐκδηλούσας τὴν θλίψιν του ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Ἀλεξ. Ραγκαβῆ καὶ ἐξαιρούσας τὴν πρωτοβουλίαν τῆς «Ἐβδομάδος» νὰ ἐντειχισθῇ πλάξ ἀναμνηστικὴ ἐπὶ τῆς οἰκίας ὅπου εἶχε ἀποθάνει τότε ὁ ἐγκυκλοπαιδικώτατος τῶν σοφῶν μας.

Ἐμετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἔγραφε, πενθοῦμεν πάντες οἱ ἀγαπῶντες τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ κλεινοῦ συγγραφέως. Νομίζω τὴν ἰδέ-



αν σας λίαν πρέπουσιν καὶ ὠραίαν, ἐλπίζω δὲ ὅτι θὰ πραγματοποιηθῆ, ἵνα ἀπονεμηθῆ ὁ ἀνι-  
κων φάρος ἐγγυησάντης πρὸς τὴν μνήμην ἀν-  
δρός, ὅστις ὡς συγγραφεὺς, ὡς πολιτικὸς καὶ ὡς  
καθηγητὴς, προσήνεγεν ἀλλομονήτους ἐξδουλεύ-  
σας πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν.»

Καὶ ἡ μὲν προτοβουλία τῆς «Ἑβδομάδας»  
καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ ποιητοῦ ἐξεπληρώθησαν  
τότε, περιβλήθεισα πάλιστα μὲ τὸ κῶρος ἀποτά-  
σως τοῦ Δημ. Συμβουλίου. Ἄλλ' ἄλλως ἔδοξε,  
φαίνεται, τῷ νέῳ ἰδιοκτήτῃ τῆς ἐν ὁδῷ Πανεπι-  
στημίου οἰκίας, ὅπου τῶρ τὸ κουλουροποιεῖον  
τοῦτα. Καὶ ἡ ἐντειχισθεῖσα τότε ἀνεμνηστικὴ πλάξ  
ἀπετυγχισθῆ, ὅπως τὸ ἔμαθα κατὰ πρότον ἀπὸ  
ἄλλην ἐπιστολὴν του, ἐκφράζουσαν ἐπιληξίν καὶ  
πυρρίπανον, τὸ ὅποτον εἶν εἶδα ποτὲ νὰ ἐκδηλω-  
θῆ ἀπὸ κανένα τῶν Ἀθηναίων ἀρμοδίων.

[«Ἐστία»] **ΙΩ. Μ. ΔΑΜΒΕΡΓΗΣ**

### ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

**Βερνάρδος Δούξ τοῦ Σαξ-Μάϊνιγγεν**

Ὁ ἀποθανὼν ἑλληνομαθὴς καὶ φιλέλλην Γερ-  
μανὸς ἡγεμὼν, τὸν ὅποτον τόσον ὄρατα χαρακτη-  
ρίζει ὁ κ. Δαμβέργης εἰς τὸ ἀνωτέρω ἀναδημοσι-  
εῖσθαι ἀρθρον του, — καθὼς καὶ ὁ κ. Δροαίνης,  
εἰς τὴν αὐτὴν ἡμερίδα, — ὑπῆρξε καὶ προσω-  
πικός μας φίλος, ἀγαπητὸς καὶ πολύτιμος. Ἐπί  
τινα ἔτη μάλιστα, — τὰ τελευταῖα, — διετηροῦμεν τα-  
πεινὴν ἀλληλογραφίαν, ἢ ὅποια ἤρχισεν ὅταν ὁ  
δοῦξ μᾶς ἐξήτησε μὲ γράμμα του τὴν ἀδειαν νὰ  
δημοσιεύσῃ τὴν ὅποιαν ἐλθεν ἐκπονήσει μετὰ φρα-  
σιν εἰς τὸ γερμανικὸν τοῦ μυθιστορήματός μας «Ὁ  
Πόλεμος», καὶ ἐξηκολούθησεν ἕως ὅτου ἡ οἰκονο-  
μικὴ κατάστασις τῆς νικημένης Γερμανίας δὲν ἐπέ-  
τρεπε πλέον εἰς ἓνα πτωχὸν ἐκθροισμένον τῆς ἡγε-  
μόνι νὰ πληροῖν δὲν ἐνθυμούμεθα πόσα... ἐκατομ-  
μύρια μάρκα δι' ἓνα γράμμα εἰς τὸ Ἐξωτερικόν.  
Ὅπως ἡ ἀλληλογραφία, ἢ τόσον εὐχάριστος καὶ διὰ  
τοὺς δύο, — καὶ παρήγορος, εἰμποροῦμεν νὰ εἴπω-  
μεν, εἰς ἡμέρας τόσων ἡμερῶν, — διεκόπη ἀποτόμως.  
Ἀργότερα τὰ πράγματα ἐβεβλιώθησαν. Ἡ Γερ-  
μανικὴ Κυβέρνησις ἀπέξημῖωσε καὶ ἀπεκατέστησε  
τοὺς δυστυχεῖς αὐτοὺς ἐκθροισμένους ὁ δοῦξ  
Βερνάρδος τοῦ Σαξ-Μάϊνιγγεν εἶχε καὶ πάλιν κά-  
ποιαν οἰκονομικὴν ἀνεσιν. Ἄλλ' ἡ ὕγεια του εἶχε  
κλονισθεῖ. Μετέβη τότε εἰς τὸ Μορένα τῆς Ἰτα-  
λίας πρὸς ἀνάρρωσιν, μᾶς ἔστειλε καὶ ἀπὸ ἐκεῖ  
ἓνα-δύο σύντομα γράμματα, μαζὶ μὲ τὰ φύλλα τῆς,  
γερμανικῆς ἡμεριδίδος ὅπου, μετὰ πολλὰς περιπε-  
τείας, εἶχε δημοσιευθεῖ τέλος ἡ μετάφρασίς του, καὶ  
ἐσταμάτησε: Αἱ σωματικαὶ δυνάμεις τῶρα δὲν  
ἐπέτρεπον εἰς τὸν γέροντα δοῦκα νὰ γράφῃ. Καὶ  
μετ' ὀλίγον ἐλαμβάνομεν τὸ θλιβερὸν ἀγγελμα  
τοῦ θανάτου του.

Εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρουσα ἡ ἀλληλογραφία μας  
αὐτὴ μὲ τὸν δοῦκα Βερνάρδον. Ὁ σοφὸς μας φί-  
λος μᾶς ἔγραψεν ἑλληνιστί, μὲ γραφομηχανὴν,  
καὶ μᾶς ὠμίλει ἐκτενῶς κάθε φοράν, περὶ πολ-  
λῶν καὶ διαφόρων, πραγμάτων καὶ προσώπων, πο-



λιτικῶν, φιλολογικῶν, κοινωνικῶν καὶ καθεξῆς  
γερμανικῶν, ἑλληνικῶν ἢ διεθνῶν. Διὰ τοῦτο πολ-  
λὰ ἀπὸ τὰ γράμματά του, — ἂν ὄχι καὶ ὅλα, —  
θὰ τὰ δημοσιεύσωμεν εἰς τὴν «Νέαν Ἐστίαν». Ἐ-  
ὰ ἀποτελέσουν ἀνάγνωσμα περιεργότατον. Καὶ ἢ  
ἀρχίσωμεν ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς τεύχους, δημοσιεύ-  
οντες καὶ μίαν μεγάλην, — τὴν τελευταίαν ἴσως, —  
φωτογραφίαν τοῦ γηραιοῦ δοῦκος, τὴν ὅποιαν ὁ  
ἴδιος εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μᾶς στείλῃ μὲ τὴν  
ὑπογραφήν του.

**ΓΡ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ**

#### Ὁ νέος Ἀκαδημαῖος

Κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς 26 Ἰανουαρίου, ἢ  
Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἐξέλεξε τακτικὸν τῆς μέ-  
λος τὸν κ. Παῦλον Νιρβάναν καὶ πᾶρσδρον τὸν  
κ. Ἀλέξ. Μωραϊτίδην. Συνυποψήφιοι τοῦ κ.  
Νιρβάνου, — ὑποδειχθέντες δηλαδὴ ὑπὸ τῆς Τά-  
ξεως, — ἦσαν οἱ κκ. Χ. Ἀννίνος καὶ Ἰ. Γου-  
πάρης. Δὲν εἰμποροῦμεν παρὰ νὰ ἐπιδοκιμάσω-  
μεν τὴν ἐκλογὴν, διότι ὁ κ. Νιρβάνος εἶναι προ-  
γματικῶς ἓνας λογοτέχνης πού θὰ ἐτίμα κάθε  
Ἀκαδημία. Ἡ τύχη τὸ ἔφερε νὰ μὴν εἶμεθα  
φίλοι αὐτὸν τὸν καιρὸν, ἀλλ' οὔτε ἡ μεγαλυτέρη

ἔχθρα θὰ μᾶς ἔκαμνε ποτὲν' ἀρνηθῶμεν τὴν ἀ-  
ξίαν εἰς τοὺς ἀξίους. Διὰ τοῦτο δὲν πιστεύομεν  
νὰ παρεξηγηθῶμεν ἀπὸ κανένα, ἂν διατυπώ-  
σωμεν καὶ μίαν ἐπιφύλαξιν: Νομίζομεν δι-  
πρὸ τοῦ κ. Νιρβάνου ἐδικαιούτο νὰ ἐκλεχθῆ ὁ  
γῆραιός καὶ γεραρὸς λόγιος κ. Ἀννίνος. Ἐχει  
μακρὰν ἐργασίαν, ὀγκώδη, σημαντικὴν, καὶ εἰς  
τὸν καιρὸν του ὑπῆρξε τόσο νεωτεριστὴς ὅσον  
σήμερα δὲν εἶναι ἴσως κανένας. Οἱ τίτλοι αὐτοῦ  
δὲν ἔπρεπε νὰ λησμονηθῶν. Καὶ τὸ λάθος δὲν  
εἶναι τόσο τῶν Ἀκαδημαϊκῶν, — μεταξὺ τῶν ὁποί-  
ων ἐλάχιστοι εἶναι οἱ λογοτέχναι, οἱ δὲ ἄλλοι, ἐ-  
πιστήμονες, δὲν εἶναι βέβαια ὑποχρεωμένοι νὰ  
παίζουν στὰ δάκτυλα τὴν λογοτεχνικὴν μας  
ἱστορίαν, — ὅσο τῆς ἡμεριδίδος ἢ ὅποια  
ἰβιάσθη κάπως νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ὑποψηφιό-  
τητα τοῦ χρονογράφου τῆς, ἐνῶ ἡμᾶς οὐδεὶς  
τὸ ἀναβάλλῃ διὰ δύο-τρεις μῆνας ἀκόμη χάριν  
τοῦ κ. Ἀννίνου, παλαιοῦ τῆς ἐπίσης φίλου καὶ  
συνεργάτου.

Ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι ἡ ἐπιφύλαξις μας αὐ-  
τὴ εἶναι ὅλως διόλου ἄσχετος μὲ τὴν ἀξίαν καὶ  
τὴν κατ' ἀξίαν ἐκλογὴν τοῦ κ. Νιρβάνου. Σκια-  
γραφεῖν τοῦ νέου Ἀκαδημαϊκοῦ θὰ δημοσιεύ-  
σωμεν εἰς τὸ ἐπόμενον.

Ξ.

#### Εἶναι ἡ ἀλήθεια.

Ἰδοὺ καὶ τὸ «σημείωμα» — ἀλλὰ χωρὶς καμ-  
μίαν «ὀργήν», — τὸ ὅποτον ἐπροκάλεσε διὰ τοῦ  
σημερινοῦ τοῦ ἀρθρου ὁ ἀγαπητὸς μας Γοργίας:  
Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι, μεταξὺ τῶν νέων  
ἢ ἀρνητικῆς κριτικῆς ἐπακρατεῖ. Ὑπάρχουν ὅμως  
καὶ ἔξαιρέσεις. Δὲν ὑπάρχει ἐπίσης ἀμφιβολία  
οὐ, μεταξὺ τῶν ὀλίγων νέων ταλέτων, τὰ πε-  
ρισσότερα εἶναι ὠχρὰ καὶ ἀσήμαντα. Ὑπάρχουν  
ὅμως καὶ ἔξαιρέσεις.

Αὕτη εἶναι ἡ ἀλήθεια.

Ξ.

#### Ὁ κ. Α. Ρουσσέλ καὶ «Ἡ στιχουργία τοῦ Σολωμοῦ».

Ὁ κ. Ρουσσέλ μοῦκαμε τὴν τιμὴν ν' ἀπαντήσῃ  
σὸ ἀρθρον μου «Ἡ στιχουργία τοῦ Σολωμοῦ»  
καὶ νὰ συζητήσῃ τίς ἀπόψεις μου. Ὅμως ἐχτός  
ἀπὸ μίαν ἐπουσιώδη λεπτομέρεια, πού δὲ θίγει  
σὸ παραμικρὸ τὴν οὐσία καὶ τὴν ὁρθότητα τῶν  
συμπερασμάτων τῆς μελέτης μου, ἐχτός ἀπὸ μίαν  
φράση γοργή, ἀπὸ ἓνα σχῆμα λόγου, ἀπὸ ἓνα  
τρόπον τοῦ λέγειν γιὰ κάποιον ἐντονώτερον ἐντύ-  
πωσιν σὲ σημεῖα «ἀκροστιχοῦς νύξεως», πού ἴσως  
νῆθελαν κάποιον μικρὴ συμπλήρωσιν, — γράφω:  
Ἡ ποικιλία τῶν καταλήξεων τῆς γαλλικῆς ἐξαρ-  
τεῖται ὀλοκλήρη μόνον ἀπὸ τὰ πέντε τῆς φωνή-  
εντα, τίς ὁλίγες τῆς μονολεχτικῆς διφθόγγου καὶ  
τὴν πλοκὴν τους μὲ τὰ σύμφωνα τῆς, — ἐχτός  
ἀπ' αὐτὴ τὴν βιαστικὴν φράσιν, τὴ γεννημένη ἀπὸ  
τὴν ἀντίληψιν πὼς ἡ γαλλικὴ φθογγολογία δὲν  
εἶναι ἀγνωστὴ στὴν Ἑλλάδα, καὶ πὼς λίγο-πολύ  
ὅλοι οἱ κάπως μορφωμένοι τὴν ξέρουν, καὶ ἡ ὅποια,  
φανερὰ ἀπὸ παρεξήγησιν, ἔθιξε τὸ φιλότιμον τοῦ κ.  
Ρουσσέλ σὰ Γάλλου, γιὰτὶ ἐνόμισε πὼς ἀπὸ κά-  
ποια πρόθεσις ἀδικοῦσα τὴ γαλλικὴν γλῶσσαν, σὲ

σημεῖο πού τὸν ἔκαμε νὰ φθάσῃ νὰ ὑπαδεικνύῃ,  
ὁ κ. Ρουσσέλ σ' ἐμέ, τὴ Γραμματικὴν του γιὰ νὰ  
μάθω τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἔχτός, λέγω, ἀπὸ τὴ  
φράσιν αὐτὴ, ὅλα τ' ἄλλα ὅσα γράφει γιὰ τὴ  
μελέτην μου, εἶναι τόσο τρομαχτικὰ σφαλῆρά, πού  
ἀδικοῦνε τὴν ἀντίληψιν τοῦ κ. Ρουσσέλ, καὶ μὲ  
κάμιναν νὰ πικραθῶ, γιὰτὶ δὲν ἤθελα νὰ βρεθῶ  
στὴν ἀνάγκην νὰ παρατηρήσω ἓνα τέτοιο πρῶμα  
στὸν ἀνθρώπον πού μὲ τόσῃν ἀγάπῃ ἀσχολεῖται  
μὲ τὴ νεοελληνικὴν πνευματικὴν ζωὴν. Γιὰτὶ, ὅσο  
κι' ἂν ἡ ποικιλία τῶν ὁμοιοκαταληξίων τῆς γαλ-  
λικῆς δὲν ἐξαρτεῖται μόνον ἀπὸ τὴν πλοκὴν τῶν  
φωνηέντων τῆς μὲ τὰ σύμφωνα τῆς, μὰ καὶ ἀπὸ  
τὴν πλοκὴν τῶν μονολεχτικῶν διφθόγγων τῆς,  
καθὼς καὶ κάποιων ἀποχρώσεων ὁρισμένων φων-  
ηέντων μπροστὰ σὲ κάποιον σύμφωνα, ἢ οὐσία  
ἀπομένει ἀμετάβλητη: ἡ ποικιλία τῶν γαλλικῶν  
καταλήξεων, τονισμένων πάντα στὴ λήγουσα, εἶναι  
μικρὴ μπροστὰ στὴν τεράστια ποικιλία τῆς νεοελ-  
ληνικῆς, ὅπου οἱ λέξεις τονίζονται στὴ λήγουσα,  
τὴν παραλήγουσα καὶ τὴν προπαραλήγουσα· καὶ  
ὁ πλοῦτος τῶν γαλλικῶν ὁμοιοκαταληξίων εἶναι  
τεράστιος μπροστὰ στὴ φτώχεια τῶν νεοελληνικῶν,  
ὅπου ὑπάρχει ἀναρίθμητο πλήθος λέξεων οἱ  
ὅποτες δὲν ἔχουν οὔτε μίαν ἀντίστοιχὴν γιὰ νὰ  
ὁμοιοκαταληχτήσουν ἀπλῶς ἀπὸ τὸ τονισμένο  
φωνῆεν καὶ κάτω κι' ὄχι ν' ἀπαιτήσωμεν νὰ συμ-  
φωνῆ καὶ τὸ προηγούμενον σύμφωνα. Αὐτὸ, ση-  
μειώνω, ἔκαμε τὸ Σολωμὸν ν' ἀκολουθήσῃ τὴν  
ἰταλικὴν ἐλευθερίαν στὴν ὁμοιοκαταληξίαν κι' ὄχι  
τὴ γαλλικὴν ἀστυρότητα, καὶ τὴν ἐλευθερίαν  
αὐτὴ τὴν ἀκολουθήσῃ ἀπὸ τὸ μέγαλον Κορνάρου  
ἴσαμε τὸ μέγαλον Σολωμὸν, καὶ ἀπὸ τὸν τελευταῖον  
αὐτὸν ἴσαμε τὸν Παλαμᾶ καὶ τοὺς ἄλλους νεώ-  
τερους ποιητῆς· καὶ δὲν πιστεύω νὰ φρονῆ ὁ κ.  
Ρουσσέλ πὼς ὅλοι αὐτοὶ ἐκάμιναν λάθος κ' εἶχαν  
δίκιον οἱ καθαρηνουσιάνοι στιχουργοί, γιὰτὶ τό-  
τες θὰ πρέπει νὰ φρονῆ πὼς ἐσφάλανε κ' οἱ  
γίγαντες τῆς ἰταλικῆς καὶ τῆς ἰσπανικῆς ποιή-  
σεως! Πράγμα πού ὄχι μόνον νὰ τὸ παραδεχθῶ δὲ  
μπαρῶ, μὰ μήτε καὶ νὰ τὸ σκεπτῶ.

Ὅμοίως, ὁ κ. Ρουσσέλ χτυπάει τὴ μελέτην μου  
γιὰτὶ τῆς λείπει ἡ ἀστυρὴ ἐπιστημονικὴ φρα-  
σεολογία. Ὁ κ. Ρουσσέλ δὲν ἠθέλησε νὰ παρα-  
τηρήσῃ πὼς ἡ μελέτην μου δὲν ἐγράφηκε γιὰ  
πέντε-δέκα μόνον, μὰ μ' ἐκλαίκευτικὸν χαρα-  
κτῆρα καὶ μὲ πρόθεσιν νὰ διαβασθῆ ἀπ' ὅσο τὸ  
δυνατὸν περισσότερους. Καὶ τὸν ἐκλαίκευτικὸν  
αὐτὸν χαρακτῆρα τὸν διατηρῶ στὰ περισσότερα  
σχεδὸν ἀρθρα μου.

Ἐπίσης ὁ κ. Ρουσσέλ διαφανεῖ μαζί μου καὶ  
θεωρεῖ σωποῖς ἀπολύτως τοὺς ἐνδεκασύλλαβους:  
Καὶ πέφτω ἔμπροσ τῶν γονατιστῶν, χάμου.  
Νὰ σοῦ τὸ πῶς κ' ἐκείνην τοῦ λέει σάμα.  
καὶ μοῦ παρατηρεῖ πὼς ὁ ἰταλικὸς ἐνδεκασύλλα-  
βος εἶναι ὁμοιος μὲ τὸ γαλλικὸν δεκασύλλαβον, στὸν  
ὅποτον ἀρκοῦνε δύο τόνοι μόνον: τῆς τέταρ-  
τῆς συλλαβῆς καὶ τῆς τελευταίας. Καὶ ὅσο γιὰ  
τὸ γαλλικὸν δεκασύλλαβον, δὲν ἔχομεν καμμίαν ἀν-  
τίληψιν· μὰ γιὰ τὸν ἰταλικὸν ἐνδεκασύλλαβον — ἔτσι  
ἔχει καθιερωθῆ νὰ ὀνομάζεται, — κ' ἐπομένως γιὰ  
τὸν ἑλληνικόν, χρειάζονται τὸ λιγώτερον τρεῖς κύ-  
ριοι τόνοι, ἀλλήως ὁ στίχος θεωρεῖται ἀδύνατος,  
παρλυμένος. Κι' ὅταν σ' ἓνα ἀδύνατον στίχον το-



νίζονται διάμεσος συλλαβὴς με κύριους τόνους, τότες δημιουργοῦνται παρατονίες, καὶ ὁ στίχος αὐτὸς θεωρεῖται σφαλμένος.

Μὰ γιατί ἐπιμένω σὲ λεπτομέρειες; Ὁ κ. Ρουσσέλ ξεκινᾷ ἀπὸ μιᾶ σφαλμένωτα βίαση: δὲν καταδέχεται πόδες στὴ νεοελληνικὴ στιχουργία. Κι' αὐτὸ μπορεί νάβῃ σωστὸ γιὰ τὴ γαλλικὴ, ποὺ δὲν ἔχει παρὰ ἓναν ἀδύνατο τόνο στὴ λήγουσα τῶν λέξεων τῆς ἴσης γιὰ τὴ νεοελληνικὴ τὸ πρᾶγμα εἶναι τελείως διαφορετικόν. Ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα ἔχει ποικιλία ρυθμῶν, καὶ ἐπομένως ἔχει ποικιλία ποδῶν, οἱ ὅποιοι πλέκονται σύμφωνα μ' ὁρισμένους κανόνες. Ἡ ἀρχαία προσοδία, ὁ χρονικὸς χαρακτήρας τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γλῶσσας ἔχει ἀλλαχθεῖ με τὸν τονικὸν χαρακτήρα τῆς νεοελληνικῆς, καὶ οἱ χρονικὴ πόδες τῆς ἀρχαίας ἔχουν ἀντικατασταθῆ με τοὺς νεώτερον τονικούς. Ἐπίσης πόδες στὴ νεοελληνικὴ ἔχουμε πέντε: Δάκτυλος, ἀνάπαιστος, ἀμφίβραχος, ἰαμβὸς καὶ τροχαῖος. Οἱ τρεῖς πρώτοι πλέκονται κατὰ μονοποδίες, ποὺ καθενὶα διατηρεῖ τὸν κύριον τόνο τῆς, καὶ ἐπομένως κάθε στίχος ποὺ θὰ σχηματίζεται ἀπ' αὐτοὺς, πρέπει νάχη τόσους κύριους τόνους ἵσους καὶ πόδες ἐνῶ οἱ δύο τελευταῖοι πλέκονται κατὰ διποδίες, καὶ κάθε διποδία ἐπιβάλλεται νάχη ἓναν τόνο, ἀδιάφορον ἂν στὸν πρώτον ἢ στὸ δευτέρου πόδα, καὶ δὲν ὑπάρχει παρὰ μιᾶ μικρὴ ἐξαιρέση ποὺ παρουσιάζεται στὴν ἀρχὴ τῶν στίχων, — ἐξαιρέση ποὺ βασίζεται τελείως ἐπάνω στοὺς ρυθμικοὺς κανόνες. Ὅποιος ἀρνιέται αὐτὸ, δὲ μπορεί νὰ καταλάβῃ ποτὲ τὴ νεοελληνικὴ στιχουργία, γιατί τοῦ διαφεύγει ὁ χαρακτήρας τῆς. Κι' ὁ κ. Ρουσσέλ τὸ ἀρνιέται ἀπολύτως! Ἐπομένως εἶναι πολὺ φυσικὸ νὰ διαφωνῇ μαζί μου. Ὁ κ. Ρουσσέλ διαφωνεῖ ἐπίσης καὶ με τὰ ὅσα γράφω γιὰ τὴ χρῆσιν τῆς συνιζήσεως ποὺ κάνει ὁ Σολωμὸς στὴ στιχουργία τῆς πρώτης κερκυραϊκῆς περιόδου τῆς ποιησεῖς του, καθὼς καὶ με τὴν ἐκθλιφθεὶς ποὺ ἐφαρμόζει στὴν τελευταία. Ἐγὼ δὲν ἔκαμα ἄλλο παρὰ νὰ διαπιστώσω κατὰ ποῦ ἔκαμα ὁ Σολωμὸς, καὶ νὰ δείξω μιᾶν οὐσιαστικὴν διαφορὰ, ἀνάμεσα στὴν πρώτη κερκυραϊκὴ περίοδο καὶ στὴν τελευταία, ποὺ ὑπάρχει μέσα στὸ σολωμικὸ ἔργο. Ἄν ὁ κ. Ρουσσέλ δὲ θέλει νὰ τὸ ἰδῇ, ἐγὼ δὲ θὰ μπορέσω νὰ τὸν υποχρεώσω. Μὰ ὁ κ. Ρουσσέλ δὲν παραδέχεται καὶ τὸ πὼς ἀπὸ τὴ στιχουργία τῶν ποιημάτων τοῦ Σολωμοῦ μπορούμε νὰ καθορίσουμε ποτ' ἐγράφηκε περίπου τὸ κάθε ποίημά του. Ἄν ἐπιμένῃ νὰ μὴν τὸ βλέπῃ ὁ κ. Ρουσσέλ καὶ ἔπειτ' ἀπὸ τὴ μελέτη μου, τὸ μόνο ποὺ θάγα νὰ τοῦ συστήσω, εἶναι νὰ τὴν ξαναδιαβάσῃ. Μ' ἂν καὶ πάλι θὰ ἐξακολουθοῦσε νὰ μὴν τὸ βλέπῃ, τόσο φανερό ἄλλως τε, τότες ἀσφαλῶς τὸ σφάλμα δὲ μπορεί νάβῃ δικό μου.

ΓΕΡ. ΣΠΑΤΑΛΑΣ

Οἱ «Σύντομοι χαρακτήρισμοὶ τῶν Λογοτεχνῶν μας».

Σεβαστὲ μου κ. Διευθυντά τῆς «Ν. Ἑστίας».

Ἐπιτρέψατε, παρακαλῶ, σ' ἓνα συνεργάτη Σας λίγες λέξεις.

Δὲ με πειράζουν οἱ ἐπικρίσεις, ποὺ ἔχουν —

ἐννοεῖται — κάποια βίαση. Τὶς θέλω μάλιστα, γιατί τὶς νομίζω ὡς κεντρίσματα, ποὺ μ' ἀναγκάζουν νὰ τραβῶ πάντα ἐμπρός.

Ὁ κριτικὸς ὅμως τοῦ ἐπιτελείου Σας, ὁ ἄγνωστός μου κ. Π., μίλησε γιὰ τὸ τελευταῖο βιβλίο μου χωρὶς ἐξέπαινος νὰ τὸ πολυπροσέξῃ. Γιατὶ ἂν τὸ πρόσχε καλύτερα, φαντάζομαι (χωρὶς νὰ παραφέρωμαι ἀπὸ ἀξιοθρήνητον ἐγωϊσμό) πὼς ἴσως: Θὰ ξεδιάλυζε ἓνα ἕπος ξεχωριστὸ καὶ κάποιους καινούριους φραστικούς τρόπους. Θ' ἀντάμωνε συχνὰ πολλὰς ἀνείτητες, ἄρα πρωτότυπες, κρίσεις καὶ παρατηρήσεις γιὰ τὸν καθένα λογοτεχνία μας. Θὰ διαπίστωνε πὼς δὲν εἶμαι καὶ τὸσον εὐκόλος σὲ ἐπαίνους, ἀφοῦ κάθε φορὰ λέω «τὴ σκάφη σκάφη» καὶ πὼς γι' αὐτὸ οἱ κρινόμενοί μου δὲν ἔχουν λόγους νὰ μὴν εἶναι χολιασμένοι μαζί μου. Θὰ σταματοῦσε μπροστὰ σ' ἐνδιαφέροντα λογοτεχνικά ζητήματα, ποὺ τὰ πραγματεύομαι παρεκβατικὰ καὶ ποὺ θάπρεπε νὰ τὰ συζητήσῃ ὁ κριτικὸς με ἀπάθεια. Θὰ δικαιολογούσε καὶ δὲ θὰ ἐπέκρινε τὴ συντομία μου, ἀφοῦ τὸ βιβλίο μου ἐπιγράφεται «Σύντομοι χαρακτήρισμοί».

Ἀκόμη τολμῶ νὰ νομίζω πὼς ὁ κ. Π. θὰ ἔπρεπε νὰ χαρῆ πραγματικὰ γιατί οἱ νεώτεροι ἄρχισαν με στοργικὸ ἐνδιαφέρον καὶ χωρὶς υποκριτικὰς διαθέσεις νὰ ἐρευνοῦν τὸ ἔργο τῶν πρὸ ἡλικιωμένων λογοτεχνῶν μας καὶ νὰ καταγίνονται νὰ κάμουν, ὅσο μπορούν, τὸ ξενόπληκτο Κοινὸ μας νὰ τοὺς γνωρίσῃ σὲ γενικὰς γραμμὰς, νὰ τοὺς μελετήσῃ καὶ νὰ τοὺς ἀγαπήσῃ καὶ τιμῆσῃ κερπούμενα.

Ἄν τώρα στὴν προσπάθειά μου αὐτὴ, τὴ χωρὶς ἀξιώσεις, δὲ μιμῆθηκα τὸν ὑπερκριτικὸν τόνο τοῦ κ. Π. καὶ ὅλων τῶν «ἐν ἀρνήσει» συνυδέλων του, ποὺ λέει πὼς τοὺς προτίμῃ ἀπὸ μένα, — αὐτὸ τὸ νομίζω κατόρθωμά μου καὶ θέλω νὰ ὑπερηφανεύομαι γι' αὐτὸ. Μέσα σὲ τόσους μεγάλους κριτικούς ποὺ ἔχουμε, ἄς ξεμυτήσῃ κι' ἓνας μικρός, ἀδερφέ... Ἄλλωστε μ' ἐκείνους τὶ προκοπὲς εἶδαμε;

Με πολλὴ τιμὴ κι' ἀφοσίωση

ΜΙΧ. Γ. ΠΕΤΡΙΔΗΣ

Μέγαρον 22—1—28.

Σ. τ. Ν. Ε.—Ζητοῦμεν συγγνώμην ἀπὸ τὸν συνεργάτην μας καθηγητὴν κ. Μ. Πετριδῆν, διότι, ἀπὸ τὸ ἀνωτέρω του γράμμα, παρελείψαμεν μερικὰς ὑπεράγαν ζωηρὰς φράσεις, με τὰς ὁποίας θὰ μᾶς ἦτο ἀδύνατον νὰ τὸ δημοσιεύσωμεν. Καὶ ἡμεῖς ἠθέλαμεν ν' ἀκουσθῇ ἡ διαμαρτυρία αὐτῆ τοῦ συγγραφέως τῶν «Συντόμων χαρακτήρισμῶν», οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν πραγματικῶς μιᾶν ἐντιμον ἐξαιρέσειν μεταξὺ τῶν συγχρόνων κριτικῶν, διότι δὲν ἀρνοῦνται καὶ δὲν περιφρονοῦν τὰς παλαιὰς ἀξίας, ἀλλὰ τὰς σέβονται καὶ τὰς ἀναγνωρίζουν. Τοῦτο ἄλλως τε εἶναι καὶ τὸ κυριώτερον προτέρημα τοῦ βιβλίου, τὸ ὅποιον, παρὰ τὰς τυχόν ἐλείψεις του, ἔχει καὶ ἄλλα πολλὰ.

Διαλέξεις με ἀπαγγελίαν

Ἡ κυρία Γεωργία Ἀμπελᾶ-Τερέντσιο εἶχε τὴν ὀρατὴν πρωτοβουλίαν μιᾶς σειρᾶς διαλέξεων με ἀπαγγελίαν, περὶ τῶν καλύτερων ἐλλήνων

ποιητῶν. Αἱ δύο πρώται θὰ γίνουν εἰς τὸν «Παρνασσόν». Καὶ τὴν μὲν Τετάρτην, 8 Φεβρουαρίου, θὰ διμύλησῃ ὁ κ. Σίμος Μενάρδος περὶ Κάλβου, τὴν δὲ 16 τοῦ ἰδίου μηνὸς ὁ κ. Ἄντ. Μάτεσις περὶ Σολωμοῦ. Καὶ κατὰ τὰς δύο διαλέξεις ἡ κυρία Γεωργία Ἀμπελᾶ-Τερέντσιο, τῆς ὁποίας εἶναι γνωστὴ ἡ τέχνη, θάπαγγελη, τὴν μὲν πρώτην τέσσαρας ὠδὰς τοῦ Κάλβου, — καὶ εἶναι ἴσως ἡ πρώτη φορὰ ποὺ θ' ἀπαγγελθοῦν καλλιτεχνικῶς «κάλβεια μέτρα», — τὴν δὲ δευτέραν πέντε ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ δύο με ὑπόκρουσιν ἄρκας.

Ἐλπίζομεν δτι θὰ κινήσουν πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον αἱ φιλολογικαὶ καὶ καλλιτεχνικαὶ αὐταὶ ἀπογευματιναί.

### Ἄμφοιν μῦθον ἀκούσεις

Ἐλάβομεν τὸ ἀκόλουθον γράμμα, τὸ ὅποιον δημοσεύομεν ὡς ἀπληροῦν πραγματικῶς τὴν γνώμην πολλῶν:

Ἀγαπητὴ «Νέα Ἑστία»,

Ὁ Γοργίας ἔστὸ τελευταῖο τεύχος σου, ἀποπεριώμενος, καθὼς λέγει, ἐπανόρθωσιν τῶν παραλείψεων τοῦ κ. Παράσχου, γράφει μεταξὺ ἄλλων:

«Ἄφισε δὰ τὸ τεράστιον ἐκεῖνο «Ἡμερολόγιον τοῦ Θανάτου» τοῦ κ. Μοσχονᾶ, τὴν μεγαλυτέραν κατ' ὄγκον λυρικὴν συλλογὴν τοῦ κόσμου, μὲσ' ἀπὸ τὴν ὁποίαν — πολλοὶ τὸ ἰσχυρίζονται — περνᾷ «σὰ μὰ πνοὴ μεγαλοφυΐας».

Ἄφνω ἂν καὶ εἶμαι ἀπολύτως ἀναρμόδιος, ἀλλὰ διότι ἔτυχε μεταξὺ τῶν ἄλλων νὰ διαβάσω καὶ τὸ «Ἡμερολόγιον τοῦ Θανάτου», νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ ἔχω δυὸ παρατηρήσεις. Ἡ πρώτη εἶναι ποὺ τὸ «Ἡμερολόγιον τοῦ Θανάτου», κατὰ τὴν γνώμην μου, ποὺ εἶναι γνώμη καὶ μερικῶν ἄλλων, εἶναι ἡ μεγαλύτερη λυρικὴ συλλογὴ τοῦ κόσμου ὄχι μόνον κατ' ὄγκον, ἀλλὰ καὶ κυρίως κατ' οὐσίαν. Ἡ δευτέρα εἶναι ποὺ μέσα τῆς δὲν περνᾷ «σὰν μιᾶ πνοὴ μεγαλοφυΐας», ἀλλὰ βέβαιον ἐδραῖον καὶ σταθερὰ ὀλόκληρη μεγαλοφυΐα.

Τὴν ἀπόδειξιν μᾶς τὴν δίδουν ἀμέσως τὰ κείμενα:

### ΤΟ ΦΤΩΧΟ ΑΝΤΡΟΓΥΝΟ

«Σβῦσε τὸ φῶς, σβῦσε καὶ τὸ καντήλι,  
Δὲν θέλουν φῶς οἱ ἄγριοι καὶ οἱ Θεοί,  
Καὶ δάγκωσε τὸν πόνο σου ὅτ' ἀ χέλλη  
Καὶ βάλε τὸν γλυκὰ νὰ ποιμηθῇ.  
Πῶς, πιστὴ συντρόφισσα στὴν πείνα,  
Στὴ δυστυχία ταῖρι μου ἀκριβῶ,  
Τῆς νύκτες σου τὰ ρόδα καὶ τὰ κρένα  
Στὴ φτώχεια μου ἓνα-ἓνα τὰ μαδῶ.  
Μᾶς ἔμεινε ἡ τιμὴ καὶ τὸ στερόν μας  
Τὸ ψιχουλό μᾶς τῶφραγεν αὐτῆ  
Αἰσιόφυχη ἡ ψυχὴ στὸ σκέλεθρόν μας  
Καὶ δύναμη δὲν ἔχει οὔτε νὰ βγῇ».

### Ο ΑΜΠΕΛΟΥΡΓΟΣ

Ἦ αἰθέριε Βάνχε, φτερωτέ, ποῦν πετᾷς,  
Καὶ σὺμπέλια τραγοῦδι μετρημένο σκορπᾷς,  
Καὶ γυρεύεις νὰ σβόσης τὴ φωνὴ ὅτ' ἔρασι,  
Κάποιος μάννας ἐσὺ σαι μιὰ αἰώνια εὐχή,

Μακρυνὸ παραμῦθι καὶ ἱστορία παληά,  
Καὶ τρυγᾷς τὸν ἀέρα με γεμάτη καρδιά!  
Σειλητῶν καὶ Σατύρων γέρω σου εἶνε χορὸς  
Καὶ Βαυχίδων, Μαινάδων σάρκα, κῦμα καὶ ἀφρός.  
Πρῶτὴ ρῶγα γυαλίζει, πρῶτος σὺ τὴν θωρεῖς,  
Γλυκὰ μάτια τῆς κάνεις καὶ γλυκὰ τὴν καλεῖς,  
Καὶ δὲν εἶνε μιὰ ρῶγα, ποῦν κρυφὰ φανερὰ  
Δὲν σοῦ δίνεται ἀκέρη, καὶ δὲν εἶνε οὔτε μιὰ,  
Ποῦ δὲν σοῦ εἶνε ἓνα πάθος, ποῦ δὲν σοῦ εἶνε  
[πιστῆ,

Καὶ ἀπ' ὅλες τὰς ρῶγες βγάξεις Θεῶ κρᾶσι! (\*)

Μοῦ φαίνεται δτι τόση τεχνικὴ ἀριότης, τόση ποιητικὴ τελειότης, τόσο αἰσθημα, τόσοσ λυρισμός δὲν βρίσκειτ' εὐκόλα οὔτε ἔς τὰ καλύτερα ἔργα τῶν μεγαλειτέρων ποιητῶν τοῦ κόσμου. «Ὁ Ἀμπελουργός» σὰ συμβολικὸν ποίημα μπορεί, μολονόπου εἶνε σχεδὸν ἐπίγραμμα, νὰ σταθῇ χωρὶς φόβο πλάι ὅτ' ἄν «Κορυδαλὸ» τοῦ Σέλλει. Καὶ νὰ φαντασθῇ κανεὶς ὅτι τέτοια ποιήματα εἶνε περισσότερ' ἀπὸ 300 ἔς τὸ ἔργο τοῦ κ. Μοσχονᾶ, καθέναν με δικὴν του χάρη, με δικὸν του ρυθμὸν, με δικὴν του ἀξία. Τὸ μόνο λάθος τους — λάθος κολοσπαιτο, ἀλήθεια, — εἶνε πὼς ἐγράφτηκαν Ἑλληνικῶς. Ἄν ἦταν γραμμένα Γαλλικὰ ἢ Γερμανικὰ ἢ καὶ Ἀγγλικὰ, θὰ χαλοῦσαν κόσμον καὶ ἢ κριτικὰς ποὺ θὰ γράφονταν γι' αὐτὰ θὰ περνεῦσαν ἔς τὸν ὄγκον τὸ βιβλίου.

Ὅποσοδήποτε θὰ εἶμαι εὐτυχῆς ἂν φιλοξενηθῇ τὸ σημεῖμά μου αὐτὸ σὲ μιὰ γωνιά σου καὶ γίνῃ ἀφορμὴ μιᾶς πλατυτέρας ἀνάλυσης καὶ μιᾶς βαθυτέρας ἐρευνας ἐνὸς βιβλίου ποὺ τιμᾷ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ με τὸ παραπάνω, καὶ ποῦ, ὡς σήμερον, δὲν τὸ πρόσχεαν οἱ εἰδικοί — ὅσο μπορῶ νὰ ξέρω ἐγώ, — καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὁ Παλαμᾶς, ὁ εἰδικότερος ὄλων.

Μ' ἐκτίμησιν

ΗΛΙΑΣ ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐφηγητὴς  
τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

## Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

### ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Hermann Sudermann «Ἡ γυναίκα τοῦ Στέφφεν Τρόμχολτ». — Werner Jansen «Τὰ παιδιὰ τοῦ Ἰσραήλ». — Joseph Ponten «Οἱ φοιτηταὶ τῆς Λυών». — Hans Meisel «Torsten».

Ὁ Χέρμανν Σούντερμανν, μ' ὄλον ποῦ γιόρτασε πρὸ ὀλίγου τὴν ἑβδομηκονταετηρίδα του, δὲν ἔπαυε νὰ γράφῃ με τὴν ἰδίαν ὁρῆ καὶ δεξιοτεχνία ὅπως καὶ πρὶν. Τὸ τελευταῖον του μυθιστόρημα, ποῦ ἐξέδωσε ὁ οἶκος Ἰκότα στὴν Στουτγάρτη, εἶναι «Ἡ γυναίκα τοῦ Στέφφεν Τρόμχολτ» μιὰ ἐρωτικὴ ἱστορία, ὅπου ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει τὸ πρόβλημα τοῦ γάμου τῶν καλλιτεχνῶν καὶ ὅπου φέλνει ἀληθινὸν ὕμνον στὴν ἀληθινὴν γυναίκα με τὴν δυνατὴν ψυχὴ καὶ τὴν ἀγνήν καρδιά.

Περισσότερη ὅμως ἐπιτυχία ἀπὸ τὰ ψυχολο-

(\*) Ὁ ἐπιστολογράφος παραθέτει ἀκόμη καὶ τὸ ποίημα «Ἡ Γῆ καὶ ὁ Γεωργός».



γράφεται ότι έχουν τὰ ιστορικά μυθιστορήματα. Ἔτσι ὁ Βέρνερ Γιάνσεν στὸ νέο του μυθιστόρημα «Τὰ παιδιὰ τοῦ Ἰσραὴλ», διαλέγει ὡς ἥρωα τὸν Μωϋσῆ. Μᾶς παρουσιάζει τὸν Ἑβραῖο νομοθέτη ὡς ἀνοικτιστὴ καὶ πρόμαχο τῆς θρησκείας παρὰ τὴν φωνὴ τοῦ αἵματος. Πῶς πολεμᾷ καὶ νικάει ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτοῦ του παρ' ὅλη τὴν ἀντίδραση τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς ἀνατροφῆς του. Ὁ γιὸς ἐνὸς Ἑβραίου βεζύρη καὶ τῆς Αἴγυπτίας βασιλοπούλας ποῦ ἔχει ὀρισθῆ ἀπὸ τὸν Φαραῶ ὡς ὁ διάδοχος τοῦ θρόνου, ἐγκαταλείπει ὅλα γιὰ νὰ ὀδηγήσῃ τὸν δυστυχισμένο καὶ σκλάβο λαὸ του στὴν Χαναάν. Ὅπως φαίνεται, τὸ μυθιστόρημα αὐτὸ δὲν εἶναι ἱστορικὸ ὑπὸ τὴν ἀπόλυτη ἐννοια τῆς λέξεως. Ἀλλ' ὅμως ὁ Γιάνσεν ἔχει πολὺ ἀνεξάρτητο δημιουργικὸ πνεῦμα ὥστε νὰ σκλαβώσῃ τὴν ἔμπνευσί του. Σ' αὐτὸ τὸ ἔργο τὰ ἔξωτερικὰ ἱστορικὰ γεγονότα ποῦ περιγράφονται εἶναι ἔξ ἴσου σημαντικὰ μὲ τὰ ἔσωτερικὰ συναισθήματα τοῦ ἥρωος καὶ τὴν πάλη ποῦ γίνεται μέσα του. Τὰ γερμανικὰ φύλλα ἐκφράζονται μὲ ἐνθουσιασμό γι' αὐτὸ τὸ μυθιστόρημα καὶ τὸ χαρακτηριστικὸν ὡς τὸ «ἀνδρικότερον» τῆς σύγχρονης φιλολογίας καὶ συγχρόνως τὸ πῶς ποιητικὸ καὶ δημιουργικὸ.

Ἰστορικὸ μυθιστόρημα ἔγραψε καὶ ὁ νέος Γερμανὸς ἀκαδημαϊκὸς Γιόζεφ Πόντεν, μὲ θέμα τοὺς θρησκευτικοὺς πολέμους κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Καλβίνου. Στους «Φοιτητὰς τῆς Ανιόν» ὁ Γερμανὸς συγγραφεὺς μᾶς δείχνει πῶς οἱ νέοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ἐδίσταζαν γιὰ τὴν θρησκευτικὴν τους πεποιθῆσιν νὰ θυσιάζουν τὴν ἐλευθερίαν τους καὶ ἀκόμη τὴν ζωὴ τους.

Τὸ βραβεῖο Κλάιττ δόθηκε φέτος σ' ἓνα ποιητὴ εἰκοσιεπτά ἐτῶν, τὸν Χάνς Μάιζελ, γιὰ τὸ ἔργο του «Torstenson». Ἡ ἐκθεσις τῆς κριτικῆς ἐπιτροπῆς ἀναφέρει, ὅτι τὸ ἔργο τοῦ Μάιζελ εἶναι ἓνα βιβλίον φαινομενικὰ ἐκτὸς τόπου καὶ χρόνου καὶ ὅμως ἐντελὸς σύγχρονον, μὴ διήγησι ὅπου βλέπομε τὴν σύγχρονη νεολαία στὴν δίνη τῆς ἐποχῆς μας, μὴ εἰκόνα τῆς Ἀνατολῆς μὲ τοὺς λαοὺς της, μὲ τίς πόλεις τῆς Κουρλανδίας καὶ τίς στέπες τῆς Ρωσίας. Σ' αὐτὰ τὰ λόγια πρέπει νὰ προστεθῇ ὅτι στὸ βιβλίον αὐτὸ φαίνεται πολὺ ἀκόμη ἡ ἀπειρία καὶ ἡ νεανικὴ ἡλικία τοῦ συγγραφέως του, εἶναι ὅμως ἀπὸ τὰ ἔργα ποῦ προκαλοῦν σκέψεις καὶ τραβοῦν τὴν προσοχὴ καὶ τοῦ πᾶν διαβασμένου ἀναγνώστη.

T.

## Ἡ ΜΟΥΣΙΚΗ

Ὁ Κορτώ στὰς Ἀθήνας.— Μιὰ Βιεννέζα καλλιτέχνης τοῦ τραγουδιοῦ.— Πνευματικὰ καὶ βέβηλα κονσέρτα

Αὐτὴ ἡ τελευταία μουσικὴ ἑβδομάς ἀνήκει δικαιοδικαῶς στὸν Ἀλιφρὲ Κορτώ, τὸν μεγάλον καλλιτέχνην τοῦ πιάνου, ποῦ εἶνε ὁ μόνος σχεδὸν σύγχρονος ἀντιπρόσωπος τῆς μουσικῆς ἀνυψώσεως καὶ τοῦ ἰδεαλισμοῦ. Ὅσοι ἀγαποῦν τὸν ἰδεαλισμὸν στὴν τέχνη πέρασαν τῆς ἡμέρας αὐτῆς μὲ τὸ θεῖο ἀκουσμα τοῦ Γάλλου πιανίστα, στυγνὴς συγκινήσεως ἀπὸ τῆς βαθύτερης

καὶ εὐγενέστερης ποῦ ἓνας καλλιτέχνης μπορεῖ νὰ μεταδώσῃ. Ὁ Κορτώ εἶνε ὁ μεγάλος ρομαντικὸς τοῦ πιάνου. Ἐνας λυρικὸς ποιητὴς τοῦ ἤχου, ἓνας ἀληθινὸς ἀποκαλυπτής, ποῦ μὲ τὸ παῖξιμό του μᾶς ἀνοίγει τὴ χροσόπορτα τοῦ αἰῶνος τῶν μεγάλων μουσικῶν συγκινήσεων, καὶ μᾶς καλεῖ στὴ βαθύτατη μουσικὴ λειτουργία. Ἔβνε ὁ ἀγνότερος λυριστὴς τοῦ ἤχου. Δὲν τὸν γνώρισαν ὅμως ὡς τὰ βράβη τῆς τέχνης του, ἐκεῖνοι ποῦ τὸν ἀκουσαν μόνον νὰ παίξῃ πιάνο. Γιὰ νὰ γνωρίσῃ κανεὶς ὀλοκληρωτικὰ τὴ μεγάλη μουσικὴ ψυχὴ τοῦ Κορτώ, πρέπει ν' ἀκούσῃ τῆς μουσικῆς ἐρμηνείας ποῦ δίνει κάθε καλοκαίρι στὸ Παρίσι γιὰ νὰ ξεκουράζονται ἀπὸ τοὺς καλλιτεχνικοὺς γύμους τοῦ στὸν κόσμον ὅλου τοῦ χρόνου. Ἰσοδύναμες, ἂν ἔχι ἀκόμη ἀνώτερες ἀπὸ τὰς ἐκτελέσεις του στὸ πιάνο, εἶνε ἡ μουσικὴς του ἀναλύσεις. Ἐκεῖ ἀποκαλύπτεται ὁ βαθύτατος ποιητικὸς ἀνατόμος τοῦ μουσικοῦ αἰσθηματος καὶ τοῦ πάθους. Ἐκεῖ μᾶς φανερώονται ὅλη τὴ μουσικὴ του φλόγα. Δὲν θὰ ξεχάσω ποτέ ἓνα ὄρισμό του γιὰ τὴ μουσικὴ, ποῦ διστάζω πῶς νὰ τὸν μεταφράσω στὴ γλῶσσα μας, γιὰ τὴ φροβούμαι μήπως χαθῆ ἡ βαθειὰ ἐννοια τῆς φράσεως:

La musique doit être contagieuse, dangereusement, sublimement!

Ἡ μουσικὴ τέχνη τοῦ Κορτώ εἶνε ἀληθινὰ μεταδοτικὴ, ἐπέρτατα καὶ ἐπικινδύνως μεταδοτικὴ. Τὸ αἰσθάνθηκα αὐτὸ βαθειὰ ὅσοι τὸν ἀκουσαν αὐτῆς τῆς μέρας, ὅσοι μέθυσαν τὴν ψυχικὴ μέθη ποῦ μεταδίδει τὸ παῖξιμό του, ὅσοι βυθίστηκαν ὀλόψυχα στὴ λυρικὴ του ἐξομολόγησι...

Γιὰ κάθε ἄλλο μπορεῖ νὰ μιλήσῃ ὁ κριτικὸς τῆς τέχνης τοῦ Κορτώ, παρὰ γιὰ πιάνο. Τὸ πιάνο ἐξαφανίζεται, καὶ ὁ πιανίστα ἐπίσης. Μένει μόνον ὁ ἰδεώδης λυρικὸς ἐρμηνευτὴς τοῦ Σοπέν, τοῦ Σούμαν, τοῦ Ντρεμπουσσύ, τοῦ Λιστ, ἐκεῖνος ποῦ ἐνσωματώνει ἀλλὰ καὶ πνευματοποιεῖ συγχρόνως καὶ ἐξαυθάνει τὴν σκέψιν καὶ τὸ αἰσθημα τοῦ δημιουργοῦ-συνθέτου. Ἐκεῖνος ποῦ ρίχνει ἐπάνω στὸ ἔργον ἄπλετες τῆς ἀκτίνες τοῦ μουσικοῦ προβολέως τῆς ψυχῆς του, ὑπερούσια χρωματισμένες μὲ ὅλας τὰς ἰριδώσεις τοῦ οὐρανοῦ τόξου τῆς μουσικῆς ψυχῆς του. Οἱ ἐξ' ἐπαγγέλματος πιανίστα χάνουν κάθε συναισθησιν τῆς τελειότητος τοῦ τεχνικοῦ μηχανισμοῦ του, ὁ ὁποῖος καταντᾷ ἀσύλληπτος καὶ σ' ἐκείνους ποῦ κατέχουν ὅλα τὰ μυστικὰ τοῦ πιάνου διότι τὸν τεχνικὸν μηχανισμόν τοῦ Κορτώ ὑπερακοντίζει σὲ κάθε του ἐκτέλεσι ὁ ψυχικὸς καὶ διανοητικὸς μηχανισμὸς του, ὁ ἀπειροσύνθετος καὶ ἀπειρόπλοκος στὴν ἐρμηνεία τῆς συμβολικῆς γλώσσας τῶν τόνων, σὲ ὅλη τὴν ἐντασι καὶ τὴν ἔκτασι τῶν μουσικῶν νοημάτων καὶ τοῦ αἰσθηματος.

Ἔτσι, ἡ θαυμασιὰ βιητονοζιτὲ τοῦ λυρικοῦ αὐτοῦ καλλιτέχνη καταντᾷ ἐδιόρατη ἐμπρός στὸν ἔντονον ψυχισμόν ποῦ σκορπίζει κάθε ἐρμηνεία του. Κάτω ἀπὸ τὰ μαγεμένα του δάκτυλα ἡ τέχνη ἀκτινοβολεῖ, γίνεται φῶς, κύματα μουσικά, θάμβη τῆς ψυχῆς, χρώματα τοῦ ἤχου

φουγαλέα. Τὸ μαγεμένο δάκτυλο, τὰ μαγεμένα χέρια! Τὰ μόνα ἄξια, νὰ ὑποκαταστήσουν στὴς ἡμέρας μας τὰ χλωμά, τὰ θλιμμένα χέρια τοῦ Σοπέν... Νὰ τᾶκουσε ἄρα, γε κάποτε ὁ Κορτώ, σὲ κάποιον ἀποκαλυπτικὸν ὄνειρον μουσικῆς παραίσθησεως: τὰ φασματιώδη χέρια τοῦ Σοπέν, ὅπως ἐπαίξαν στὸ ἱστορικὸ ἐκεῖνο «Ἐρᾶρ» στὸ Παρίσι; Πῶς κατορθώνει νὰ μεταδίδῃ, αὐτὸς μόνος, τόσο ἀκέραια τὴ θλιβερώτατη δόνησι τῆς μουσικῆς του ἀναπαλήσεως; Ὁ Κορτώ ἀλλάζει ἐντελῶς ὑπόστασιν ὅταν παίξῃ Σοπέν.

Νύνεται τοὺς θείους πέπλους τῆς Σοπενικῆς μελαγχολίας. Γίνεται ὁ τραγουδιστὴς ὁ θερμὸς, ὁ γλυκόλαλος, ὁ δακρυστάλαχος, ὁ ἀνήσυχος, ὁ παθητικώτατος, ὁ νοσταλγικὸς, ὁ τρυφερός, ὁ ἐλεγειακός, ὁ μάγος. Κανεὶς ἄλλος πιανίστας στὸν κόσμον δὲν μπορεῖ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴ Σονάτα τοῦ θανάτου, τὸ μοναδικὸ αὐτὸ ἔργο τοῦ Σοπέν στὴ μουσικὴ φιλολογία, ὅπως τὴν ἀκούσαμε προχθὲς ἀπὸ τὸν Κορτώ.

Καὶ ὅταν διαλύθηκε ἡ Σοπενικὴ παραίσθησις καὶ ἡ Σοπενικὴ μαγεία, ἔγινε πάλιν ἄλλος, ὁ ἐξάιστος αὐτὸς ὑποκειμενικὸς καλλιτέχνης. Ἐγινε ὁ ὑπέροχος ἐμπροσειονιστὴς ζωγράφος τῶν μουσικῶν εἰκόνων ποῦ ὑποβάλλει ὁ Ντρεμπουσσύ στὰ περίφημα «Προλούδια», μὲ τὴν ἀπαράμιλλην ἐναλλαγὴν τῶν μουσικῶν δυναμισμῶν, καὶ τὴν ἀνιστόρησι τῶν μουσικῶν θρύλων.

Στὰς «Συμφωνικὰς Σπουδὰς» τοῦ Σούμαν τὸ πιάνο τοῦ Κορτώ, ποῦ θρηνοῦσε πρὶν καὶ τραγουδοῦσε καὶ ἰκέτευε, τώρα ἔτρεμε κάτω ἀπὸ τὰ παντοδύναμα ἀνδρικό του χέρια. Πότε ἔσβυσε τὸ ὄνειρον, καὶ πότε ξύπνησε μέσα του τὸ περίφημον αὐτὸ θυμωδὸν λεοντάρι; Καὶ στῆς Ἰσπανικῆς συνθέσεως τοῦ Ἀλμπενίξ, ὅλη ἡ πλαστικότης τῶν ρυθμῶν περνοῦσε μὲ μιὰ συναρπαστικὴ δύναμη, φωτισμένη μὲ τὰ φλογερότερα χρώματα τοῦ μουσικοῦ πάθους.

Μάταια θ' ἀναζητήσωμε σήμερον τὸ μυστικὸν τῆς τεχνοτροπίας τοῦ μάγου αὐτοῦ καλλιτέχνη. Τὸ μυστικὸν αὐτὸ εἶνε ἀσύλληπτον. Ἐδρεῖται μέσα στὴν εὐγένεια τῆς καλλιτεχνικῆς καταγωγῆς τοῦ Κορτώ—μιὰ εὐγένεια αἰώνων ἐντατικῆς καλλιέργειας. Μιὰ εὐγένεια ποῦ πηγάζει ἀπὸ τὴν ὑπέροχη «ἐρμηνεία» τοῦ Λατινικοῦ πνεύματος, ποῦ καταυγάζεται ἀπὸ τῆς ἀκτίνες τοῦ συγκεκριμένου φρακοῦ ὅλων τῶν πολιτισμῶν, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται Γαλλικὸς πολιτισμὸς. Ὁ καλλιτέχνης Κορτώ πηγάζει μέσα ἀπὸ τὴν Γαλλικὴν ψυχὴ, καὶ ἡ ψυχὴ αὐτὴ εἶνε τὸ θαῦμα!

\*\*

Ἀλλὰ στὴν τέχνη, καὶ ἰδιαίτερος στὴ μουσικὴ, ὀφείλει ὁ καθένας νὰ εἶνε πανθειστής. Ἐννοῶ μ' αὐτὸ, ὅτι πρέπει ν' ἀγαπᾷ ὅλες τῆς σχολῆς, ὅλες τῆς μουσικῆς θρησκείας, ἀκόμη καὶ ὅλες τῆς αἰρέσεις. Ἀλλ' ὅμως εἶνε ἀδύνατον νὰ βρῆ διέξοδο μέσα στὰ παγκόσμια ρεύματα ποῦ κατακλύζουν τὸν κόσμον, καὶ ζωογονοῦν μὲ τὴν θερμὴ τους παλίσροια τὴ θεία τέχνη ἀνανεώνοντας διαρκῶς τοὺς τρόπους τῆς σ' ἓνα αἰώνιο δημιουργικὸ κύκλον.

Ἡ Βιεννέζικη σχολὴ τοῦ τραγουδιοῦ, τῆς ὁποίας μιὰ ἀπὸ τῆς ἐξοχώτερας ἀντιπροσώπου

εἶνε ἡ λυρικὴ καὶ ἑλαφρὰ μαζὴ σοπράνο Γερτρούδη Φαίρστελ, βασιζέται κυρίως στὴν φωνητικὴ ἀσφάλεια, στὸ γερὸ καὶ ἀσάλευτο «κτίσιμο» τῆς φωνῆς ἐπάνω σὲ σταθερὸς βάσεις. Ἡ ὁμοιογενεια καὶ ἡ ὁμαλότης εἶνε τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς γνωρίσματα. Στὴν πρώτης γραμμῆς καλλιτέχνητα ποῦ ἀκούσαμε αὐτῆς τῆς μέρας στὰς Ἀθήνας, καὶ ἡ ὁποία εἶνε τιμημένη μὲ τὸν τίτλον τῆς «Kammersängerin», εἶδαμε νὰ προβάλλουν ἀνάγλυφες ὄλες ἡ χαρακτηριστικῆς αὐτῆς ἀρετῆς. Χάρις σ' αὐτῆς, ἡ κ. Φαίρστελ κατορθώνει νὰ διατηρῆ μιὰν ἀνοιξιάνικη ἀνθησι καὶ νεότητα στὴ φωνὴ τῆς, σὲ μιὰ ἡλικία στὴν ὁποίαν ἡ φωνὴ ἄλλων ἀοιδῶν εἶνε μιὰ μελαγχολικὴ ἀνάμνησις μόνον. Στῆς ἄριες τοῦ Μότσαρτ ἀπὸ τὸν «Μαγεμένον Ἀδλὸν» καὶ τὸς «Γάμους τοῦ Φιγκαρόν», ἡ μουσικὴ δροσιά καὶ ἡ πλαστικότης τῆς φόρμας ποῦ προβάλλει ἀνάγλυφον στὸ τραγοῦδι τῆς, ἦσαν ἀπαράμιλλες. Στῆς μελωδίαις τοῦ Γκρήγκ καὶ τὰ ἐρωτικὰ βάλς τοῦ Μπράμς τὸ μελαγχολικὸν θέλητρο μᾶς ῥόδινης ἀναπολήσεως προσέδιδε στὴν τέχνη τῆς μιὰν ἰδιαίτην χάρι. Ἀλλὰ ἡ λαμπερὴ μουσικὴ δεξιοτεχνία, ποῦ θαμβώνει ὅλον τὸν κόσμον ἀνεξαρτήτως μουσικῆς διαβαθμίσεως, φάνηκε ὅταν ἡ Βιεννέζα καλλιτέχνης τραγοῦδησε τὸ περίφημον βάλς τοῦ Γιόχαν Στράους ἀπὸ τὸ «Wiener-Wald» καὶ παρέσυρε τὸ ἀκροατήριόν της σὲ θυελλώδεις ἐκρήξεις ἐνθουσιασμοῦ. Ἡ κ. Φαίρστελ θὰ μπορούσε νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ἓνα φαινόμενον φωνητικῆς ἀντοχῆς καὶ δεξιοτεχνίας.

\*\*

Δύο καθαρῶς «πνευματικὰς» συναυλίας, ἀντιθέτως πρὸς τὰ «βέβηλα» κονσέρτα ὅλης τῆς μουσικῆς ἐποχῆς, μᾶς ἔδωσαν ἡ χορωδία Ἀθηναίων μὲ τὸν ἀκατάβλητον διευθυντὴν τῆς κ. Φ. Οἰκονομίδην: τὸ γνωστότατον στὸν κόσμον ἀλλὰ πρῶτην φορὰν ἐκτελούμενον στὰς Ἀθήνας ὁρατόριον «Μεσσίας» τοῦ Χαίντελ, καὶ τὸ «Γερμανικὸν Ρέκβιεμ» τοῦ Μπράμς.

Ἡ θεόπνευστη μουσικὴ, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Προφητάνακτος Δαβὶδ, διὰ μέσου τῶν μουσικῶν αἰώνων τοῦ Παλεστρίνα, τῶν μεγάλων Γερμανῶν ἀναμορφωτῶν, μὲ τὰ μουσικὰ φρούρια τοῦ Μπάχ, τοῦ Χαίντελ, τοῦ ἀποκαλυπτοῦ Μπετόβεν, μὲ τὸν πρωτόφαντον νεομυστικισμόν τοῦ Βάγνερ καὶ τὸν μουσικὸν ἔξαγνισμόν τοῦ Σεζάρ Φράνκ, μέχρι τοῦ Χόνεγκερ, τοῦ μεγαλοφθοῦς αἰρετικοῦ τῶν ἡμερῶν μας, σημείωσε τόσους σταθμούς, καὶ ἀνύψωσε μνημεῖα μουσικῆς ἀκατάλυτα, ποῦ κλείνουν μέσα τους ὅλας τὰς ἡχοῦς τῶν χριστιανικῶν αἰώνων. Ἡ μουσικὴ αὐτὴ θρησκεία, ποῦ ἀπεκρυστάλλωσε σὲ μνημειώδη δημιουργήματα τὰ σύμβολα τῆς χριστιανισμῆς γιὰ τὴν αἰωνιότητα, συνεχίζει ἀδιάσπαστα τὴν ἄλυσιν τῶν προαιωνίων χριστιανικῶν παραδόσεων, ἐμπρός στῆς ὁποῖες γονατίζει ἡ βασανισμένη ἀνθρωπότης, ποῦ προσδοκᾷ πάντα ἀπὸ τὴν τέχνη τὴ μεγάλη Ἀποκάλυψιν τοῦ Θεοῦ.

Τὸ Ὁρατόριον «Μεσσίας» τοῦ Χαίντελ εἶνε ἔγνῳ καὶ φροτεινῶ ὄρατον, χωρὶς νὰ εἶνε μεγα-



λόγιστον. Δὲν ἔχει τὸ ἱερό παραλήρημα τοῦ Μπαζ, οὔτε τὸ ἀπῆραντο ἰόρμος καὶ τὸ ἱερό δέος τοῦ Μπατῆν. Ἔινε μιὰ μουσικὴ ἀρμόδιξι καὶ τελείως ἰσορροπημένη σὲν κλασικισμῷ της. Ὑποτάσσεται ὀλοκληρωτικῶς στὴν καθιερωμένη παράδοσι μὲ τὰ μουσικὰ μέσα της ἐποχῆς του. Καὶ ἔτσι μένει καὶ θὰ μείνῃ πάντα ἕνα μνημειώδες ὑπόδειγμα τοῦ εἴδους.

Μὲ ὅλη τὴν φρεσινὴ ἀλλοτρίτητα, καὶ εἶνε γεμίτη ἀπὸ ἕνα ἀδιάπτωτον μεγαλεῖον, ὁ «Μεσοσίας» παρουσιάζει μεγάλας καὶ δικαίας ἀξιῶσεις στὴ μουσικὴ ἐκτέλεσι καὶ ἐρμηνεία. Ἡ λαμπρὰ χοροδία τοῦ κ. Οἰκονομίδη κατέβαλε μιὰ ἐννοη προσπάθεια καὶ σὲ ἔργον αὐτὸ ὅπως καὶ σὲ ρημειώδες «Γερμανικὸν Ρέκβιεμ» τοῦ Μπαρῆ, ποὺ παρουσιάζει ἀσυγκρίτως μεγαλύτερες τεχνικὰς δυσκολίας, γὰρ νὰ κρατηθῆ στὸ ἕρος τῶν μεγάλων αὐτῶν συνθέσεων. Ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι ὑπάρχει τόρα μέσα στὰς Ἀθήνας μιὰ ἀκέραια μικτὴ χοροδία ἀπὸ 150 πρόσωπα ποὺ τραγουδοῦν σοστά, ρυθμικά, μὲ μουσικὴν κατανόησιν, καὶ μὲ πλήρη τὴν συναίσθησιν ὅτι ἀποτελοῦν ἕνα σύνολον συμπλεγῆς καὶ ἄρτιον, εἶνε ἕνα γεγονός τόσον ἐνθαρρυντικόν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, ὅστε νὰ μᾶς δίνῃ τίς καλλίτερες ἐλπίδες γὰρ τὸ μέλλον. Γι' αὐτὸ ὅλος ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος χειροκροτεῖ ἐγκάρδιον κάθε νέαν ἐμφάνισιν τοῦ μουσικοῦ αὐτοῦ συνόλου.

Σ. Κ. Σ.

### ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Leadbeater, *Τὰ ἀρχαία Μυστήρια καὶ ἡ Ἐλευθέρα Τεκτονική. Βλέμματά τινα εἰς τὴν τεκτονικὴν ἱστορίαν. Μετάφρασις Δ. Δ. Ἐν Ἀθήναις 1927.*

Οἱ Τέκτονες ἱστορικοὶ τῆς 18ης ἑκατονταετηρίδος ἐδιεξέστησαν εἰς δύο μεγάλας σχολὰς ἐν τῇ ἐρευνῇ τοῦ ζητήματος: πᾶθεν ἔλκει τὴν καταγωγὴν ἡ Ἐλευθέρα τεκτονική. Καὶ ἡ μὲν πρώτη, ἡ τῶν νεωτερίζοντων ἢ καὶ αὐθεντικῆ, ἀνάγει τὴν ἀρχὴν τοῦ τάγματος εἰς τὰ σοματεῖα τοῦ μεσαίωνα· ἡ δὲ δευτέρα, ἡ τῶν ἀρχαϊζόντων, ἢ καὶ ἀνθρωπολογικῆ καλουμένη, θεωρεῖ τὰ τεκτονικὰ μυστήρια ὡς συνέχειαν τῶν ἀρχαίων μυστηρίων καὶ δὴ τῶν Ἑλληνικῶν. Ἡ Ἐλευθέρα ὁμοῦς τεκτονική, ἐξεταζομένη ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου καὶ ἐρμηνείας, παρουσιάζει καὶ δύο ἑτέρως σχολὰς, αἵτινες ἐπιδιώκουσι τὸν αὐτὸν σκοπὸν, τὴν συνειδητὴν ἔνωσιν μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ κατὰ διάφορον τρόπον καὶ μέθοδον προσπαθοῦσι νὰ ἐπιτύχωσι τοῦ σκοποῦ τούτου, ἡ μὲν δι' ἐκστάσεως ἢ δὲ δι' ἐκστάσεως. Καὶ ἡ μὲν ἀποκρυφολογία θεωρεῖ τὸν ἄνθρωπον ὡς μικρογραφίαν τοῦ μακροκόσμου καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι; ἵνα ὁ μικρόκοσμος ἐξομοιωθῆ πρὸς τὸν μακρόκομον, χρειάζεται ὅπως ὁ μικρόκοσμος ἀναπτύξῃ καὶ μορφώσῃ τὰς διανοητικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ ἐν ἑαυτῷ οἶκον τοῦ θεῖου πνεύματος· ἡ δὲ μυστικολογία θεωρεῖ τὸν ἄνθρωπον ὡς ἐκπεσόντα καὶ οὐδόλωσ τοῦ Θεοῦ μετέχοντα, πιστεύουσα ὅτι ὅπως ἐπικαινοῦσῃ ὁ ἄνθρωπος μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἀφίλει νὰ τὸν ἐξευμενίσῃ διὰ τῆς παρακλήσεως καὶ τῆς προσευχῆς.

Τὰς διαφορὰς τῶν τεσσάρων αὐτῶν σχολῶν ὁ θεόσοφος Leadbeater ἐν τῷ βιβλίῳ του καθορίζων, διδάσκει ὅτι τὰ μυστήρια πρὸς ἕν καὶ τὸ αὐτὸ ἀπέβλεπον: πὼς νὰ ἐξεύρωσι τὴν κοινὴν ἀρχὴν πάντων τῶν θρησκειῶν, καὶ ἐπρόσβενον ὅτι οἱ μυστικοὶ κόλποι τῶν θρησκειῶν ὑπῆρξαν ἀνεκαθεν μυσταγωγικαὶ σχολαί, ἐν αἷς ἐδιδάσκετο ὅτι τὸ Σύμπαν κυβερνᾶται ἀπὸ μίαν ἀδελφότητα Μυστῶν, αἵτινες, ἀφοῦ ἠνώθησαν μετὰ τοῦ Θεοῦ, παραμένουν εἰς τὴν Γῆν ὅπως καθοδηγήσουν ὡς μεγάλοι ἐκπαιδευταὶ τὴν ἀνθρωπότητα. Οἱ ἐκπαιδευταὶ οὗτοι ἐπιδεικνύουσιν εἰς τὰς μυσταγωγικὰς σχολὰς εἰς ἄς ἀναφαινόνται, τὴν συντομοτέρην ὁδὸν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος (τὴν ἀτραπὸν) τὴν ὁποῖαν ἀκολουθῶν ὁ δοκιμασθεὶς καὶ παρασκευασθεὶς, θὰ δυνηθῆ νὰ ἐξυψωθῆ ἀπὸ τῆς γήινης ζωῆς εἰς τὴν οὐρανίαν καὶ ἀναδειχθῆ διδάσκαλος τοῦ Ζῶντος φωτὸς τῆς Σοφίας.

Ἦτος ὅσον ὁμοῦς ἰφθίασῃ μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου ὁ μέλλον νὰ βαδίσῃ ἐπὶ τῆς ἀτραποῦ αὐτῆς, δύο κυρίως στάδια εἰς ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ μυστήρια ὑφίλει νὰ διατρέξῃ: Ἄον τὸ τῶν Ἑλασσόνων μυστηρίων, τὸ τῆς παρασκευῆς δηλ. τῆς μαθητείας, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν κυρίως Ἀτραπὸν, καὶ Βον τὸ τῶν Μειζόνων, ἐν ᾧ ἀπονέμονται αἱ ἄγουσαι εἰς τὴν ἐπιστήμην τῆς Ζωῆς καὶ τοῦ Φωτὸς πέντε μεγάλαι μυσήσεις.

Μετὰ τὸς γενικότητας αὐτάς, ὁ συγγραφεὺς προβαίνει εἰς τὴν ἀνάπτυξιν περὶ τοῦ τί εἰς ἕκαστον τῶν μυστηρίων ἐτελεῖτο. Καὶ Ἄον εἰς τὰ Ἀγγυπταϊκά. Ὁ ἀναφανείας εἰς ταῦτα παγκόσμιος ἐκπαιδευτὴς εἶναι ὁ Θώθ, ὁ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀποκληθεὶς Ἐρμῆς ὁ Τρισμέγιστος, ἄτε ἀποκαταστήσας τὰ μυστήρια εἰς τὴν παλαιάν αὐτῶν αἴγλην καὶ λαμπρότητα καὶ διδάξας Ἴον τὴν μεγάλην ἀλήθειαν τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου (τοῦ Ὀσίριδος), ὅστις εἶναι τὸ ἔνδον Φῶς (ὡς ὦν τὸ φῶς, ὡς ἔκ τοῦ Φωτὸς προελθὼν, καὶ ὡς ἐνοικῶν εἰς τὸ φῶς), Ζον ὅτι τὸ θῆλυ στοιχεῖον (ἡ Ἴσις) εἶναι τὸ ἐν τῇ Φύσει ἐκδηλούμενον ἀνώτερον ὄν, ἡ μήτηρ παντός, ὅτι ἔξ, Ζον τὴν ἀνταύγειαν τῆς αἰωνίας ἀγάπης, (τὸν Ὄρον), τὴν ὡς τελείαν σοφίαν ἐκπροσωποῦσαν τὸ θεῖον βασιλικὸν τέκνον, Ἄον τὴν νοημοσύνην τῆς μελίσεως, τὴν ὀξυδερκεῖαν τῆς γλαυκός, τὴν δύναμιν τοῦ ταύρου κλπ. Ἄον τὰ στάδια τῆς Ἀτραποῦ τὰ ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὰ τῶν τεκτονικῶν βαθμῶν ὡς ἑξῆς:

Ἀτραπὸς	Μυστήρια	Βαθμοὶ τεκτονικοὶ
Δόκιμος Μεμνημένος Ἀρχατ	Ἴσις Σέραπις Ἄσις	Μαθητῆς Ἐταῖρος Διδάσκαλος

Βον, τί εἰς τὰ Κρητικὰ μυστήρια, ἐν αἷς διακρίνομεν Ἴον τὰ ἀντιστοιχὰ πρὸς τὴν Ἴσιδα καὶ τὸν Ὄσιριν πρόσωπα, τὴν Αἰκτυνναν καὶ τὸν Βρίτωννα (τὸ ἄργεν καὶ τὸ θῆλυ τῆς δυαδικῆς, ἀλλ' ἐνιαίας φύσεως), ὦν σύμβολον ὑπῆρξεν ὁ Λάβρος ὁ διπλοῦς, τοιούτεστιν ὁ δικέφαλος πέλεκυς ὁ ὑπομνησκὸν τὸν δικέφαλον ἀετὸν τῶν ἡμετέρων

μυστηρίων. Ζον Ἐὶ ἀνάκτορον τοῦ Λαβρυντέως Διός, τὸν περίφημον Λαβύρινθον, ὅστις συμβολίζει τὸ δυσχερὲς τῆς εὐρέσεως τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγωγῆς ἀτραποῦ. Βον, τὸν ἱεροουργικὸν κόμβον, τὸ σύμβολον τῆς Ἀθανασίας. Ἄον τὰς τοῦ Οἴκου στήλας τὰς ἀντιστοιχοῦσας πρὸς τὰς τοῦ Ναοῦ τοῦ Σολομῶντος καὶ τῶν νεωτέρων μυστηρίων κλπ.

Γον, τί εἰς τὰ Ἰουδαϊκά, ἐν αἷς διφείλομεν νὰ διαστείλωμεν τὰ τελούμενα ὑπὸ τῶν Οἰκοδόμων τοῦ Ναοῦ τοῦ Σολομῶντος τῶν τελουμένων ὑπὸ τῶν Καββαλιστῶν καὶ τῶν Ἑσσαίων.

Δον, τί εἰς τὰ Ἑλληνικὰ καὶ δὴ εἰς τὰ Ἐλευσίνια (εἰς ἡ (α') ἦσαν μεμνημένοι ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Σωκράτης, ὁ Κικέρων, ὁ Πρόκλος κλπ. καὶ (β) ἐμφανίζεται ὡς ἐκπαιδευτὴς ὁ Ὀριφύς), τῶν ὁποῖων παραφυάδες εἶναι τὰ Ὀρφικὰ, τὰ Καβέλια, τὰ Πυθαγόρεια, τὰ τοῦ Ἄττυος καὶ τῆς Κυβέλης, τοῦ Ἀδωνίδος, τοῦ Κινύρα κλπ.

Ε' τί εἰς τὰ Μιθραϊκά, ἐν αἷς σπουδαίαν θέσιν κέκονται οἱ βαθμοὶ τοῦ Κόρυκος Ζον τοῦ Κρυφίου καὶ τοῦ Στρατιώτου καὶ Βον τοῦ Λέοντος Πέρσου καὶ Ἡλιοδρόμου. Καὶ ζ', τί εἰς τὰ τῶν Ρωμαϊκῶν Κολληγίων καὶ λεγεῶνων, καὶ τέλος τί εἰς τὰ τεκτονικὰ μυστήρια τῶν συντεχνιῶν τῶν Κομακινῶν καὶ τῶν Λιθοδόμων τῆς Γερμανίας, τὰ καταλήξαντά εἰς τὰ ἐν ἐνεργείᾳ συστήματα τῆς σημερινῆς ἐλευθέρας τεκτονικῆς.

Ὅθεν συνιστῶμεν ἐκθύμως τὸ βιβλίον τοῦτο εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας, καθόσον εἴμεθα βέβαιοι ὅτι πολὺ ἔξ αὐτοῦ θὰ ὠφεληθῶσι.

Δ. Π. Κ.

*Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, 1928.*

Ἰδρύθη, ὡς γνωστόν, πρὸ ἑπταετίας ὑπὸ τοῦ κ. Γεωργίου Δροσίνη, ὁ ὁποῖος τὸ διευθύνει. Ἐκδότης δ κ. Γ. Ν. Σιδέρης. Ὅπως ὅλα τὰ βιβλία τοῦ κ. Δροσίνη, φέρει καὶ αὐτὸ καταφανεστάτην τὴν σφραγίδα του. Ὁ τόμος τοῦ 1928 εἶναι ἀνώτερος ἴσως ὅλων τῶν προεκδοθέντων. Ἀδύνατον νὰ ξεχωρίσῃ κανεὶς τὰ καλλύτερα ἀπὸ τὰ δημοσιευμένα εἰς αὐτὸν ἄρθρα, διότι ὅλα, λογοτεχνικὰ καὶ ἄλλα, πραγματικῶς εἶναι ἐκλεκτά, σημαντικά, χρήσιμα, ἐμπνευσμένα, θὰ ἔλεγε κανεὶς, ἀπὸ τὸν διευθυντὴν, πρὸς συγκρίτησιν ποικίλου καὶ συγχρόνως ἐνιαίου συνόλου. Ἀναδημοσιεύομεν ἐδῶ τὸ ὄραϊον αὐτὸ ποίημα τοῦ κ. Μαρίνου Σιγούρου «Τρόπος ζωῆς»:

*Τὰ χρόνια τῆς ζωῆς μου ποὺ δὲ χάρηκα,  
ποὺ τ' ἄφησα ἔτσι μάταια νὰ χαθοῦνε,  
τὰ χρόνια τὰ καλά, τὰ γλυκοθύματα  
τόρα βρυκολακιάζουν καὶ θρηνοῦνε.*

*Γιατὶ νὰ σᾶς σκορπίσω, ἔτσι ἀσυλλόγιστα,  
χρυσὲς στιγμὲς ποὺ ἡ λήθη δὲ σᾶς σβένει,  
ὄρατες νεκρὲς ἀγάπες, θεῖα ὄνειρατα,  
χαρούμενες ψυχὲς πόθοι χαμένοι;..*

*Γιατὶ ὁ τραλὸς, ποὺ βγήκε νιὸς καὶ ξέγνιαστος,  
στὸν κάμπο τῆς ζωῆς χωρὶς νὰ δργώσῃ,  
καὶ τὴν σπορὰ στὰ ξεροβράχια ἀκόρπισε·  
τὴν πήρε ἀγέρας καὶ δὲ θὰ φντρώσῃ...*

*Οἱ ἄλλοι θερίζουν, οἱ ἄλλοι θησαυρίζουνε,  
τοκίζουν τίς στιγμὲς, κλέπτουν τὸ χρόνο...  
κ' ἐγὼ πηγαίνω δρόμους συχναλλάζοντας,  
τὴ ζωὴ σπαταλῶντας δίχως πόνου.*

*Μὰ κάθε θησαυρὸ μου ποὺ ἀνεμόσπειρα  
τὸν ξαναβρίσκω στὴν ψυχὴ κρυμμένο·  
στὴ θεία χαρὰ, στὴν πλάνη τῶν ὀνείρων μου  
ὄλους τοὺς νεκροὺς πόθους ἀνασταίνω.*

Καὶ τελειώνομεν τὸ σημεῖωμα μὲ τὰ δυὸ αὐτὰ διαμαντάκια, μὲ τὰ ὁποῖο τελειώνει καὶ τὸ βιβλίον. Τὸ πρῶτον εἶναι τοῦ Παλαμά, ἀφιερῶντος εἰς τὸν Δροσίνην ἐν' ἀντίτυπον τῶν «Πεντασουλάβων» του:

*Στὸ Δροσίνη.  
Πῶς ἄλλιῶς  
νὰ σὲ πῶ; Ὁ συνοδοιπόρος,  
χαῖρε, ὁ πιδ γερὸς, ὁ πιδ παλιδῆς  
γιὰ τ' ἀνέβασμα στοῦ Τραγουδιοῦ  
τ' Ἀγιονόρος.*

*Μὲ τὸ γέλασμα τοῦ παιγνιδιοῦ,  
μὲ τὸ γνοιόσιμο τοῦ κόπου.  
δουλεμένο τὸ βιβλίον μου καρτερεῖ  
τὴ ματιὰ σου, θρέμμα ἀνθρώπου,  
ποὺ δὲν εἶναι στὴ ζωὴ του μιὰ στιγμή,  
μιὰ ματιὰ στὴν ὑπαρξὴ του—δίχως  
νὰ ταραζῇ του τὴ σκέψη ὁ Στίχος.*

Τὸ δεύτερον εἶναι ἡ ἀπάντησις τοῦ Δροσίνη, ἀφιερῶντος εἰς τὸν Παλαμᾶν ἐν ἀντίτυπον τοῦ «Μοιρολόι τῆς Ὀμορφης»:

*Συνοδοιπόροι ναί, μαζί κινήσαμε  
στῆς Τέχνης τὸ γλυκοξημέρωμα—δύμως,  
μὲ τοῦ καιροῦ τὸ πέρασμα, χαράχτημα  
τοῦ καθενὸς μας χωριστὸς ὁ δρόμος.*

*Ἐσὺ τ' Ὄραϊα μέσ' στὰ μεγάλα ζήτησες  
κ' ἐγὼ στὰ ταπεινά κ' ἀπορριμένα·  
καὶ δούλεψες τὸ μπροῦντζοβαλὸ τὸ μάγμαρο,  
κ' ἄφησες τὸν πηλὸ τῆς γῆς σ' ἐμένα.*

*Στὶς ἀλπικὲς χιονοκορφὲς ἀνέβηκες  
καὶ στάθηκα στὶς λιόφωτες ραχοῦλες·  
ἀρχόντισσες καὶ ρήγησες οἱ μοῦσες σου,  
κ' ἐμένα παροπούλες καὶ βοσκοῦλες.*

*Ἐσὺ στῆς δάφνης τ' ἀντροκλώναρα ἀπλωσες,  
κ' ἐγὼ σὲ κάθε χόρτο καὶ βοτάνι·  
στεφάνι ἔχεις φορέσει ἀπὸ δαφνόφυλλα—  
λίγο θυμάρι τοῦ βουνοῦ μὲ φτάνει.*

**Α. Μαρμέλη: Σταθμοί.**

Ὁ κ. Μαρμέλης εἶναι ὁ τύπος τοῦ διανοητικοῦ ποιητοῦ. Ἡ συγκίνησί του πηγάζει σχεδὸν πάντα ἀπὸ τὸν στοιχειῶ, ἀπὸ ἕνα διανοητικὸ κύτταγμα τῶν πραγμάτων. Ἀλλ' ἀντίθετα μὲ ὅτι συνήθως συμβαίνει, δὲν εἶναι ποτὲ ψυχρὴ. Ἐχει πάντα κάποιον παλμό, μιὰν ἀπόκρισιν δό-



νηση που φανερώσει ότι και η φροχή δεν έμεινε ξένη, δεν έκεινε αδιάφορη στα σκιρτήματα και στα τριζερίσματα του γού.

Οι «Σταθμοί» είναι πεζά ποιήματα. Και βέβαια η έλλειψη της μελωδίας είναι αισθητή παντού σχεδόν, όπως και κάποια ρεαλιστική ξηρότης και πεζολογία στην έκφραση, που μειώνει αρκετά την αξία των. Παρ' όλ' αυτά όμως, συναντούμε στη συλλογή αυτή λυρικά φερουγίσματα, κραιπάλες πόνου, έκστατικές και μυστικές διαζύσεις, μια φυσική ανάταση προς το άγνωστο, προς το «πέρα-πέρα», μια διάθεση μεταφυσική, που χάνουν τη συλλογή του κ. Μαυριδάκη αξιοπερίεχτη. Στίχοι σαν τους παρακάτω δεν είναι δυνατών να μη μας χάνουν έντύπωση για την αγνότητα, για την ειλικρίνεια, για το έλευθερο και αβύρρητο ανάβρυσμά των, που φανερώνουν αληθινό ποιητή:

‘Η ζωή μου είναι ένα παντοεινόν, βουβή έλεγείο!  
Είναι ένα σιωπηλό μαρτύριο, που παίρνει την υπόστασή του απ' την ανάμνηση  
τη νοσταλγία  
και την τραγική πραγματικότητα, γίνεται ποίηση,  
άγνιζεται  
απ' τον θριαμβικό λυτρωμό της ψυχής μέσα απ' τη γονατισμένη σάρκα κι' εξοραίζεται  
απ' την άμολωντή μου λατρεία στην Τέχνη  
και την πίστη μου προς την Θεότητα,  
την ιδεατή!

Δεν είναι ούτε ψυχροί ούτε ρητορικοί οι στίχοι αυτοί. Κάτι σαλεύει μέσα των, κάτι τους δονεί, ένας παλιός γνήσιος. Και ο γνήσιος αυτός ποιητικός παλιός αρχίζει να γίνεται τόσο σπάνιος στην εποχή μας!

Π.

**Π. Παπαχριστοδούλου: Θρακικές Ήθογραφοί.—Μέρος Δ'.**

Βέβαια δεν μπορεί να άρνηθεί κανείς διηγηματογραφικό ταλέντο στον κ. Παπαχριστοδούλου' όμως πολύ περισσότερο από διηγηματογράφο είναι ήθογράφος. Ένας καλός και εύσυνειδητος ήθογράφος της ιδιαίτερής του πατρίδας, της Θράκης. Το γνήσιμά του αυτό ξεχωρίζει και στο Τέταρτο Μέρος των ήθογραφιών του, που εξέδωσε τις μέρες αυτές και που αποτελείται από πέντε άφηγήματα: την «Χαρά» (ιστορία ενός γάμου) την «Μετανάστευση» (ιστορία μιας Θρακιώτισσας που πάει στην Αμερική και κει πεθαίνει), το «Τραμμένο» (ιστορία του έρωτα ενός αδελφού για την αδελφή του), την «Ευθυμούλα» (ιστορία πάλι ενός γάμου), το «Τωγινό» (ιστορία μιας κοπέλλας που κάποιος την ξεπλανεύει κι ένας άλλος την παντρεύεται) και τα «Θλιμμένα Χριστούγεννα», (ιστορία ενός οικογενειάρχη που τρελλαίνεται ύστερα από μια συμπλοκή του με λίκνο). Τονίζω τη λέξη «άφηγήματα» (όπως την έτόνισα και άλλοτε μιλώντας για την κ. Περασάκη) γιατί στον τόπο μας γίνεται σύγχυση μεταξύ άφηγήματος και διηγήματος που είναι πράγματα έντελώς ξεχωριστά. Δεν είναι διήγημα, ότι δεν φανερώνει πλα-

στική φαντασία, βύθισμα στην ουσία των πραγμάτων, δηλαδή εν' αληθινό ζωντανέμα προσώπων και πραγμάτων. Με το να μ'ας εξιστορεί ένας λογοτέχνης, με λιγότερη ή περισσότερη τέχνη, με λιγότερη ή περισσότερη άνεση, ένα οιοδήποτε γεγονός, δεν σημαίνει ότι είναι και διηγηματογράφος, όταν το γεγονός αυτό είναι ρηχό, στεγνό, εξωτερικό. Με τον κ. Παπαχριστοδούλου βέβαια δεν συμβαίνει έντελώς αυτό. Κάπου κάπου η πλαστική του φαντασία θραύει τα πλαίσια της ήθογραφίας και πάει να μ'ας πει κάτι βαθύτερο, πλατύθερο, πιο ουσιαστικό. Άλλ' αυτό σπάνια γίνεται.

Ός επί το πλείστον και ο κ. Παπαχριστοδούλου, όπως και τόσοι άλλοι έλληνες ομότεχνοί του, παλιοί και νεότεροι, μένει φυλακισμένος στα ήθογραφικά πλαίσια. Μ'ας εξιστορεί γεγονότα εξωτερικά «όπως συμβαίνουν, ή συνέβαιναν προέτων» στη Θράκη. Τα πρόσωπά του είναι ισχνά σκιτσαρισμένα και άτονα' σ' εθρέσεις είναι φτωχός' και στα δραματικώτερα γεγονότα δεν δίνει αρκετή δραματική κίνηση' το ύφος του τέλος δεν είναι πάντα καλλιτεχνικό. Κάπου γράφει: «... και γινότανε παλαβός μόνο και να την μυριζότανε κοντά του ή να δοκίμαζε ένα μόριο από την ατμόσφαιρά της». Το ύφος, το ποιόν της σκέψης και της αισθαντικότητας, τί σπάνια πράγματα στην σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία και πόσο γίνονται όλοένα σπανιότερα! Και όμως αυτά είναι τα μεγαλείτερα, τα μόνα χαρίσματα ενός συγγραφέως: αυτά κάνουν τον συγγραφέα. Με το να έχουν ύφος προσωπικό, και προσωπική σκέψη και αίσθηση, ξεχώρισαν τόσο γρήγορα στη Γαλλία ένας Φράνς ή ένας Μωρίς Μπαρρές, και εδώ στην Ελλάδα ένας Παπαδιαμάντης, ένας Ροΐδης άλλοτε, και σήμερα ένας Βάρναλης, ένας Καζαντζάκης. Την ιστορία της ψυχής του ζητούμε από έναν συγγραφέα, και όχι την λιγότερη ή περισσότερο επιτυχημένη εξιστόρηση μερικών περιστατικών. Αυτά, όσο καλογραμμένα και αν είναι, κατανοούν άσήμαντα, όταν λείπει η ψυχή, ο προσωπικός τόνος, το κάτι εκείνο το μουσικό, το άδιόρατο, και όμως τόσο φανερό, που σαλεύει κάτω από κάθε λέξη και μιας φωνάζει: εδώ υπάρχει ένας άνθρωπος που αγάπησε, πόνησε, άγωνίστηκε, που μ'ες στο αίμα και τη λάσπη χάραξε το δρόμο του στη ζωή!

Π.

**Γεωργίου Δροσίνης: Το Μοιρολόι της Όμορφης.**

Ο κ. Δροσίνης άνήκει στην πλειάδα εκείνη των ποιητών μας που θέλησαν να δημιουργήσουν μια ποίηση (ο κ. Δροσίνης νό επιχείρησε και στον πεζό λόγο) θεμελιωμένη, και στην ουσία και στη μορφή, επάνω στο δημοτικό τραγούδι. Παρενόησαν τα υπέροχα λόγια του Σολωμού, ό οποίος έδω και έκαιτον σχεδόν χρόνια βροντοφώνησε ότι το δημοτικό τραγούδι δεν μπορεί παρα να είναι μια άφρετηρία για τον δημιουργό και ότι το έθνος ζητεί από έναν λογοτέχνη τον «θησαυρό του πνεύματός του». Και σ' έναν Βαλαωρίτη, και ιδίως στον Κρυστάλλη, συγχωρεί κανείς το ότι

προσκολλήθηκαν τόσο στενά, τόσο δουδικά, τόσο άντικαλλιτεχνικά στο δημοτικό τραγούδι. Πώς να το συγχωρήσει όμως κανείς στον κ. Δροσίνη, έναν ποιητή που δε βρισκαται ούτε στην πρώτη του νεότητα, όπως ο Κρυστάλλης όταν έγραψε τα ποιήματά του, ούτε ζει στην εποχή του Βαλαωρίτη, που η λογοτεχνία μ'ας δοκίμαζε ακόμη δειλά τα πρώτα της βήματα; Το «Μοιρολόι της Όμορφης» έχει κάποια άφρέλεια, κάποια απλότητα (έπιτηδευμένες όμως, και γι' αυτό άφορητες) μια σύγχρονη ψυχή καλλιεργημένη δεν μπορεί να χει την άφρέλεια ενός λαϊκού τραγουδιού, παρά μόνον υποκριτικά και ψεύτικα, και στην τέχνη υποκρισία δε χωρεί, γιατί εύθως ξεσκεπάζεται και ύσον άφορά τη μορφή, έκφραστικούς και προσωδιακούς τρόπους, επίθετα, σύνθεση του στίχου, τομές, που θυμίζουν δημοτικό τραγούδι.

*Χέρια μαρμαροπάλαμου και κρινοδαχτυλάτα,  
που δέ σ'ας άργαζε ή δουλειά και δέ σ'ας μ'αύριζε ήλιος.  
Στόμα δροσάτο κόμμαρο στής κουμαριάς τόν κλώνο,  
στόμα κεράσι κρεμαστό στής κεραιάς τή φύλλα.*

Και απ' τους λίγους απτους στίχους βλέπει κανείς πόσο ο τόνος είναι ψυχρός, ψεύτικος, και το χειρότερο για το μιμητή «ποιητή», πόσο λίγο δημοτικός. Ούτε πάθος, ούτε αίσθημα δεν θεομαίνουν τους στίχους αυτούς' δεν πάλλονται ούτε στιγμή απ' τη βαθειά εκείνη τρεμούλα που βγαίνει απ' την ψυχή, που κανέναν δεν ξεγελά και που αυτή μόνη κάνει την ποίηση. Άλλά και τα επίθετα άκόμη που μεταχειρίζεται στους παραπάνω στίχους ο κ. Δροσίνης, δε θά τα μεταχειριζόταν, έτσι τουλάχιστον, ο λαϊκός τραγουδιστής. Θα έρχόνταν ύστερα από προετοιμασία, σαν κορύφωμα του όλου ποιήματος (με τέχνη δηλαδή) ή σ' ένα ξέσπασμα πάθους, όποτε και ψυχρά και άτεχνα και ρητορικά αν ήσαν (όπως είναι συχνά στα δημοτικά τραγούδια) θά έπαιρναν κάτι από την θέρμη και την άκτινοβολία του αίσθήματος. Στους στίχους του κ. Δροσίνης μένουν λέξεις και μόνον λέξεις, χωρίς κανένα περιεχόμενο, χωρίς τίποτε που να τις πλαταίνει ή να τους δίνει βάθος.

Αι είναι καιρός να καταλάβουν πολλοί παλιοί και νεότεροι ποιηταί μας, ότι δεν υπάρχει πολλών ειδών ποίηση, αλλά μία. Ότι δεν μπορεί να είναι ποίηση και οι στίχοι αυτοί: «Και να διηγομαι πως τα μεγάλα γελαστά μάτια της, έφλόγισαν μ' άθάνατο φώς την ψυχή μου, και μ' έμαθαν τέλος να κλαίω από έρωτα», και αυτοί του κ. Δροσίνης:

*«Χέρια, που με ποτίσατε,  
διαβάτη άποσταμένο,  
κρύο νερό απ' τη βρύση σας  
και γάλα απ' το μαντήρι σας.  
Χέρια που με φιλέψατε,  
περαστικό και ξένο,  
ξεστό ψωμί απ' τό στάρι σας,  
και σ'να απ' τη σικιά σας,  
κλ. κλ.*

Όχι. Ποίηση είναι μόνον οι πρώτοι στίχοι. Οι άλλοι είναι ωραίες φράσεις, ήχοι που τους άκούει ευχάριστα ίσως το αυτί, αλλά ποίηση δεν είναι. Άσφαλώς δεν είναι.

Π.

**ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ**

**Εκατονταετηρίς Γ. Κυραϊσάκη** (πολυτελές λεύκωμα έκδοθέν υπό της Έπιτροπής). Αθήναι, 1927.

**Η Νεανική Ήλιος**, μελέτη υπό Χάνφορντ Βάρ κατά μετάφρασιν Μ. Γ. Μιχαηλίδου, (Έκδοσις του Συλλόγου προς διάδοσιν Ώφελίμων Βιβλίων) δρ. 4,80.

**Τρεις Νύχτες Ήδονής**, υπό Κάρολ Μπουφίδη, με ξυλογραφίες Κ. Βελμούρα και Κ. Πλακωτάρη. Αθήνα, 1927.

**Αι Πρακτικαί Κατευθύνσεις του Αρχαίου Έλληνικού Πολιτισμού** υπό Γ. Μ. Παναγιωτοπούλου. Αλεξανδρινή «Έρευνα», έκδότης Α. Κουσιγόνης. Δρ. 7.

**ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΙ' ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ**

—Είς την «**Ελληνικήν**» ανταπόκρισις εκ Ζακύνθου (υπογραφή Μιν.) περί της βιβλιοθήκης Δε-Βιάζη. Ός γνωστόν, ο μακαρίτης λόγιος έκληροδότησε βιβλία του και χειρόγραφα εις τον Δήμον Ζακυνθίων. Τώρα μανθάνομεν ότι ο θησαυρός αυτός έρρίφθη ερυθρήν-μίγδην κι' έκλείσθη εις τριάντα μεγάλα κιβώτια, από τα όποια είναι ζήτημα αν θά έξέλθη πάλιν εις τό φώς. Διότι πρέπει να καταγραφη, να ταξινομηθη, να τοποθετηθη, να διατηρηθη. Και ο Δήμος Ζακύνθου δεν διαθέτει προς τούτο χρήματα, και ή Κυβέρνησις δέν έννοει να στείλει μ' έξοδά της ένα ειδικόν δι' αυτήν την εργασία. Ούτω δι' όλίγας χιλιάδας δραχμών κινδυνεύει να χαθη.—ώς έσχυρίζεται τουλάχιστον ο κ. Μιν.—μία βιβλιοθήκη αληθινά πολύτιμος, από την όποιαν πολλά θά είχαν να ωφεληθούν οι έρευνηταί.

—Άρθρον επί του ίδιου θέματος, με την υπογραφήν του κ. Σ. Μινώτου, έδημοσιεύθη και εις την «**Θαύην**» της Ζακύνθου.

—Είς τό «**Έλληνικόν Θέατρον**» ο κ. Ν. Ι. Λάσκαρης δημοσιεύει εν συνεχείς μακράν μελέτην περί του θεάτρου εν Ζακύνθω.

—Από τό 113 τεύχος της «**Μεγάλης Έγκυκλοπαίδειας**» (περιοδικού), αρχίζει μελέτη του κ. Γερ. Σπαταλά περί του ποιητού Α. Μαβίλη. (Είς τό ίδιο περιοδικόν έδημοσιεύθησαν προηγουμένως μελέται του ίδιου περί Κρηστοπούλου, Βηλαρά, Πολυλά, περί «**Έρωτοκρίτου**» περί του λυρικού έργου του Φωσκόλου, και μετάφρασις του «**Έγκωμιού εις Ούγον Φώσκολον**» του Σωλωμού.

—Είς την «**Νέαν Ήμέραν**» άρθρον του κ. Α. περί της σύγχρονης εν Ελλάδα «**Περιοδικομανίας**». Ο άρθρογράφος ένθυμίζει τα περιοδικά της καλής εποχής, προς τα όποια όλίγα των σημερινών έμπορούν να συγκριθούν. Ειδίως περί της «**Νέας Έστίας**» γράφει: «Με συν-



τηρητικότητα ὁρχῶν καὶ περαιοθήσεων, με συντηρητικότητα γλώσσης, με πατριωτικὴν διάθεσιν, προσφέρει πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν μίαν ἰσχυρὰ πνευματικὴν τροφήν. Ὁ κ. Ξενοπούλου ὁ ὁποῖος διεκρίθη τὸ περιοδικὸν αὐτὸ, κατόρθωσε νὰ τὸ τηρήσῃ εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ ἀληθινοῦ περιοδικοῦ, πρὸ συγκεντρωθέντος τῆν πνευματικὴν κίνησιν καὶ τὴν ζωὴν τοῦ τόπου μας, διὰ τῶν δημοσιευμένων λογογραφικῶν μελετῶν. Ἀρκεῖ ν' ἀναφέρῃ κανεὶς μερικὰ ὀνόματα ἀπὸ τὰ ἀποτελεσθέντα τῶν κόπων τῶν πονεργατῶν του, διὰ νὰ πεισθῇ περὶ τούτου. Βλέπει κανεὶς τὰ ὀνόματα τῶν Ἀκαδημαϊκῶν Σίμου Μενάρδου, Καμπύρογλου, Σωτηρίου, Ἀμάντου, Παλαμᾶ κ. ἄ., βλέπει τὰ ὀνόματα λογοτεχνῶν καὶ διανοουμένων ὅπως οἱ κ. κ. Κορυθίδης, Παπαγιάννου, Γ. Ξενοπούλου, Γ. Στριπίτης, Ι. Βλαχογιάννης, Ι. Αραγάτσης, Α. Κόκκινης, Α. Παπαδήμας, Λάμπρος Πουρφόρος, Τριανταφύλλου, Α. Π. Καλογεράτου, Δελῆς, Ι. Παναγιωτόπουλος, Ραζέλος, Α. Στάης καὶ ἄλλα πολλά. Ὅλα δηλαδὴ ἐκεῖνα τὰ ὀνόματα τὰ ὅποια ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ πραγματικὴ ἑλληνικὴ διάνοσις σήμερον. Ὁρισμένως διὰ τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ, τόσον ὁ κ. Ξενοπούλου, ὅσον καὶ ὁ ἐκδότης τοῦ περιοδικοῦ, προσφέρουν μίαν ὑπηρεσίαν πρὸς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα.

— Εἰς τὴν «*Πρωίαν*» ἐδημοσιεύθη ἡ ὠραία διάλεξις τοῦ κ. Θ. Ν. Σουαδινῶ περὶ τοῦ θρύλου τοῦ Ὁμήρου εἰς τὴν δημοτικὴν μας ποίησιν, πού ἐγένετο εἰς τὸ Λύκειον τῶν Ἑλληνίδων. Ὁ θρύλος δὲν ἀπέθανεν, εἶπεν ὁ κ. Σ., καὶ ὁ Ὁμήρου ἐνσαρκώνεται καὶ πάλιν εἰς τὸν «*τραγουδιότην*», πού κατέχει τόσον ἐξαιρετικὴν θέσιν εἰς τὴν δημοτικὴν ποίησιν. Παρατίθενται πλεῖστα ἀποσπάσματα δημοτικῶν τραγουδιῶν, ἀπὸ τὰ ὅποια πέρνομεν τὸ χαρακτηριστικώτερον:

Τοῦτο τὸ καλοκαιρᾶκι  
κυνηγοῦσα ἓνα πουλάκι  
κυνηγοῦσα κ' ἐποθοῦσα,  
νὰ τὸ πιάσω δὲν μποροῦσα.  
Ξόβεργα, παγίδες βάνο  
μον' τσ' κόπους μ' ἄλους χάνο.  
Ἐπαψ' ἀπὸ τὸ κυνήγι  
τὸ πουλί γὰ νὰ μὴ φύγῃ,  
κι' ἄρχισα νὰ τραγουδάω  
τὸ βιολί μου νὰ λαλάω.  
Τὰ τραγοῦδια, τὸ βιολί μου  
τῶφρασαν σὴν καμαρὴ μου  
καὶ με τὰ καμώματά μου  
τῶβαλα σὴν ἀγκαλιά μου.

— Ἐλάβωμεν τὴν προκήρυξιν τοῦ βραβεῖου Παιδικῆς Ἀρετῆς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἣτις ἐδημοσιεύθη ἐν περιλήψει καὶ εἰς μερικὰ καθημερινὰ φύλλα.

— Εἰς τὴν «*Ἀγροτικὴν Ζωὴν*», ὅπου ἐκτὸς τῆς εἰδικῆς ὕλης ὑπάρχει καὶ εἰδικὴ στήλη «*Ἡ Ἀγροτικὴ Ζωὴ στὴ φιλολογία*», δημοσιεύεται ὠραῖον διήγημα τοῦ κ. Χ. Χρηστοβασίλη «*Ἡ ἄρπαγὴ τῆς ὠραίας Δάφνης*».

— Εἰς τὴν παρισινήν «*Journal des Hellenes*» ἄρθρον τοῦ κ. Ἀλ. Φιλαδελφῆος περὶ τοῦ ἀποθανόντος φιλέλληρος Γουσταύου Φουζέρο. Ἐπι-

σης ἄρθρον τοῦ κ. Ρενὲ Πυὸ σχετικῶς με τὴν μυστηριώδη ὑπόθεσιν τῶν γραμματοσήμων τοῦ Ναυαρίνου, τὰ ὅποια, ὡς μανθάνομεν, ἐκυκλοφόρησαν μόνον ἡμίσειαν ὥραν, διότι ἀνεκαλύφθη ἔξαρνα ὅτι ἀνέγραψαν τὴν ἐντελῶς παράτυπον ἔκφρασιν «*σέρ Κόδριγκτων*», ἀντὶ τῆς ὁρθῆς «*σέρ Ἐδουαρδ Κόδριγκτων*», τὴν ὁποίαν καὶ μόνον ἐπιτρέπεται νὰ μεταχειρισθῇ, κατὰ τὴν ἀγγλικὴν τίτλολογίαν, ἓνας ἄνθρωπος με ἀνατροφὴν. Ἡδὴ ἐτοιμάζονται ἄλλα με διορθωμένη τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Κόδριγκτων καὶ ἀλλαγμένη τὴν στολὴν τοῦ Δεριγνύ, ὁ ὁποῖος φαίνεται ὅτι εἰκονίζεται, ὡς μὴ ὀφείλει, με πολιτικά...

— Εἰς τὸ «*Ἔθνος*» δημοσιεύεται ἐκτενὴς συνέντευξις με τὸν κ. Γ. Σωτηριάδην, πρῶτον τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Ὡς εἶναι γνωστόν, ἔχει ἀποφασισθῆ νὰ δοθῇ ἓνας πρακτικώτερος προσανατολισμὸς εἰς τὸ νέον αὐτὸ ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον καὶ ὁ κ. πρῶτανις κάμνει μίαν διαφωτιστικὴν ἀνάλυσιν τοῦ πρακτικοῦ πνεύματος, τὸ ὅποῖον ἤρχισεν ἤδη νὰ ἐπικρατῇ ἐκεῖ.

— Καὶ κάτι ἄλλο «*περὶ πρακτικοῦ πνεύματος*». Εἶναι τὸ τεῦχος Ἰανουαρίου τῆς «*Ἐρευνῆς*», τὸ ὅποῖον περιλαμβάνει μελέτην τοῦ κ. Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου «*Περὶ τῶν πρακτικῶν κατευθύνσεων τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ*». Ὁ κ. Π. προσπαθεῖ με τὴν μελέτην αὐτήν, γραμμένην εἰς ὀρθολογικὴν, ἀλλὰ ἐλαφρῶς γαλλίζουσαν τὸ ὄφρος νεοκαθαρεύουσιν, ν' ἀποδείξῃ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἦσαν ἀρκούντως «*πρακτικοὶ*» ἄνθρωποι καὶ ὁ ἰδεαλισμὸς τῶν δὲν τοῖς παρέσχε μετρίαν τὴν σημείων ὥστε νὰ χάνουν τὴν ἀκριβῆ ἀντίληψιν τῆς πραγματικότητος. Κυκίζει τὴν κοινῶς ἐπικρατοῦσαν ἀντίληψιν περὶ τῆς ἐννοίας καὶ τῆς σημασίας τοῦ πρακτικοῦ πνεύματος, καὶ τονίζει ὅτι πρακτικοὶ ἄνθρωποι δὲν εἶναι, καθὼς νομίζεται, οἱ φιλάργυροι καὶ οἱ ἀρριβισταί, ἀλλ' ἐκεῖνοι πού ἔχουν ἐσωτερικὴν ζωὴν ρυθμισμένην σύμφωνα με ὑψηλότερα ἰδεώδη, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ εὐστοχῶν ἀντίληψιν τῆς πραγματικότητος καθὼς καὶ τὴν δυνάμιν νὰ διευθύνουν τὰς πράξεις τῶν σύμφωνα με τὴν ἐσωτερικὴν τῶν ζωὴν. Ὅλ' αὐτὰ, ἂν καὶ εἶναι ἤδη πολλά, δὲν ἀρκοῦν κατὰ τὴν γνώμην μας νὰ ὀρίσων συντόμως καὶ εὐστόχως τὸ «*πρακτικὸν πνεῦμα*». Ὁ συγγραφεὺς θὰ ἐγένετο πολὺ περισσότερο ἀντιληπτός, ἂν ἐτόνιζεν ὅτι τὸ πρακτικὸν πνεῦμα δὲν «*παράγεται*» μέσα εἰς τὰ πρακτικὰ λύκεια, καθὼς καὶ δὲν ἀπουσιάζει ἀπὸ τὰ κλασσικὰ σχολεῖα. Ὑπάρχουν ἔμποροι με ἰδεαλιστικὴν ἐσωτερικὴν ζωὴν καὶ ἀντιθέτως τελειόφοιτοι κλασσικῶν σπουδῶν με ὑπὲρ τὸ δέον πρακτικὰς τάσεις. Καὶ τὸ κάτω-κάτω πρακτικὴ εἶναι καθέμια πράξις τοῦ ἀτόμου, πού παρουσιάζεται ὡς συνέπεια ἢ ὡς ἐξυπηρέτησις τῶν ἐσωτερικῶν κατευθύνσεων με ἄλλους λόγους ὑπάρχον τῶσα εἶδη πρακτικοῦ πνεύματος, ὅσα καὶ κατηγορηταὶ ἀτόμων, ἐξαιρουμένων φυσικῶν τῶν φιλοπόρων ἀπὸ τὸ ἓνα ἄκρον, καὶ τῶν φαντασιοπλήκτων ἀπὸ τὸ ἄλλο. Παρ' ὅλ' αὐτὰ, ὁ συγγραφεὺς κάμνει μίαν διαφωτιστικὴν ἔρευναν τοῦ ζητήματος καὶ αἱ ὑποδείξεις του διὰ τὴν ὁρθότεραν διαρρυθμίσιν τῶν προγραμμάτων τῶν δύο «*ἐκπαι-*

δεύσεων», πρακτικῆς καὶ κλασσικῆς, θὰ ἤμποροῦσαν νὰ χρησιμεύσουν ἐκεῖ ὅπου πρέπει. Θέλομεν ὅμως νὰ προσθέσωμεν ὅτι κι' ἂν ἔλειπαν αἱ ὑποδείξεις αὐταί, αἱ ἀποτελοῦσαι τὸ... πρακτικὸν μέρος τῆς μελέτης του, πάλιν ἡ μελέτη του θὰ παρέμενε χρήσιμος καὶ ἐνδιαφέρουσα, διότι ἀποτελεῖ, αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, μίαν εὐσυνείδητον καὶ ἀξιόλογον ἐργασίαν.

— Εἰς τὴν ἀθλητικὴν «*Νίκη*», ἐκτὸς τῆς ἄλλης ποιικίης καὶ ἀφθόνης εἰκονογραφικῆς ὕλης, ἐξακολουθεῖ ἡ ἠθογραφία τοῦ κ. Σ. Νασουμίδου με τὸν τίτλον «*Ἡ ὠραία Λειβυδιά*».

— Εἰς τὸ «*Φῶς*» τοῦ Ἀγρινίου ὠραῖον ποίημα τοῦ κ. Σ. Ζαρκιά, «*Τ' ἀντίφωνα τοῦ Χινοκάρου*».

— Ὁ παλαιὸς καὶ πάντοτε νέος «*Μορῆας*» τῆς Τριπόλεως δημοσιεύει τακτικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὰ ἀνέκδοτα ἀπομνημονεύματα τοῦ Θεοδ. Ρηγοπούλου, γραμματέως τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, καὶ ἀφίνει, λέγει, «*εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν καταγινόμενων εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἱστορίας, τὴν μεγίστην ἀξίαν καὶ σπουδαιότητα τῶν διὰ πρώτην φορὰν ἐρχομένων εἰς φῶς λεπτομερειῶν τοῦ ἔθνικοῦ ἀγῶνος*». Ἴσως λοιπὸν οἱ «*καταγινόμενοι*» δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ μείνουν ἀδιάφοροι πρὸς τὴν ἀνέκδοτον αὐτὴν ἐργασίαν.

— Εἰς τὰ παιδικὰ «*Παναγιόπτια*» τῆς Ἀλεξανδρείας ἐξακολουθοῦν τὰ «*Ταξίδια τοῦ Γκάλλιβερ*» καὶ ὁ «*Πιτσιρικός*». Ἀλλὰ τίποτε ἄλλο ἀξιοσημελιωτόν.

— Εἰς τὸν μηνιαῖον «*Δομῆικον Θεοτοκί-πουλον*» τῆς Κρήτης, (ἀναφέρομεν μόνον τὰ σπουδαιότερα), διηγῆματα τῶν κ. κ. Μ. Σκουλούδη, Β. Φτέρη, Μ. Ξενακίη, Κ. Φαλιτάι, Μ. Ράντη, ἄρθρον τοῦ κ. Μ. Βάσσα, (Πιθανὴ βάση τῆς αἰσθητικῆς τοῦ Κινηματογράφου), ἀρετὰ καλὰ φωτογραφία πινάκων τοῦ ζωγράφου Δ. Κοκότση με ἀξιοσημελιωτόν τοπικὸν χρώμα, καὶ τέλος ποιήματα τοῦ Κισβάρη, τῶν κ. κ. Κλ. Παράσχου, Αἰμ. Ριάδη, Σπ. Παπαδαντώνη, Θ. Μαρούτσου, Ι. Παπαϊωάννου καὶ (διὰ νὰ τελειώσωμεν) Μαρ. Βαϊάνου.

— Ὁ «*Παρνασσός*» τῆς Ν. Ὑόρκης δημοσιεύει ἐν περιλήψει τὴν ἐκεῖ γενομένην διάλεξιν τῆς κυρίας Σικελιανοῦ περὶ τῶν Δελφικῶν ἰσοτήτων καὶ ἀνταποκρίσιν τῆς «*Ἀθηναίας δημοσιογράφου*» δ. Ἰριδος Σκαρβαλοῦ με θέμα «*Οἱ θιασάρχαι, τὸ Κράτος καὶ τὰ Νέα Τάλητα*».

Μ. Δ. Σ.

## ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Ἡ πολῦτιμος συνεργάτις μας κυρία Ἀγγελικὴ Χατζημιχάλη μᾶς παρεκάλεσε νὰ διορθώσωμεν κάποια λάθη ἀπὸ τὸ ἄρθρον τῆς «*Ρουμλούκι*». Κι' ἐν πρώτοις ὁ ἀργαλιὸς δὲν εἶναι καθισμένος, ἀλλὰ καθοσμένος, καὶ ὄχι στὸ ἀμπρόστι, ἀλλὰ στὸ ἀμπρόστι τοῦ σπιτιοῦ (τὸ ὅποῖον ἀμπρόστι ἢ κυρία Χατζημιχάλη παράγει ἀπὸ τὸ ἀρχαῖον *πρόστος*). Ἐπίσης τὸ *τζάκι* στὸ Ρουμλούκι λέγεται *δτζάκι*, γεν. τοῦ *δτζακιοῦ*. — κ. Μιχ. Θ. Ἀργ. Ἐνταῦθα. Ἀγνωστον διατί, αὐτὴν τὴν φορὰν, εἰς τὰ ψηφοδέλτια τῆς Ἀκαδημίας δὲν ὑπῆρχε τὸ

ὄνομα τοῦ κ. Ξενοπούλου. Ἐπίσης ἄγνωστον διατί ὑπῆρχε τὴν προηγουμένην φορὰν. Διότι ὁ κ. Ξενοπούλος δὲν ὑπέβαλε ποτὲ ὑποψηφιότητα μόνη τῆς τὸν ὑπέδειξε τότε ἡ Ἀκαδημία. Οὔτε θὰ ὑποβάλλῃ εἰς τὸ μέλλον. Οὔτε θὰ ἐπισκεφθῇ ποτὲ Ἀκαδημαϊκὸς διὰ νὰ τοὺς ζητήσῃ τὴν ψῆφον τῶν. Οὔτε θὰ στρέψῃ ἐναντίον τῶν, ὡς ἀπειλήν, τὴν βίανασον δυνάμιν μᾶς ἐφημερίδος. Ὁ κ. Ξενοπούλος δὲν ἔχει παρὰ τὴν ἀξίαν του, τὴν ἐργασίαν του καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Πανελληνίου. Διὰ τοῦτο δὲν διορίσθη μετὰ τῶν πρώτων, καὶ διὰ τοῦτο δὲν θὰ ἐκλεχθῇ ποτὲ Ἀκαδημαϊκός, νὰ εἰσθε βέβαιος. Θὰ βλέπετε πάντοτε νὰ εἰσέρχονται οἱ νεώτεροί του καὶ οἱ κατώτεροι, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴν ἔξω οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ ἀνώτεροι. Ὁ μῦθος δηλοῖ ὅτι ἔτι ἐγένετο μίαν φορὰν με τὸ Ἀριστεῖον — καὶ με ὅλα δὰ τὰ *ρωμῆικα* πρῶτα, — γίνεται τώρα καὶ με τὴν Ἀκαδημίαν. — κ. Α. Π. Εὐδελον. Ὅχι ἡ ἐπιταγή, ἀλλ' ἡ ἐπιστολὴ σας εἶχε παραπέσει. Ἐνεργήθητε διὰ δύο συνδρομᾶς, σὰς εὐχαριστοῦμεν θερμῶς καὶ ἀναμένομεν. — κ. Κ. Μ. Πύργον. Βλέπετε ὅτι δὲν ἐγένετο κανένα λάθος. Θὰ σᾶς γράψωμεν καὶ ἰδιαιτέρως. — κ. Κ. Δ. Λειψίαν. Σὰς ἐστειλάμεν τὰ ζητηθέντα. Σὰς εὐχαριστοῦμεν διὰ τὰ πολῦτιμα αὐτὰ ἀνέκδοτα γράμματα τοῦ Κ. Χατζηπούλου καὶ τοῦ Γιάννη Καμπύση, τὰ ὅποια θὰ δημοσιευθῶν προσεχῶς. — κ. Θεμ. Κοσμ. Ἐνταῦθα. Τὰ ἐδιαβάσαμεν με κόπον, διότι ἦσαν δυσανάγνωστα. Εὐρήκαμεν πολλοὺς πρωτοτύπους στίχους. Ἀλλὰ τὸ ὅλον ἀκατασχεύαστον. — κ. Ἀθ. Χ. Δράμιαν. Γράφετε «*τελευταῖον τεῦχος*» ἄνευ χρονολογίας. Ποῖον δὲν ἐλάβατε; — κ. Δημ. Στ. Ἐνταῦθα. Ἐλήφθησαν καὶ τὰ δύο καὶ περιεμένον τὴν σειράν των. Εὐχαριστοῦμεν θερμῶς. — κ. Φωτ. Πέτρον, Τρίπολιν. Ὁ «*Θέρος*» ἀκατάλληλος. Περιμένομεν τίποτε καλύτερον. — κ. Θ. Φρ. Λαμίαν. Δυστυχῶς δὲν τὴν γνωρίζομεν. Εἴμπορεῖτε ὅμως νὰ τοῦ γράψετε με τὸ νομᾶ του. — κ. Θ. Σ. Δ. Ναύπλιον. Λυπούμεθα πού τὰ ἐλάβαμεν κατόπιν ἐσότης. Εἰς αὐτὸ τὸ τεῦχος δὲν ἦτο δυνατόν νὰ δημοσιευθῶν. — κ. Ὁλγαν Π. Κ. Ἐνταῦθα. Ἐλάβαμεν καὶ σὰς εὐχαριστοῦμεν θερμῶς. Θὰ μᾶς ἐπιτρέψετε νὰ δημοσιεύσωμεν καὶ τὰ δύο. — κ. Ν. Μπ. Τρίπολιν. Συμφωνοῦμεν μᾶλλον με τὴν ἰδικὴν σας ἀντίληψιν. Ἄλλως τε τὸ αἰσθημα, τὸ πάθος, δὲν ἀποκλείει τὸν «*ἥρωισμόν*». Ἄν ἡ Ἀντιγόνη ἐσκέπτετο «*ψυχραΐμας*», δὲν θὰ ὑπερᾶσσε τὴν παρὰ νομόν ταφήν καὶ δὲν θὰ ἐγένετο ποτὲ «*ἥρωις*». Τὸ μόνο ποῦ θὰ μποροῦσε νὰ πῆ κανεὶς, εἶναι ὅτι με ψυχραιμίαν δικαιολογεῖ τὴν πράξιν της. — κ. Κ. Κ. Κ. Θεσσαλονίκην. Θὰ σᾶς παρουσιάσωμεν λίαν προσεχῶς. Μιλῆσαμε γὰ σᾶς καὶ με τὸν κ. Π., ὁ ὁποῖος σᾶς ἐκτιμᾷ πολὺ. — Ν. Ι. Σ. Πειραιᾶ. Τὰ ἔχομεν πάντα ὑπ' ὄψει καὶ δὲν θάρογησῃ ἡ σειρά του. — κ. Π. Μ. Κ. Θεσσαλονίκην. Θερμοτάτως εὐχαριστίας. — κ. Γ. Κ. Σ. Ἐνταῦθα. Πολλὴ ὠραία. Μερικαὶ θὰ δημοσιευθῶν. Εὐχαριστοῦμεν. — δ. Ἐλένην Ι. Ἀεσ. Θεσσαλονίκην. Θὰ δημοσιευθῶν καὶ τὰ δύο. Καὶ τὸ γράμμα σας ἀκόμα εἶναι σωστὸ λογοτέχνημα. — κ. Χ. Π. Ἰεράπετραν. Ἡ διαμαρτυρία σας μᾶς κολακεύει πολὺ ἀλλὰ δὲν ἐκδίδομεν περιο-



ΑΡΧΑΙΑ ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΗ  
ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ... ΝΕΩΤΑΤΗ



Ἡ «Βερολινεὺς Εἰκονογραφημένη Ἐφημερίς» ἐδημοσίευσεν ἐσχάτως αὐτὰς τὰς δύο εἰκόνας ἀπὸ τὰς γνωστὰς τοῦ Φαγιούμ τῆς Αἰγύπτου, διὰ τὴν δεξιὴν πύσιν ἢ πρὸς 2000 ἐτῶν ζωγραφικῆ ὁμοιάζει μὲ τὴν σημερινὴν. Πραγματικῶς τὰς προσωπογραφίας αὐτὰς θὰ τὰς ἐπίστευον κανεὶς διὰ πολλὴν νεωτέρας. Καὶ ἡμῶς ἐντέθησαν εἰς αἰγυπτιακοὺς τύπους τῶν πρώτων μ. Χ. χρόνων καὶ εἶναι ἐγκαυστοὶ ἐπὶ λαττοῦ ἕλμου, τὸ ὁποῖον ἐσκεπάζε τὸ φέρετρον τῶν μονυμῶν

δικὸν διὰ τὴν δημοσιεύομεν μόνον ἔργον μας. Ὡστόσο καὶ γέρας ἀρκετὰ δικὰ μας θὰ δημοσιευθῶν. Μόνον τοῦ μνηστορήματος ἐκείνου ἢ δημοσιεύσεις ἀνεβλήθη, διότι ἐπρόκεισαν κάποια ζητήματα τοῦ δὲν ἐκανονίσθησαν ἀκόμη.— δ \* \* \* Χίον. Σὺς ἐγράψαμεν πρὸς μινός, μόλις ἐλάβομεν τὸ ἀνήσυχον γράμμα σας, ἀλλὰ δὲν εἶχαμεν ἀπάντησιν. Φοβούμεθα μὴν ἐχάθη τὸ γράμμα μας, εἰς τὸ ὁποῖον ἐσωκλείαμεν, ἐπὶ ἐπιστροφῇ, καὶ κάποια χειρόγραφα. Γράψατε δυὸ λόγια, παρακαλοῦμεν.— κ. Α. Ν. Ζ. Ἐλάβαμεν καὶ εὐχαριστοῦμεν. Πολὺ εὐχαριστῶς θὰ ξαναδιαβάσουμε τὰ παλιὰ σας βιβλία, τὰ ὁποῖα, ἀμυδρῶς ἐνθυμούμεθα, τὰ ἔχομεν διαβάσει. Ὁ «Ποιητὴς» δὲν θάργησιν.—δ. Μ. Κ. Ἐνταῦθα. Ὁ κ. Ξεν. Ἐλαβε τὸ ἀπὸ 12 Δεκ. γράμμα σας καὶ, προσσωπικῶς, θὰ ἠθελε πολὺ τὴν εὐχαριστήσῃ. Δυστυχῶς, δὲν τοῦ μένει διόλου καιρὸς νὰ διαβῆσιν καὶ νὰ γράψῃ γιὰ βιβλία.— κκ. Σ. Μ. Ἰωάννισο, Η. Μ. Μυτιλήνην. Ν. Σ. Η. Πειραιᾶ, Δόσ. Ἐνταῦθα, Δ. Μπ. Ἐνταῦθα, Β. Κ. Μ. Ἐνταῦθα, Ρ. Η. Ἐνταῦθα, Α. Κ. Κέρκυραν, Ἐπ. Θ., Η. Γ. Κ. Ἐνταῦθα, Α. Θ. Α. Ἐνταῦθα, Α. Σ. Ἐνταῦθα, Σ. Γ. Ἐνταῦθα, Γ. Η. Τρίκκαλα, Α. Η., Μ. Ἀλ. Πειραιᾶ, Ἀλ. Ἀλ. Ἐνταῦθα, Γ. Στ., Α. Α. Καλάμας, Γ. Δ. Γ., Σ. Α., Θεσσα-

λονίκην. Τὰ ἐλάβομεν, ἀλλὰ δὲν τὰ ἐδιαβάσαμεν ἀκόμη.— κ. Ἀστ. Β. Ζάκυνθον. Διαβάστε πρῶτα καὶ τὴν μελέτην τοῦ κ. Βάρναλη ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ σημερινὸν τεῦχος καὶ θὰ συνεχισθῇ εἰς ἄλλα δύο.  
Η «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ»

ΙΩΑΝΝΟΥ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ ΚΑΙ ΣΙΑ  
ΕΚΔΟΤΑΙ — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 44

Γ. ΜΕΓΑ  
**ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ**

Μὲ στίχα τοῦ κ. Φ. Κόντογλου  
Ἐνα χαριτωμένον βιβλίον διὰ  
μικροὺς καὶ διὰ μεγάλους.

Τιμ. Δρχ. 45